

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**AZERBAIJAN VE RUSYA YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMİNİN AMAÇ YAPI VE
SÜREÇ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI**

Narmina GULİYEVA

DANIŞMAN
Prof. Dr. Elife DOĞAN KILIÇ

Yükseköğretim Yönetimi Anabilim Dalı

Yükseköğretim Yönetimi, Tezli Yüksek Lisans Programı

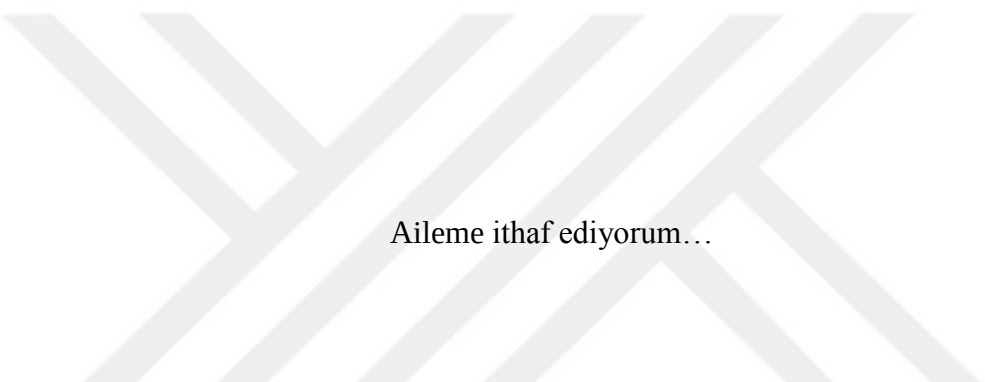
Ağustos, 2024

TEZ KABUL VE ONAYI

Narmina GULİYEVA tarafından, **Prof. Dr. Elife DOĞAN KILIÇ** danışmanlığında hazırlanan " **AZERBAYCAN VE RUSYA YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMİNİN AMAÇ YAPI VE SÜREÇ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI** " başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından **20/08/2024** tarihinde yapılan sınav sonucunda **oy birliği** ile başarılı bulunarak **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Tez Jürisi

	İmza	Sonuç
DANIŞMAN	Prof. Dr. Elife DOĞAN KILIÇ	☒
	İstanbul Üniversitesi- Cerrahpaşa	Kabul
	Yükseköğretim Yönetimi Anabilim Dalı	☐ Ret
ÜYE	Doç. Dr. Abdullah BALIKÇI	☒
	İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa	Kabul
	Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı	☐ Ret
ÜYE	Doç. Dr. Sezen TOFUR	☒
	Manisa Celal Bayar Üniversitesi	Kabul
	Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı	☐ Ret

Aileme ithaf ediyorum...

BÜTÇE DESTEKLERİ

AZERBAYCAN VE RUSYA YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMİNİN AMAÇ YAPI VE SÜREÇ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Bu tez çalışması için herhangi bir kurumdan bütçe desteği alınmamıştır.

Narmina GULİYEVA

TEŞEKKÜR

Türkiye'de yüksek lisans yapma fırsatı sundukları ve bana inandıkları ve güvendikleri için değerli annem Afsana Guliyeva'ya, babam Ramiz Guliyev'a ve kardeşim Rza Guliyev'a ve ayrıca beni motive eden anneanneme ve babaanneme teşekkür ederim.

Hem öğretim hem de araştırma sürecim boyunca zorluklara rağmen bana inanmaktan vazgeçmeyen ve yoğun iş temposuna rağmen gerekli olan tüm desteği sağlayan, tecrübelerini benimle paylaşan, sabırla bana öğreten tez danışmanım kıymetli Prof. Dr. Elife Doğan Kılıç'a gönülden teşekkürlerimi sunuyorum.

Yüksek Lisans eğitimim boyunca beni her zaman destekleyen ve yardım eden kıymetli hocalarıma teşekkür ederim.

Burada isimleri sayamadığım bana emeği geçen herkese teşekkür ederim.

Son olarak bana inanmaktan vazgeçmeyen ve bu yolculukta desteğini benden esirgemeyen sevgili arkadaşım Enel Şirinli ve Fatıma Goychayski'ye teşekkürümü sunuyorum.

2024

Narmina GULİYEVA

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

BÜTÇE DESTEKLERİ	iiv
TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
ŞEKİL LİSTESİ	xii
TABLO LİSTESİ	xiii
SİMGE VE KISALTMA LİSTESİ.....	xiv
ÖZET	xv
ABSTRACT	xvii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. PROBLEM DURUMU.....	1
1.1.1. Azerbaycan Cumhuriyeti.....	2
1.1.1.1. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Coğrafi yapısı.....	3
1.1.1.2. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Etnik yapısı.....	3
1.1.1.3. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Siyasal Yapısı.....	3
1.1.1.4. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Ekonomik Yapısı.....	4
1.1.1.5. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Eğitim Tarihi.....	4
1.1.2. Rusya Federasyonu.....	5
1.1.2.1. Rusya Federasyonu Coğrafi Yapısı.....	5
1.1.2.2. Rusya Federasyonu Etnik Yapısı.....	6
1.1.2.3. Rusya Federasyonu Siyasal Yapısı.....	6
1.1.2.4. Rusya Federasyonu Ekonomik Yapısı.....	6
1.1.2.5. Rusya Federasyonu Eğitim Tarihi.....	7
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	8
1.3. SINIRLILIKLAR.....	9
1.4. SINIRLILIKLAR.....	10

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	11
2.1. AZERBAIJAN CUMHURİYETİ EĞİTİM TARİHİ.....	11
2.1.1. Azerbaycan'da Eski Çağ Ve Orta Çağ'da Eğitim Tarihi.....	11
2.1.2. 18-19. Yüzyıllarda Azerbaycan' Da Eğitim Tarihi.....	12
2.1.3. 20. Yüzyılın Azerbaycan' Da Eğitim Tarihi.....	13
2.1.4. Bağımsızlığın Yeniden Kazanılmasından Sonra Azerbaycan'ın Eğitim Tarihi.....	15
2.1.4.1. Haydar Aliyev Dönemi Eğitim Tarihi.....	16
2.1.4.2. İlham Aliyev Dönemi Eğitim Tarihi.....	17
2.2. AZERBAIJAN CUMHURİYETİ'NİN YÜKSEKÖĞRETİM TARİHİ.....	18
2.2.1. Cumhuriyet Dönemi Azerbaycan Yükseköğretim Tarihi.....	18
2.2.2. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Yıllarında Azerbaycan Yükseköğretim Tarihi.....	18
2.2.3. Bağımsızlığın Yeniden Kazanılmasından Sonra Azerbaycan'ın Yükseköğretim Tarihi.....	21
2.2.3.1. Haydar Aliyev Dönemi Yükseköğretim Tarihi.....	22
2.2.3.2. İlham Aliyev Dönemi Yükseköğretim Tarihi.....	24
2.3. RUSYA FEDERASYONU'NUN EĞİTİM TARİHİ.....	25
2.3.1. Devrim Öncesi Dönem: Rus İmparatorluğu'nda Eğitim Tarihi.....	25
2.3.2. 19. Yüzyılda Rusya Eğitim Tarihi.....	26
2.3.3. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin Döneminde Rusya Eğitim Tarihi.....	26
2.3.4. Rusya'da Eğitim Tarihinin Sovyet Birliği Sonrası Dönemi.....	27
2.4. Rusya Federasyonu Yükseköğretim Tarihi.....	28
2.4.1. Rusya Yükseköğretim Tarihinin Kökenleri.....	28
2.4.2. 19. Yüzyılda Rusya Yükseköğretim Tarihi.....	30
2.4.3. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Yıllarında Rusya Yükseköğretim Tarihi.....	33
2.4.4. Rusya Federasyonu Döneminde Yükseköğretim Tarihi.....	37
3. YÖNTEM.....	39
3.1. ARAŞTIRMA MODELİ.....	39

3.2. VERİLERİN TOPLANMASI.....	39
3.2.1. Veri Kaynakları.....	40
3.3. VERİLERİN ANALİZİ.....	43
4. BULGULAR	45
4.1. AZERBAIJAN CUMHURİYETİ YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMİNİN AMACI.....	45
4.2. AZERBAIJAN CUMHURİYETİ YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMİNİN YAPISI.....	47
4.2.1. Azerbaycan Cumhuriyeti Yükseköğretim Kurumlarının Çeşitleri.....	48
4.2.2. Azerbaycan Cumhuriyeti Yükseköğretim Şekli.....	49
4.2.3. Azerbaycan Cumhuriyeti Yükseköğretim Kademeleri.....	49
4.2.3.1. Lisans (Bakalavr)	49
4.2.3.2. Yüksek Lisans (Magistratura)	53
4.2.3.3. Doktora (Doktorantura)	56
4.2.3.4. Tıpta Uzmanlık.....	58
4.3. AZERBAIJAN CUMHURİYETİ YÜKSEKÖĞRETİMİN YÖNETİM YAPISI.....	60
4.3.1. Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı.....	61
4.3.2. Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığına bağlı Devlet Bilim ve Yükseköğretim Ajansı.....	62
4.3.3. Azerbaycan Cumhuriyeti Yükseköğretim Kurumu Bilim Senatosu.....	62
4.3.4. Azerbaycan Cumhuriyeti Yükseköğretim Alanı ile İlgili Diğer Yönetim Organları.....	63
4.3.4.1. Rektör ve Rektörlük.....	63
4.3.4.2. Rektör.....	63
4.3.4.3. Rektör Yardımcıları.....	63
4.3.4.4. Fakülte.....	63
4.3.4.5. Dekan.....	64
4.3.4.6. Bölüm ve Bölüm Başkanı.....	64
4.4. AZERBAIJAN CUMHURİYETİ YÜKSEKÖĞRETİM FİNANSMANI.....	66

4.5. AZERBAIJAN CUMHURİYETİ YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMİNİN YÖNETİM SÜREÇLERİ.....	65
4.5.1. Karar.....	66
4.5.2. Planlama.....	68
4.5.3.Örgütlenme.....	70
4.5.4. İletişim.....	70
4.5.5. Eşgüdümleme (Koordinasyon).....	71
4.5.6. Denetim ve Değerlendirme.....	72
4.6. RUSYA FEDERASYONU YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMİNİN AMACI.....	79
4.7. RUSYA FEDERASYONU YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMİNİN YAPISI.....	76
4.7.1. Rusya Federasyonu Yükseköğretim Kurumları.....	76
4.7.1.1. Devlet Üniversitesi.....	77
4.7.1.2. Vakıf Üniversitesi.....	77
4.7.2. Rusya Federasyonu Yükseköğretim Kurumlarının Çeşitleri ve Adlandırmaları.....	78
4.7.2.1. Federal üniversite.....	78
4.7.2.2. Üniversite.....	78
4.7.2.3. Akademi.....	79
4.7.2.4. Enstitü.....	79
4.7.3. Rusya Federasyonu Üniversitelerin Statüsü.....	79
4.7.3.1. Önde Gelen Klasik Üniversite.....	80
4.7.3.2. Federal Üniversite.....	80
4.7.3.3. Ulusal Araştırma Üniversiteleri.....	81
4.7.3.4. Önde Gelen Rus Üniversitelerini '5- 100' Üniversiteleri.....	81
4.7.3.5. Bölgesel Destekçi Üniversiteler.....	82
4.7.4. Rusya Federasyonu Yükseköğretim Sisteminin Kademeleri.....	83
4.7.4.1. Lisans.....	83
4.7.4.2. Uzmanlık.....	83
4.7.4.3. Yüksek Lisans.....	83
4.7.4.4. Yüksek Mesleki Eğitim.....	84
4.7.5. Rusya Federasyonu Yükseköğretim Şekli.....	85

4.8. RUSYA FEDERASYONU YÜKSEKÖĞRETİM YÖNETİM YAPISI.....	87
4.8.1. Rusya Federasyonu Bilim ve Yükseköğretim Bakanlığı.....	87
4.8.2. Üniversite Konferansı.....	88
4.8.3. Üniversite Akademik Konsey.....	89
4.8.4. Rusya Federasyonu Yükseköğretim Alanı ile İlgili Diğer Yönetim	
Organları.....	90
4.8.4.1. Rektör.....	90
4.8.4.2. Rektörlük.....	90
4.8.4.3. Fakülte.....	90
4.8.4.4. Bölüm.....	91
4.8.4.5. Üniversite Mütevelli Heyeti.....	92
4.8.4.6. Üniversite Bütçe Komisyonu.....	92
4.9. RUSYA YÜKSEKÖĞRETİM FİNANSMANI.....	93
4.10. RUSYA FEDERASYONU YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMİNİN YÖNETİM	
SÜREÇLERİ.....	95
4.10.1. Karar süreci.....	95
4.10.2. Planlama süreci.....	97
4.10.3. Örgütlenme süreci.....	97
4.10.4. İletişim süreci.....	98
4.10.5. Eşgüdümleme (Koordinasyon) süreci.....	99
4.10.6. Değerlendirme ve Denetim süreci.....	99
4.11. AZERBAYCAN CUMHURİYETİ VE RUSYA FEDERASYONU	
YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMİ AMAÇLARININ KARŞILAŞTIRILMASI....	100
4.11.1. Benzerlikler.....	100
4.11.2. Farklılıklar.....	101
4.12. AZERBAYCAN CUMHURİYETİ VE RUSYA FEDERASYONU	
YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMİ YAPILARININ KARŞILAŞTIRILMASI....	101
4.12.1. Benzerlikler.....	101
4.12.2. Farklılıklar.....	102
4.13. AZERBAYCAN CUMHURİYETİ VE RUSYA FEDERASYONU	
YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMİ YÖNETİM SÜREÇLERİNİN	
KARŞILAŞTIRILMASI.....	102

4.13.1. Karar süreci.....	102
4.13.2. Planlama süreci.....	103
4.13.3. Örgütlenme süreci.....	103
4.13.4. İletişim süreci.....	104
4.13.5. Eşgüdümleme süreci.....	104
4.13.6. Denetim ve Değerlendirme.....	105
5. SONUÇ VE TARTIŞMA	106
6. ÖNERİLER.....	112
KAYNAKLAR.....	114
İNTİHAL RAPORU İLK SAYFASI	127
ÖZGEÇMİŞ	130

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 1.1 : Azerbaycan Cumhuriyeti haritası.....	2
Şekil 1.2 : Rusya Federasyonu haritası	5
Şekil 2.1 : 1990- 2000 Devlet ve Özel Yükseköğretim kurumlarının sayısı.....	21
Şekil 2.2 : Azerbaycan Eğitim Sistemi.....	22
Şekil 2.3 : 1940- 1990 SSCB ve RSFSR'deki üniversite sayısının dinamikleri.....	35
Şekil 2.4 : 1992'den 2000'e kadar Rusya'daki üniversite sayısı.....	37
Şekil 4.1 : 2020-2023 tam zamanlı ve yarı zamanlı Devlet yükseköğretim kurumlarının lisans öğrencilerinin sayısı.....	53
Şekil 4.2 : 2020-2023 tam zamanlı ve yarı zamanlı Devlet yükseköğretim kurumlarının yüksek lisans öğrencilerinin sayısı.....	55
Şekil 4.3 : 2022 yılında yaş gruplarına göre Bilimler Doktoru programında eğitim alan öğrenciler.....	59
Şekil 4.4 : 2022 yılında yaş gruplarına göre Felsefe Doktoru programında eğitim alan öğrenciler.....	59
Şekil 4.5 : 2022 yılında Bilimler Doktoru ve Felsefe Doktoru programında mezun olan öğrenciler sayısı	60
Şekil 4.6 : Yönetim Süreçleri.....	66

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 2.1 : 1940-1945'te Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin yükseköğretim kurumlarının sayısı.....	36
Tablo 3.1 : Azerbaycan Cumhuriyeti Yükseköğretim sistemindeki incelenen resmi belgeler.....	40
Tablo 3.2 : Rusya Federasyonu Yükseköğretim sistemindeki incelenen resmi belgeler.....	41

SİMGE VE KISALTMA LİSTESİ

Kısaltmalar	Açıklama
ADC	: Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti
AUBA	: Azerbaycan Ulusal Bilimler Akademisi
DSM	: Devlet Sınav Merkezi
MFTE	: Moskova Fizik ve Teknoloji Enstitüsü
MMFE	: Moskova Mühendislik Fiziki Enstitüsü
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği
RSFSC	: Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti

ÖZET

[YÜKSEK LİSANS TEZİ]

[AZERBAYCAN VE RUSYA YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMİNİN AMAÇ YAPI VE
SÜREÇ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI]

[Narmina GULİYEVA]

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Yükseköğretim Yönetimi Anabilim Dalı

Yükseköğretim Yönetimi, Tezli Yüksek Lisans Programı

[Danışman : Prof. Dr. Elife DOĞAN KILIÇ]

[Modern toplumda eğitim, insan faaliyetinin en kapsamlı alanlarından biri haline gelmiştir. Eğitimin sosyal rolü gözle görülür biçimde arttı. Günümüzde insani gelişme beklentileri büyük ölçüde eğitimin odağına ve etkinliğine bağlıdır. Eğitim, özellikle de yükseköğretim, sosyal, politik ve ekonomik ilerlemenin öncü faktörü olarak kabul edilmektedir. Bu kadar ilginin nedeni, modern toplumun en önemli değerinin ve ana sermayesinin, yeni bilgileri araştırabilen, bunlara hâkim olabilen ve standart dışı kararlar verebilen kişi olduğunun anlaşılmasıdır.

Bu çalışmada Azerbaycan ve Rusya'daki yükseköğretim sistemleri incelenmektedir. 1920'den 1990'a kadar olan dönemde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) kurulmasıyla birlikte Azerbaycan ve Rusya da bu birliğe dâhil olmuş ve tüm devlet idaresi ile yükseköğretim tek bir yönetim yapısına tabi tutulmuştur. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Azerbaycan ve Rusya devletleri mali ve ekonomik krize maruz kalmıştır. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin çöküşü sırasında ve sonrasında sürekli devam eden savaşlar Azerbaycan ve Rusya'yı zayıflatmış, bu durum eğitim ve yükseköğretim sistemini etkileyerek üniversitelerde lojistik sorunlara, öğretim üyelerinin ücretlerin düşmesine ve üniversite eğitiminin prestijinin azalmasına neden olmuştur. Yeni reform ve yasaların kabul

edilmesinin ardından yükseköğretimde önemli bir kalkınma yaşanmış ve kabul edilen reformlar 21. yüzyılın eğitim ortamında da geçerliliğini devam ettirmiştir.

Bu çalışmada Azerbaycan ve Rusya yükseköğretim sistemlerinin amaç, yapı ve süreç boyutları incelenmektedir. Daha sonra Azerbaycan ve Rusya yükseköğretim sistemleri amaç, yapı ve süreç açısından karşılaştırılıp parametreler geliştirilmeye çalışılmıştır.

Bu araştırma 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, problem durumu ve araştırmanın amacı incelenmektedir. İkinci bölümde Azerbaycan ve Rusya yükseköğretim sistemi ayrıntılı şekilde ele alınmıştır, amaç, yapı ve süreç boyutları incelenmiştir. Son olarak üçüncü bölümde Azerbaycan ve Rusya yükseköğretim sistemleri amaç, yapı ve süreç açısından karşılaştırılmıştır ve parametreler geliştirilmiştir. |

Ağustos 2024, [149] sayfa.

Anahtar kelimeler: | Yükseköğretim sistemi, Azerbaycan yükseköğretim sistemi, Rusya yükseköğretim sistemi. |

ABSTRACT

[M.Sc. THESIS]

[COMPARISON OF AZERBAIJAN AND RUSSIA HIGHER EDUCATION SYSTEMS IN TERMS OF PURPOSE, STRUCTURE AND PROCESS]

[Narmina GULİYEVA]

İstanbul University-Cerrahpaşa

Institute of Graduate Studies

Department of High Education Management

High Education Management Thesis Master's Program (Formal Education)

[Supervisor : Prof. Dr. Elife DOĞAN KILIÇ]

In modern society, education has become one of the most comprehensive areas of human activity. The social role of education has increased dramatically. Today, the prospects for human development largely depend on the focus and effectiveness of education. Education, especially higher education, is recognized as the leading factor of social, political and economic progress. The reason for so much attention is the realization that the most important asset and the main capital of modern society is the person who is able to search for new knowledge, master it and make non-standard decisions.

This research examines higher education systems in Azerbaijan and Russia. With the establishment of the Union of Soviet Socialist Republics (USSR) in the period from 1920 to 1990, Azerbaijan and Russia were also included in this union and all state administration and higher education were subject to a single management structure. After the collapse of the Union of Soviet Socialist Republics, the states of Azerbaijan and Russia were exposed to a financial and economic crisis. Continuous wars during and after the collapse of the Union of Soviet

Socialist Republics weakened Azerbaijan and Russia, which affected the education and higher education system, leading to logistical problems in universities, lower salaries for faculty members and a decrease in the prestige of university education. Following the adoption of new reforms and laws, there has been a significant development in higher education and the reforms adopted have continued to be valid in the educational environment of the 21st century.

This research examines the purpose, structure and process dimensions of the Azerbaijani and Russian higher education systems. Then, Azerbaijani and Russian higher education systems are compared in terms of purpose, structure and process and parameters are tried to be developed.

This research consists of 3 chapters. In the first part, the problem situation and the purpose of the research are analyzed. In the second part, the higher education system of Azerbaijan and Russia is analyzed in detail, its purpose, structure and process dimensions are analyzed. Finally, in the third part, the Azerbaijani and Russian higher education systems are compared in terms of purpose, structure and process, and parameters are developed. |

August 2024, |149| pages.

Keywords: | Higher education system, Azerbaijan higher education system, Russian higher education system. |

1. GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümünde, problem durumuna, araştırmanın amacına, alt problemlere ve sınırlılıklara yer verilmiştir.

1.1. PROBLEM DURUMU

Rusya, birkaç yüzyıldır Güney Kafkasya'da önemli bir dış politika vektörü olmuştur. Modern Azerbaycan Cumhuriyeti'nin toprakları yaklaşık iki yüzyıl boyunca Rusya'nın ve ardından Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) bir parçası konumunda olmuştur. 1991'de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) çöküşünden sonra Rusya, Rusya devletinin tüm tarihsel biçimlerinden kökten farklı bir şekilde yeni bir yüzle dünya meydanına çıkmıştır. Aynı zamanda devlet bağımsızlığını yeniden kazanan Azerbaycan Cumhuriyeti'nin karşı karşıya olduğu temel görevlerden biri de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılması sonucu ortaya çıkan bağımsızlığını yeni kazanan devletlerle, özellikle de Rusya Federasyonu ile karşılıklı ilişkilerin kurulmasıydı. Azerbaycan Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu arasındaki ortak sınırın toplam uzunluğu 338 kilometredir (Aliyev, 2021).

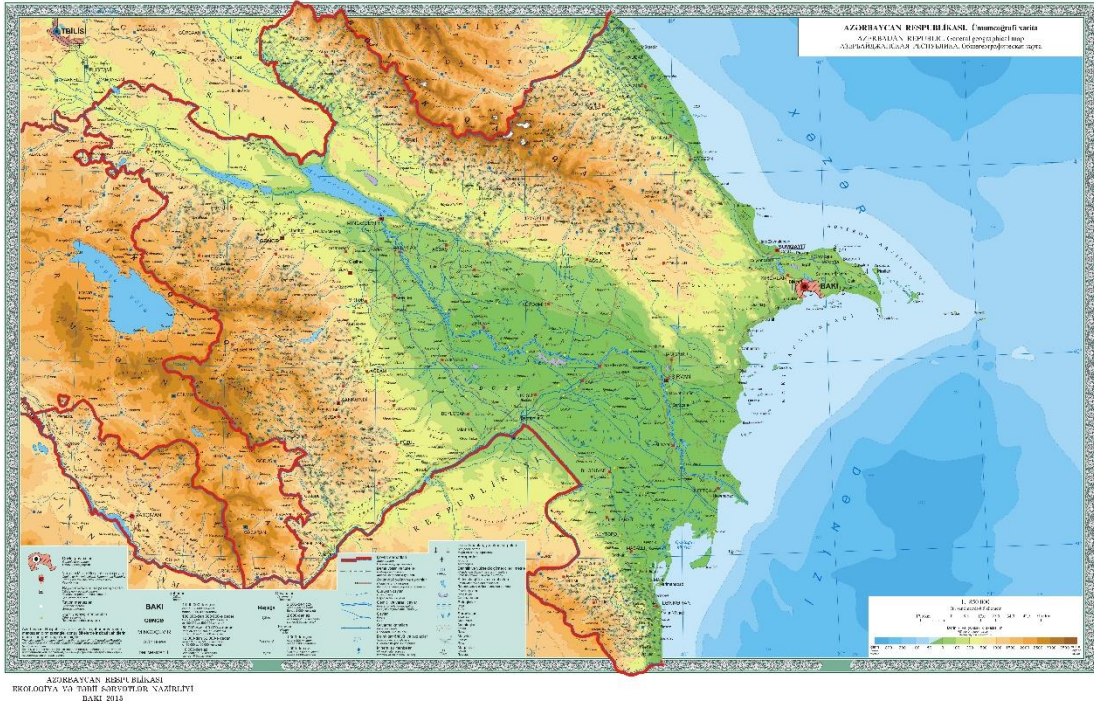
Azerbaycan Cumhuriyeti, Güney Kafkasya ve Hazar bölgesinde Rusya'nın önemli bir ortağı ve müttefikidir. İki ülke arasındaki ilişkiler dostluk ve iyi komşuluk ruhu içinde giderek gelişmektedir. Günlük ortak çalışmalar eşitlik, karşılıklı saygı ve birbirlerinin çıkarlarını göz önünde bulundurma ilkelerine dayanmaktadır. Rusya Federasyonu ile Azerbaycan Cumhuriyeti arasındaki diplomatik ilişkiler 4 Nisan 1992 tarihinde kurulmuştur. Yaklaşık 50'si ekonomik alanda olmak üzere 170'ten fazla devletlerarası, hükümetlerarası ve bölümlerarası antlaşma ve anlaşma işbirliğinin yasal temelini oluşturmaktadır. Temel belgeler 3 Temmuz 1997 tarihli Dostluk, İşbirliği ve Karşılıklı Güvenlik Antlaşması ve 3 Temmuz 2008 tarihli Dostluk ve Stratejik Ortaklık Deklarasyonudur. Ayrıca Rus bölgeleri ile Azerbaycanlı ortaklar arasında ticari-ekonomik, bilimsel-teknik ve kültürel işbirliğine ilişkin anlaşmalar bulunmaktadır (Aliyev, 2021). Rusya ve Azerbaycan arasındaki insani işbirliği geleneksel olarak aktif bir şekilde desteklenmektedir. İki ülkenin gençleri arasındaki temaslar, Müttefik İşbirliği Deklarasyonu hükümlerinin uygulanması bağlamında sürekli olarak güçlendirilmektedir. Günümüzde Rusya'da 11.000'den fazla Azerbaycanlı öğrenci eğitim görmektedir ve bunların

1.000'den fazlası federal bütçeden karşılanmaktadır. Azerbaycan vatandaşlarına her yıl 200'den fazla devlet bursu verilmektedir (E- kütüphane, 2016).

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde 150 binden fazla Rus yaşamaktadır. Bu, Güney Kafkasya'daki etnik kimliğini, kültürünü, dilini ve dinini koruyan en büyük Rus diasporasıdır. Diğer milletler gibi Rusların da ülkenin sosyo-ekonomik, siyasi ve kültürel hayatına tam anlamıyla entegre olabilmesi için her türlü koşul yaratılmıştır. Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Rus dili aktif olarak desteklenmekte ve on binlerce yerel okul çocuğu ve öğrenci bu dilde yüksek ve orta öğrenim görmektedir. Azerbaycan'daki tüm devlet yükseköğretim kurumlarında Rusça öğretim yapılan fakülteler bulunmaktadır (Abdullayeva, 2022).

Araştırmanın genel amacı iki komşu ülkenin yükseköğretim sisteminin tarihini incelemek, yükseköğretim sisteminin amaç, yapı ve süreç açısından karşılaştırıp benzerlik ve farklılıkları tespit etmektir.

1.1.1. Azerbaycan Cumhuriyeti

Şekil 1.1: Azerbaycan Cumhuriyeti haritası (<https://azerbaijan.az/map/index.html>)

Azerbaycan Cumhuriyeti kadim kültür ve geleneklere sahip olan bir ülkedir. Yüzyıllar boyunca buraya yerleşen Oğuz boyları, derin kültürel kökenlere sahip yerel halkla asimile olmuş ve bu kültürü ortak Türk gelenekleriyle zenginleştirmişlerdir (Tahirov, 2014).

1.1.1.1. Azerbaycan Cumhuriyeti' nin Coğrafi Yapısı

Azerbaycan, Batı Asya'nın Doğu Avrupa ile buluştuğu Transkafkasya'da yer almaktadır. Azerbaycan Cumhuriyeti kuzeyde Rusya Federasyonu, kuzeybatıda Gürcistan Cumhuriyeti, batıda Ermenistan Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti, güneyde İran Cumhuriyeti ile komşudur. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin doğusunda Hazar Denizi yer almaktadır. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin toplam yüzölçümü 86.600 metrekare olup sınırlarının toplam uzunluğu 2.648 kilometredir (Azerbaycan Cumhuriyeti milli ansiklopedisi, 2007).

1.1.1.2. Azerbaycan Cumhuriyeti' nin Etnik Yapısı

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde 10 milyondan fazla insan yaşamaktadır. Bu nüfusun %90'ı Azerbaycanlılar, %3'ü dağ halkları (Kürtler, Lezgiler, Udinler, Avarlar vb.), %2'si Ermeniler, %2,5'i Ruslar, %2,5'i diğer halklardan oluşmaktadır (<https://azerbaijan.az/ru/information/103>). Azerbaycan Cumhuriyeti'nin nüfusunun yaklaşık %95'i Müslümandır, %5'i başka dinlere mensuptur. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin başkenti Bakü, 3 milyondan fazla insana ev sahipliği yapmaktadır. Arkeologlar, modern Bakü topraklarında insanların M.Ö. 5. yüzyılından beri yaşadığını ifade etmektedir. Türk dillerinin Oğuz alt grubuna ait olan Azerbaycan dili, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin resmi devlet dili ve Azerbaycan nüfusunun ana iletişim aracıdır (Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa'sının 21'nci maddesi, 1995).

1.1.1.3. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Siyasal Yapısı

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin siyasi sisteminin yapısal oluşumu 12 Kasım 1995'te ülkenin ilk Anayasası'nın kabul edilmesiyle temel olarak tamamlanmıştır. Anayasa'ya göre Azerbaycan devleti demokratik, hukuksal, laik, üniter bir cumhuriyet olarak tanımlanmaktadır (Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasının 7'nci maddesi, 1995). Azerbaycan Cumhuriyeti'nin idari yapılanması 66 ilden (vilayet) ve bir özerk cumhuriyetten (Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti) oluşmaktadır. 1992 yılında Ermenistan tarafından işgal edilen 'Dağlık Karabağ' ve 7 vilayeti, 27 Eylül 2020-10 Kasım 2020'de gerçekleşen II. Karabağ Savaşı sonrasında bağımsızlığına kavuşmuştur.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde devlet gücünün tek kaynağı halktır (Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa'sının 1'nci maddesi, 1995). Azerbaycan Cumhuriyeti'nde devlet iktidarı

kuvvetler ayrılığı ilkesine göre düzenlenmiştir. Yasama yetkisi Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi'ndedir (Milli Məclis). Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı yürütme yetkisine sahiptir; Azerbaycan Cumhuriyeti mahkemeleri ise yargı yetkisini kullanmaktadır (Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa'sının 7'nci maddesi, 1995).

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin devlet sembolleri; Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Devlet Bayrağı, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Devlet Arması ve Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Devlet Marşı'dır. (Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa'sının 23'ncü maddesi). 1 Şubat 1993'den itibaren Azerbaycan'da ulusal para birimi olarak manat (AZN) kullanılmaktadır (Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa'sının 19'ncü maddesi, 1995).

1.1.1.4. Azerbaycan Cumhuriyeti' nin Ekonomik Yapısı

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin ekonomisi temel olarak petrol üretimi ve petrol endüstrisi ile tarım (pamuk yetiştiriciliği, bahçıvanlık, sebze yetiştiriciliği) ve hayvancılıktan oluşmaktadır. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin en önemli gelir kaynağı petroldür. Bugün Hazar Denizi'nin Azerbaycan sektöründe büyük enerji projeleri başarıyla uygulanmaktadır. Azerbaycan, Hazar Denizi'nin güçlü enerji potansiyelinden ilk kez yararlanarak bölgenin kalkınmasında niteliksel olarak yeni bir ekonomik model oluşturulmuştur. Azerbaycan, Avrupa ile Asya arasındaki siyasi ve ticari ilişkilerin genişletilmesinde, Kafkasya ulaşım koridorunun geliştirilmesinde ve küresel öneme sahip projelerin hayata geçirilmesinde Hazar Denizi ve Kafkasya bölgesinde önemli bir rol oynamaktadır (Şekeraliyev ve Şekeraliyev, 2016).

1.1.1.5. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Eğitim Tarihi

Dünyanın eski ülkeleri ile karşılaştırıldığında ilk insan yerleşim yerlerinden biri olan Azerbaycan'da pedagojik düşüncenin ve eğitim geleneklerinin tarihi binlerce yıl öncesine dayanmaktadır. Tarihi kaynaklar, Azerbaycan'da ilköğretim okuryazarlık eğitimi veren ilk okulların kuruluşunun yeni dönemin başlangıcına denk geldiğini göstermektedir. 10-13. yüzyıllarda Azerbaycan'ın birçok şehri bilim, eğitim, sanat ve kültür merkezleri olarak biliniyordu. Azerbaycan'ın bağımsızlığının elinden alınarak halkımızın özgürlük fikirlerine ve maneviyatına saldırılan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği yönetimi yıllarında Azerbaycan'ın eğitim alanında belli bir gelişme gösterdiği bir gerçektir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği dönemi Azerbaycan tarihinde belli bir aşamadır ve eğitim alanı da dahil olmak üzere birçok alanda ilerleme ve gelişme yaşanmıştır. Dolayısıyla nüfusun okuma yazma bilmemesinin kademeli olarak ortadan kaldırılması, ücretsiz eğitim, kitlesel karakteri ve

sistemleşmesi, eğitimde laikliğin sağlanması Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği dönemiyle ilgilidir. Azerbaycan'da eğitim sisteminin bir bütün olarak, genel eğitim de dahil olmak üzere, ulusal gelenekler, ulusal ahlâki ve insani değerler temelinde dinamik ve amaçlı gelişimi, devlet bağımsızlığının yeniden sağlanmasından sonra mümkün olmuştur. Alınan önemli önlemler ve reformlar sonucunda genel ortaöğretim alanındaki kalite göstergeleri önemli ölçüde artmıştır. Eğitim her dönemde devletin ve milletin kalkınmasında olağanüstü bir hizmet olmuştur. Büyük lider Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev "eğitim milletin geleceği" olduğunu söylemiştir (Garayeva, 2012).

1.1.2. Rusya Federasyonu

Şekil 1.2: Rusya Federasyonu haritası (<http://www.russia-map.ru/>)

Rusya (Rusya Federasyonu), dünyadaki tüm kara alanının 1/6'sını kaplayan, yüzölçümü olarak dünyanın en büyük ülkesidir. Rusya'nın yüzölçümü 17.125.191 kilometrekaredir. Rusya Federasyonu köklü tarihe, zengin kültüre ve cömert doğaya sahiptir. Topraklarındaki bazı mimari, tarihi ve kültürel anıtlar UNESCO Dünya Mirası Alanları listesine dahil edilmiştir. (Dolzhikova, Rumyantseva, Rubtsova ve Sapozhnikov, 2019).

1.1.2.1. Rusya Federasyonu Coğrafi Yapısı

Rusya Federasyonu, 16 ülkeyle sınır komşusudur. Güneydoğusunda Kuzey Kore, güneyinde Çin, Moğolistan, Kazakistan, Azerbaycan ve Gürcistan, güneybatısında Ukrayna, batısında Belarus, Letonya, Estonya, Finlandiya ve Norveç yer alırken, Kaliningrad bölgesi üzerinden Litvanya ve Polonya ile sınır komşusudur. Deniz sınırları Japonya ve ABD iledir.

Rusya Federasyonu doğuda Okhotsk Denizi, Japonya, Bering Denizi ve Bering Boğazı ile sınırlıdır; kuzeyde Barents, Çukçi, Kara, Doğu Sibirya denizleri ve Laptev Denizi; güneyde Azak ve Karadeniz; batıda Baltık Denizi ve Finlandiya Körfezi ile çevrelenmiştir. Rusya'nın başkenti Moskova'dır, kültür başkenti ise St. Petersburg'dur. Uzak kuzey, kutup çöllerinden oluşan bir bölgedir. Güneyde, Subarktik'te tundra ve orman-tundra bulunmaktadır. Geri kalanı ise karışık orman, orman-bozkır, bozkır, yarı çöl ve çöl bölgelerini içermektedir (Rakovskaya, 2013).

1.1.2.2. Rusya Federasyonu Siyasal Yapısı

Rusya, cumhuriyetçi bir hükümet biçimine sahip demokratik bir federal devlettir. Devlet başkanı, 6 yıllık bir süre için doğrudan halk oylamasıyla seçilmektedir. Rusya Federasyonu'nda devlet gücü, yasama, yürütme ve yargı olarak üç güç üzerine kurulmuştur. Devlet yetkisi Başkan, Federal Meclis (Federasyon Konseyi ve Devlet Duması), Rusya Federasyonu Hükümeti ve Rusya Federasyonu mahkemeleri tarafından kullanılır. Rusya Federasyonu'nun devlet ve siyasi sistemi, 12 Aralık 1993'te yapılan ulusal referandumda kabul edilen Rusya Federasyonu Anayasası ile belirlenir. Rusya'nın resmi dili Rusça'dır. Rusya Federasyonu'nun resmi para birimi rubledir (RUB) (Kovalenko, 2020).

1.1.2.3. Rusya Federasyonu Etnik Yapısı

Rusya Federasyonu çok uluslu bir devlettir. Rusya Federasyonu, yaklaşık 150 milyon insana ev sahipliği yapmakta ve bu sayı ülkeyi dünyanın en kalabalık dokuzuncu ülkesi konumuna getirmektedir. Kendi dillerini konuşan 160'tan fazla milleti temsil etmektedir. Sadece yedi halkın nüfusu bir milyonun üzerindedir; bu Rus, Tatar, Ukraynalı, Başkurt, Çuvaş, Çeçen ve Ermeni halklarıdır. Rusya Federasyon'daki her millet kendi kimliğini, dilini, gelenek ve göreneklerini, kılık-kıyafetini, geleneksel etkinlik ve zanaatlarını korumaya çalışmaktadır. Nüfusun büyük bir kısmı Hristiyan olmasına rağmen, doğu ve güney bölgelerindeki Rus vatandaşları İslam dinine mensuptur (<https://www.bgoperator.ru/price.shtml?flt=100410000050&tid=-2>).

1.1.2.4. Rusya Federasyonu Ekonomik Yapısı

Rusya'daki endüstriyel faaliyetler arasında başta elektrikli donanım, elektronik ve optik donanım üretimi olmak üzere, kimyasal üretim, imalat ve diğer endüstriler, yakıt ve enerji minerallerinin çıkarılması; orman ürünlerinin üretiminde dünyada birinci sırada yer alan

Rusya’da kâğıt üretimi, elektrik, gaz ve su üretimi ve dağıtımı yer almaktadır (Porokhovsky, 2015).

1.1.2.5. Rusya Federasyonu Eğitim Tarihi

Rusya'da eğitimin tarihi geniş bir dönemi kapsamakta ve ülkenin siyasi, sosyal ve kültürel yaşamındaki önemli değişiklikleri yansıtmaktadır. Rusya eğitim sisteminin oluşumunun başlangıcı Kiev'deki Vladimir Svyatoslavich ve Novgorod'daki Bilge Yaroslav'nın prens mahkemelerindeki okullar olarak düşünülmektedir. Okullarda okuma-yazma ve yabancı dil öğretilmiştir. 18. yüzyılda ilk Rus üniversiteleri açılmıştır - St. Petersburg Bilimler Akademisi'ndeki Akademik Üniversite (1724) ve Moskova Üniversitesi (1755) (Bugrov ve Sokolov, 2018). 1779 yılında, Rusya'nın ilk pedagojik eğitim kurumu olan Moskova Üniversitesi Spor Salonu'nda bir Öğretmen Semineri açılmıştır. 1917'nin sonunda her türlü eğitim kurumunun millileştirilmesi başlamıştır. Okulun yalnızca birleşik ve çalışır durumda olmadığı, aynı zamanda ücretsiz, zorunlu ve halkın erişebileceği ilan edilmiştir. Eğitim kademelerinin sürekliliği ilan edildi ve eğitimde fırsat eşitliği sağlanmıştır. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği 1917'deki Ekim Devrimi'nden 1991'deki çöküşüne kadar geçen süre içinde eğitim sistemi, ülkenin sosyalist ideolojisini ve merkezi planlama yaklaşımını yansıtmıştır. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği hükümeti için eğitim alanındaki asıl görev, nüfusun kitlesel cehaletinin ortadan kaldırılması, şehirlerde tüm çocukların eğitime katılımının sağlanmasıydı. Yetişkinlere yönelik okullar ve okuma-yazma merkezleri aktif olarak açılmıştır. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde eğitim ücretsizdi ve devlet tarafından finanse edilmiştir. Bu, eğitimin geniş kitleler için erişilebilir olmasını sağladı ve yükseköğretim de dahil olmak üzere tüm eğitim seviyelerinde eğitim masraflarını ortadan kaldırmıştır. Eğitim, sosyalist ideolojinin yayılmasını ve komünist değerlerin öğretilmesini hedeflemiştir. Öğrencilere Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin tarihini, Marksist-Leninist teoriyi ve Sovyet sistemini destekleyen değerlerinin öğretilmesi ön plandaydı. Müfredat, ülke genelinde standartlaştırılmıştı ve tüm okullarda aynı dersler aynı şekilde öğretilmiştir. Sovyetler Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde ilköğretim zorunluydu ve eğitim sistemi, tüm çocukları eğitime dahil etmeyi hedeflemiştir. Eğitimde sıkı bir rekabet ortamı vardı. Öğrenciler, belirli sınavlar ve değerlendirmelerle akademik başarılarını kanıtlamak zorundaydılar. Özellikle yükseköğretim kurumlarında, başarılı olmak için yüksek notlar ve sınav sonuçları gerekmiştir. 1990'lı yıllardan bu yana Rusya eğitiminde reformlar yapılmaktadır. Ana yönleri, özel eğitim kurumlarının geliştirilmesi, vatandaşların kendi eğitimlerinin finansmanına katılımı, öğrencilerin kişiliklerinin gelişimi, bilgi, beceri ve yeteneklerin (yeterliliklerin) oluşumu, eğitimin

sürekliliği için eğitimin standardizasyonu üzerine odaklanmasıdır. Programlar ve eğitim alanının birliği, çok seviyeli bir yükseköğretim sistemine geçiş ve okuldaki final sınavları ile üniversitelere giriş sınavlarını birleştirmenin bir biçimi olarak birleşik bir devlet sınavının başlatılmasıdır (Bugrov ve Sokolov, 2018).

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı Azerbaycan ve Rusya yükseköğretim sistemini amaç, yapı ve süreç açısından karşılaştırmaktır. Bu çalışma, Azerbaycan ve Rusya yükseköğretim sisteminde farklılıkları ve benzerlikleri araştırıp parametreler ortaya çıkartmaya çalışılmaktadır. Buna bağlı olarak aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1. Azerbaycan Yükseköğretim Sisteminin amacı nedir?
2. Azerbaycan Yükseköğretim Sisteminin yapısı nasıldır?
3. Azerbaycan Yükseköğretim Sisteminin yönetim sürecinin işleyişi nasıldır?
4. Rusya Yükseköğretim Sisteminin amacı nedir?
5. Rusya Yükseköğretim Sisteminin yapısı nasıldır?
6. Rusya Yükseköğretim Sisteminin yönetim sürecinin işleyişi nasıldır?
7. Azerbaycan ve Rusya Yükseköğretim Sistemlerinin amaçlarında benzerlik ve farklılıklar nelerdir?
8. Azerbaycan ve Rusya Yükseköğretim Sistemlerinin yapılarında benzerlik ve farklılıklar nelerdir?
9. Azerbaycan ve Rusya Yükseköğretim Sistemlerinin yönetim süreçlerinde benzerlik ve farklılıklar nelerdir?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

İnsanlar doğumdan itibaren çevreleriyle sürekli bir etkileşim içindedir ve bu etkileşimler, öğrenmenin temel unsurlarını oluşturur. Bu süreçte edinilen bilgi, beceri, tutum ve değerler, bireylerin hem kişisel hem de toplumsal yaşamlarını zenginleştirir ve kolaylaştırır. Bu bağlamda, öğrenme, sadece bilgi edinme değil, aynı zamanda bu bilgiyi anlamlandırma, uygulama ve yaşama entegre etme sürecidir. Çevresel faktörler ve etkileşimler, bu süreci

şekillendirir ve bireylerin yaşamlarını daha anlamlı ve etkili hale getirmelerine yardımcı olmaktadır. Eğitim, öğretim ve öğrenme birbirleriyle iç içe olan kavramlardır. Yükseköğretim kurumları öğrenme ve eğitim alanına yön veren ve konusunda ciddi araştırma geliştirme, eğitim öğretim, topluma hizmet sunan çok önemli öğretim kurumlarıdır. Yükseköğretimin bilgi ve kültür birikimini aktarımının yanı sıra, bilgi üretimi ve yenilikçilikteki rolünü içermektedir.

Üniversiteler, genellikle araştırma merkezleri olarak faaliyet gösterir ve bilimsel, teknolojik gelişmelerin öncüsü olmaktadır. Bu bağlamda, üniversiteler ülkelerin ekonomik ve sosyal ilerlemesinde kritik bir rol oynamaktadırlar. Bilgi üretimi, araştırma ve geliştirme faaliyetleri, üniversitelerin toplumsal ve endüstriyel katkılarının temel taşlarıdır. Ayrıca, üniversitelerin kuruluşundan itibaren, eğitim sistemlerinin amacına ve işleyişine dair tartışmalar sürmektedir. Yeni eğitim modelleri ve yönetim yaklaşımları, yükseköğretim kurumlarının etkili ve verimli bir şekilde işleyişini sağlamak amacıyla sürekli olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, üniversiteler, toplumsal ihtiyaçlara cevap verebilecek ve sürekli değişen dünyaya uyum sağlayabilecek şekilde evrilmektedir.

Alanyazın incelendiğinde araştırmacıların yükseköğretim çalışmalarını genellikle sınırlı bir kapsamla yürüttüğü göze çarpmaktadır. Araştırmaların büyük kısmı, ülkelerdeki yükseköğretim tarihine, yükseköğretim yönetimine, yapısına ya da finansmanına odaklanmıştır. Bu araştırmada Azerbaycan yükseköğretim sistemi ve Rusya yükseköğretim sisteminin amaç yapı ve süreç boyutları ele alınmıştır. Daha sonra araştırmanın sonunda bu boyutlar karşılaştırılıp benzerlik ve farklılıkların bulunması amaçlanmıştır. Ulusal ve uluslararası literatürde yer alan Azerbaycan ve Rusya yükseköğretim sistemlerine ilişkin araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Daha önce Azerbaycan ve Rusya yükseköğretim sistemleri amaç, yapı ve süreç açısından karşılaştırılmadığı için, bu araştırmanın yapılması önem arz etmektedir. Araştırmanın konusu olarak Azerbaycan ve Rusya yükseköğretim sistemlerinin seçilmesinin nedeni, uzun yıllar boyunca Azerbaycan ve Rusya'nın aynı Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin hükümeti çatısı altında bulunması ve 1990'lı yıllarda bağımsızlığını kazanmasının ardından bu iki ülkenin bugüne kadar ekonomik, siyasi, kültürel ve eğitimsel bağlarını yakın bir şekilde sürdürmesidir.

1.4. SINIRLILIKLAR

Bu araştırma alanyazın incelenmesi ile sınırlıdır. Araştırma 1700-2024 yılına kadar Azerbaycan yükseköğretim sisteminin amaç, yapı ve süreçlerini konu alan ve Rusya yükseköğretim sistemini amaç, yapı ve süreç açılarını içeren yazılı belgelerle sınırlıdır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu başlık altında Azerbaycan Cumhuriyeti'nin eğitim ve Azerbaycan Cumhuriyeti'nin yükseköğretim tarihi, Rusya Federasyonu'nun eğitim tarihi ve Rusya Federasyonu'nun yükseköğretim tarihi yer almaktadır.

2.1. AZERBAYCAN CUMHURİYETİ'NİN EĞİTİM TARİHİ

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin eğitim tarihi başlık altında Azerbaycan'da eski çağ ve orta çağ'da eğitim tarihi, 18-19. yüzyıllarda Azerbaycan'da eğitim tarihi, 20. yüzyılın başında Azerbaycan'da eğitim tarihi, bağımsızlığın yeniden kazanılmasından sonra Azerbaycan'ın eğitim tarihi başlıkları incelenmektedir.

2.1.1. Azerbaycan'da Eski Çağ Ve Orta Çağ'da Eğitim Tarihi

Azerbaycan eğitim tarihi M.Ö. 3-4. yüzyıla kadar dayanmaktadır. İslam'ın yayılması, Azerbaycan Türkleri de dâhil olmak üzere Türk halklarının hayatında köklü değişikliklere yol açmıştır. Azerbaycan halkının milli ve manevi değerleri İslam kültürüyle birleşerek nesillerin eğitimi için değerli bir sistem oluşturulmuştur (Mardanov, 2011: 25).

8. yüzyıldan itibaren Azerbaycan topraklarında Müslüman okulları yavaş yavaş yayılmaya başlamıştır. "Azerbaycan'da ilk Müslüman Okulu 8. yüzyılın ilk yarısında açılmıştır (Bekirova, 2014). Okulların da camiler gibi bakımı devlet veya vakıf tarafından karşılanmıştır. Bu okullarda öğrencilere okuma yazma eğitimi verilmiştir. Öğretmenlerin seçimine özen gösterilmiştir. Öğretmenlerin, ahlâki niteliklerinin yüksek olması, evli ve kıdemli olmaları, öğrencilerin zihinsel özelliklerini, bireysel yetenek ve kabiliyetlerini bilmeleri önem arz etmektedir. Ebeveynler, çocuklarının eğitimini bu gereksinimleri karşılamayan öğretmenlere emanet etmemişlerdir. Azerbaycan'da Arap halifeliği döneminde uzun süre bireysel eğitim sistemi esas alınmış, bilimseverler, bireysel bilim adamlarının gözetiminde yüksek eğitim almışlardır (Ahmedov, 2001: 23).

Azerbaycan'da 9- 14. Yüzyılları arasındaki rönesans dönemi iki aşamaya ayrılmıştır. Birinci aşama Abbasi halifelerinin faaliyetleriyle başlayıp 9-11. yüzyılları kapsamaktadır. İkinci aşama Azerbaycan'daki Elhan hanedanı dönemini (12-14. yüzyıllar) kapsar ve kesin bilimlerin daha güçlü bir şekilde gelişmesiyle karakterize edilmiştir (Yakubi, 1975). 10. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Azerbaycan dâhil tüm İslam ülkelerinde medresede okumak isteyenler, 962 yılında Kahire'nin "Ezher" camisinde düzenlenen Ezher medresesine gitmişlerdir. O dönemde bu medrese İslam ülkelerinde tanınmış bir eğitim merkezi konumunda

yer almıştır. Medreselerin kurulmasının nedeni, bilimsel tartışma ve tartışmalar için uygun mekânların bulunmamasıdır. Çünkü camide bu tür tartışmaların yapılması adaba uygun kabul edilmemiştir. Medreseler ortaöğretim ve yükseköğretim veren medreseler olmak üzere iki kademedен oluşmuştur. Medreselerde önce Arap Dil biliminin temelleri öğretilir, ardından diğer dünya bilimleri (filoloji, matematik, astronomi) öğretilirdi. İlahiyat öğretimi eğitimin son aşamasında yer almıştır (Ahmedov, 2001: 39).

16.- 17. yüzyıllarda Azerbaycan'da okul ve medreselerin sayısının artması bilimin gelişmesinde önemli katkı sağlamıştır. Coğrafya, tarih, felsefe, mantık ve dil bilgisi, edebiyatla ilgili çok sayıda bilimsel çalışmalar yapılmıştır (Taghiyev, 1993).

2.1.2. XVIII-XIX Yüzyıllarda Azerbaycan'da Eğitim Tarihi

18. yüzyılda işgalcilerin sürekli baskıları ve aralıksız feodal çatışmalar sonucunda Azerbaycan'da okul ve eğitim çalışmalarında bir durgunluk yaşanmıştır. Onlarca okul ve medreseler, eğitim kurumları tamamen yıkılmıştır. Buna rağmen Şamahı, Şeki, Gence, Tebriz, Nahçıvan, Guba, Bakü vb. şehirler kültür merkezleri olarak kalmaya devam etmişlerdir (Taghiyev, 1993).

19. yüzyılda yapılan "Gülistan" (1813) ve "Türkmençay" (1828) anlaşmalarıyla Azerbaycan ikiye ayrılmıştır: Kuzey Azerbaycan Rusya'ya, Güney Azerbaycan ise İran'a dâhil edilmiştir. Kuzey Azerbaycan'ın, Türk- İslam dünyasıyla yaşanan ve Doğu ülkeleriyle ilişkileri kopmuştur (Azerbaycan Cumhuriyeti milli ansiklopedisi, 2007). 1828-1918 yılları arasında Azerbaycan'da uygulanan 'Ruslaştırma' ve 'Hristiyanlaştırma' politikası, milli kültürü Rus kültürüyle değiştirmeye yönelik girişimler, Azerbaycan'daki eğitim sistemini deforme etmiştir (Şükürov, 2017).

Çarlık Rusya'sının Azerbaycan'daki eğitim politikası, Güney Kafkasya'daki politikasının bir parçası olarak daha katıdır. Bu politika, eğitimin temel amacının, devlet dairelerinde çalışabilecek hizmetkâr - memurların yetiştirilmesi ile bölgede yaşayan halkların milli-manevi değerleri, örf ve adetleri ile kültürlerinin öğretilmesinin ötesine geçmemesi şeklinde oluşturulmuştur. Kafkasya'da uygulanan genel Ruslaştırma politikasının yanı sıra gelecekte Azerbaycanlıların Hristiyanlaştırılması politikasının da uygulanması öngörülmüştür. Azerbaycan halkının sömürge rejimine alışması ve Hristiyanlaştırmanın uygulanabilmesi için eğitimde Ruslaştırma politikasına geçilmesi gerekmiştir (Ahmedov, 2000).

19. yüzyılın çeyreğinde Azerbaycan ile birlikte Güney Kafkasya'da ve Rusya'da da 'mahalle okulları' projeleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Çarlık Rusya'sının 1829 ve 1835'te onayladığı "Transkafkasya okulları" nizamnamesi uyarınca, Rus dilinin halk arasında yaygınlaştırılması için hızla ilköğretim okulları açılmıştır. Bu okullar 3 sınıftan oluşuyordu: Birinci sınıf hazırlık sınıfı olarak kabul edilmiştir. Üst iki sınıfta, Rusça dilbilgisi, coğrafya, tarih, ilköğretim aritmetik ve geometri dersleri, yerel diller, sanat ve resim dersleri verilmiştir. Azerbaycan dili de Ruslar için zorunlu ders olarak görülmekteydi. Geleneksel okullardan (medreselerden) farklı olarak bu okullarda yeni yöntemler uygulanıyor, laik bilimler öğretiliyor ve alfabe eğitimi esas alınmıştır. Azerbaycan'da kadınların eğitimi alanında belli adımlar atılmıştır. İlk dönemlerde Azerbaycanlı kızlar evlerinde özel öğretmenlerden ders almaktaydılar. Azerbaycan'ın işgalinden sonra askeri ve sivil hizmetler için buraya gönderilen Ruslar sosyal hayatı etkilemiştir. Ruslar tarafından kurulan "Kutsal Nina" Kadın Yardım Derneği, 1848 yılında Şamahı'da ilk Rus kız okulu açılmasına da öncülük etmiştir. "Kutsal Nina" okulunda 24 Azerbaycanlı kız öğrenci eğitim almıştır (Taghiyev, 1993).

Azerbaycan eğitim tarihinin 19. yüzyılının sonlarında kurulan köy ilkokullarının özel bir yeri vardır. 70'li yıllardan itibaren Azerbaycan köylerinde Rusça eğitim veren 'kırsal okullar' ortaya çıkmıştır. Kırsal ilkokulların müfredatı şeriat, ana dil, Rusça, aritmetikten oluşmuştur. Yapılan okul reformu sonucunda "her sınıftan çocuğa ilköğretim, zihinsel ve din-ahlâk eğitimi vermek" amacıyla "şehir (kentsel) okulları" açılmıştır. Bu okullar yapı olarak Rus şehir okullarına benzemiştir. Sosyal statüsü ve uyuşuğu ne olursa olsun 7 yaşın üzerindeki çocuklar şehir okuluna kabul edilmişlerdir. Şehir okullarında görev yapan öğretmenlerin çoğu Tiflis Aleksandrovski Öğretmen Enstitüsünden mezun olmuşlardır. Bu okullarda eğitim ücretli olmasına rağmen pedagojik konsey kararıyla yoksul ailelerin çocukları eğitim ücretinden muaf tutulmuşlardır (Ahmedov, 2000).

2.1.3. 20. Yüzyılın Başında Azerbaycan'da Eğitim Tarihi

20. yüzyılın başlarında Azerbaycan'da sadece sanayi ve tarımda değil, eğitim, öğretim ve bilim alanlarında da dikkate değer bir canlanma yaşanmıştır. Bu dönemde milli okul, ders kitabı ve eğitimin sorunlarını çözebilecek insanlar yetişmiş ve bu insanlar demokratik, sosyal-pedagojik düşüncenin temellerini atarak çok faydalı çalışmalar yapmışlardır. Bu dönemde yetişen milli burjuvazinin temsilcileri ve yerel girişimciler, halkın eğitim almasını sağlamak, kültürel ve entelektüel düzeyini yükseltmek için ellerinden geleni yapmışlardır. Hacı Zeynalabdin Taghiyev, Murtuza Muhtarov, Musa Naghiyev, İsa Bey Hacinsky gibi

girişimciler, eğitimi nesillerin yetiştirilmesinde ve genel olarak eğitim sisteminin gelişmesinde olağanüstü bir rol oynamışlardır (Cabrayilov, 2021). şehir okulları Azerbaycan'ın sosyal ve kültürel yaşamında önemli bir rol oynamışlardır. Bu okullarda kısa süreli pedagojik kursların açılması Azerbaycanlı öğretim üyelerinin yetiştirilmesinin başlangıcı olmuştur. 20. yüzyılın başında Rusya'da oluşan sosyo-politik koşullar Azerbaycan'ı da ciddi anlamda etkilemiştir. Rusya'yı saran özgürlük hareketi, 1905-1907 burjuva-demokratik devrimi, Azerbaycan'da eğitim de dâhil olmak üzere ulusal hareketin yeni bir düzeyde gelişmesinde önemli bir etki yaratmıştır. Yaşanan toplumsal ve siyasal olaylar, halkın özgürlük mücadelesi, okulların yaygınlaşması, ana dilde ücretsiz ve evrensel eğitim talebi isteği ortaya çıkmıştır. 31 Mart 1906'da Çarlık Hükümeti "Rusya'nın güneydoğu ve doğu bölgelerinde yaşayan diğer ulusların ilkokullarına ilişkin yönetmeliği" yürürlüğe koymuştur (Bayramov, 2020).

Azerbaycan'da Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği hükümeti 1920'de kurulur kurulmaz, cumhuriyetteki kamu eğitim sistemi sosyalizmin yeni ilkelerine ve ideolojisine göre düzenlenmeye başlamıştır. Nüfusun okuma yazma öğrenme sorununu ortadan kaldırmak eğitimin temel ilkelerinden biri olarak kabul edilmiştir (Balayev,1993). Dinle mücadele adı altında bin yıllık geleneğe sahip klasik Müslüman eğitim kurumları - okullar ve medreseler - tamamen kaldırılmıştır. Ancak Azerbaycan dili okullarda ana eğitim dili olarak kabul edilmiştir. Bu yıllarda eğitimin içeriği birçok kez ciddi değişikliklere uğramış, müfredat ve programlar geliştirilmiştir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin yönetimi yıllarında, teknik mesleki eğitimin yönetimi için İşgücü Kaynakları Genel Dairesi, ardından Devlet Teknik Mesleki Eğitim Komitesi gibi devlet yapıları kurulmuştur (Tahirov, 2016: 32).

Azerbaycan'da teknik mesleki eğitimin hızlı gelişimi 1970'li yıllara rastlamaktadır. O dönemde büyük lider Haydar Aliyev'in talimatıyla Azerbaycan'da teknik mesleki eğitimin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi için 1971-1975 yılları için bir stratejik plan hazırlanmıştır (Mardanov, 2006: 72). 1970 yılında cumhuriyetteki 76 teknik meslek okulunda 40,9 bin öğrenci öğrenim görürken, 1987 yılında 186 teknik meslek okulunda 200'den fazla meslekte 115 bin öğrenci eğitim görmüştür. Mesleki eğitim sisteminin ekonomik çeşitlendirme bağlamında yeniden yapılandırılması ve bu alanda esnek yönetimin sağlanması amacıyla 2016 yılında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Devlet Mesleki Eğitim Kurumu kurulmuştur. (Bayramov, 2020).

2.1.4. Bağımsızlığın Yeniden Kazanılmasından Sonra Azerbaycan'ın Eğitim Tarihi

Bağımsızlık dönemindeki (1991 y.) Azerbaycan eğitim tarihi bir takım karakteristik özelliklerle önceki dönemlerden farklılık göstermektedir. Bugün Azerbaycan'da faaliyet gösteren ilköğretim, ortaöğretim, mesleki eğitim ve yükseköğretim kurumlarının geniş ağının ve güçlü bilimsel-pedagojik kadro potansiyelinin temellerinin, SSCB dönemindeki eğitim politikaları ile atıldığı ve hayata geçirildiği inkâr edilemez (Mehrabov, 2006). Eğitim kurumlarının maddi ve teknik altyapısındaki tahribat, öğrencilere ders kitaplarının temin edilmeyişi ile çocukların zorunlu eğitime katılım düzeyi azalmıştır. Azerbaycan Cumhuriyeti tarihinde devlet bağımsızlığının yeniden tesis edilmesiyle birlikte, eğitim sisteminin bir bütün olarak milli gelenekler ve evrensel değerler temelinde yeniden kurulması için tarihi fırsat yakalanmıştır (Aliyev, 2006).

Azerbaycan'da 1991-1992 yıllarında eğitimle ilgili birçok önemli kararlar alınmıştır. 25 Aralık 1991'de Azerbaycan Cumhuriyeti Kanununun kabul edilmesinden sonra "Azerbaycan alfabesinin Latin alfabesiyle restorasyonu hakkında" Azerbaycan Cumhuriyeti Yüksek Sovyeti Milli Konseyinin kararı yürürlüğe girmiştir (Azerbaycan Cumhuriyeti Azerbaycan alfabesinin restorasyonu hakkında Kanunu, 1991).

7 Ekim 1992'de Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Kanunu kabul edilmiştir (Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Kanunu, 1992). Kanunla;

1. Devlet eğitim kurumlarında ekstra ücretli çalışma gruplarının oluşturulması,
2. Ortaöğretim düzeyinde eğitimin eğilimlere göre yürütülmesi,
3. Ortaöğretim kurumlarının akreditasyonunun yapılması,
4. Yeni eğitim kurumu türlerinin oluşturulması,
5. Eğitim Kurumu başkanlarının seçim yoluyla belirlenmesi,
6. Genel eğitimde, öğretim üyelerinin yıllık 450-500 saatlik ders yükünün belirlenmesi kararları uygulamaya konmuştur.

2.1.4.1. *Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev Dönemi Eğitim Süreci*

Eğitimin her alanına ve sorunlarına derinlemesine hâkim olan Haydar Aliyev, 1993 yılından bu yana yazdığı eğitim anlayışından hareketle, milli ve evrensel değerleri dikkate alan, Azerbaycan'ın değerli, eğitilmiş, vatansever vatandaşlarının yetiştirilmesi yönünde kararlar almıştır.

12 Kasım 1995'te Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası kabul edilmiştir. Bu, bağımsız Azerbaycan'ın ilk Anayasası'dır (Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası, 1995). Anayasanın "Eğitim Hakkı" başlıklı 42. maddesi, devletin eğitim politikasının temel ilkelerini belirlemiştir:

1. Her Azerbaycan vatandaşı eğitim almaya hakkı vardır.

2. Azerbaycan Cumhuriyeti'nde ilköğretim ve ortaöğretim her Azerbaycan vatandaşı için ücretsizdir. Eğitim sistemi devlet tarafından kontrol edilmektedir. Azerbaycan Cumhuriyeti, maddi durumları ne olursa olsun yetenekli bireylerin eğitimi görmesini garanti etmektedir.

Bağımsızlığımızın ilk yıllarında ortaokullarda ders kitabı sorunu vardı. Haydar Aliyev, tüm okullara dünya standartlarında ders kitaplarının sağlanması kararı alarak, ders kitaplarının devlet fonları pahasına basılmasını ve öğrencilere ücretsiz olarak dağıtılmasını sağlamıştır.

30 Mart 1998'de Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev "Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Eğitim Reformları Devlet Komisyonu Hakkında" Kararnamesini imzalamıştır (Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Reformu Programı, 1999). Kurulan komisyonun görevlerinden biri Dünya Bankası'nın Bakü Ofisi ile ilişkiler kurmak ve reformların uygulanmasında Azerbaycan'a yardım sağlamaktır. Komisyon ve onun bünyesinde oluşturulan çalışma grupları, bağımsızlık döneminde ilk kez "Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Eğitim alanında Reform Programı"nı hazırlamıştır. Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in de katılımıyla olmak üzere farklı düzeylerde birçok kez görüşmeler yapılmış ve 15 Haziran 1999'da Program Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmıştır (İbadoğlu, 2019). Reform Programının temel amacı, ilköğretim, ortaöğretim, mesleki eğitim ve yükseköğretim alanında biriken potansiyelin korunması, geliştirilmesi ve eğitim sistemini düzenleyen normatif-hukuksal bir temel oluşturmasıdır. Haydar Aliyev öğretmenlik mesleğine her zaman değer vermiştir, "Öğretmenlik unvanı en yüksek unvandır. Ben yeryüzünde öğretmenlikten daha üstün bir unvan bilmiyorum." Söylemiştir (http://www.anl.az/download/meqale/az_muellimi/2010/dekabr/145271.htm). Milli Lider Haydar Aliyev'in Eğitim Konsepti'nin 1999-2003 döneminde "Eğitimde yenilikçilik aşaması"nın uygulanması sonucu eğitimin tüm aşama ve düzeylerinde kalite göstergeleri artmış, Azerbaycan eğitiminin, maddi ve teknik temelinin uzun vadeli, dinamik gelişimi sağlanmıştır.

Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Büyük Liderin Eğitim Konseptinin modern küresel bağlamlara uyarlanmasını teşvik etmektedir (Azertac, 2022).

2.1.4.2. Cumhurbaşkanı İlham Aliyev Dönemi Eğitim Süreci

Modern dünyanın zorlukları ve ülkenin yeni sosyo-ekonomik gerçekleri bağlamında bilim ve eğitimin çağdaş gereksinimler düzeyinde gelişmesi açısından oldukça önemlidir. Böylece, dünyanın gelişmiş ülkelerinin deneyimi, istisnasız, bilim ve eğitimin gelişmesinin, yüksek düzeyde hazırlanmış personel potansiyelini de içerdiğini göstermektedir. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin "Eğitim Hakkında" Kanunu Haziran 2009'da Milli Meclis tarafından kabul edilmiş ve aynı yılın 19 Haziran'ında Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmıştır (Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Kanunu, 2009). Yeni kabul edilen yasa ile zorunlu eğitim süresi 9 yıl olmuştur. "Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Eğitimin Geliştirilmesine İlişkin Devlet Stratejisi'nin" 24 Ekim 2013 tarihinde Cumhurbaşkanı İlham Aliyev tarafından onaylanması bu alanın geliştirilmesinde bir yol haritası rolü oynamıştır. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin 14 Nisan 2017'de "Okul Öncesi Eğitime İlişkin", 29 Mart 2019'da "Genel Eğitime İlişkin" ve 24 Nisan 2018'de "Mesleki Eğitime İlişkin" kanunlarının kabul edilmesiyle eğitim-öğretimin daha esnek uygulanması reformlarla eğitim sisteminin uluslararası deneyime uyarlanması için verimli koşullar yaratılmış ve sürecin devamlılığı sağlanmıştır. 2003-2023 yıllarında Azerbaycan'da okul altyapısının yenilenmesi, modern okul inşaatlarının yapıldığı, devlet başkanı tarafından onaylanan bölgelerin sosyo-ekonomik kalkınmasına yönelik Devlet programlarında okul altyapısının yenilenmesiyle bu yönde büyük başarılar elde edilmiştir. Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in kararlarına göre, zorunlu göçmen statüsündeki çocuklar, ebeveynlerini kaybeden ve ebeveyn bakımından yoksun çocuklar, şehit ailesi statüsü almış aile üyeleri, savunma sırasında engelli olanlar, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin toprak bütünlüğü, bağımsızlığı ve anayasal yapısı ile Azerbaycan Cumhuriyeti'nin özgürlüğü, egemenliği ve toprak bütünlüğü uğruna ölen, askeri operasyon sonucu kaybolan ve mahkeme tarafından ölü ilan edilen vatandaşların çocukları, ebeveynlerini kaybetmiş ve ebeveyn bakımından yoksun olanlar ile bunlar arasında I ve II derece engelli kişiler ile 18 yaş altı sınırlı sağlık durumu olan kişiler, eğitim giderleri bütçe fonlarından hesaba ödenmektedir. Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in 2002-2023 yılı faaliyetleri özellikle başarılı olmuştur. Eğitim sisteminin önündeki temel görevleri tanımladı ve Azerbaycanlılık ideolojisinin geliştirilmesi, Azerbaycan diline, edebiyatına, tarihine ve kültürüne sevgi duygusunun aşılması, milli ve manevi değerlere saygı, anavatana sadakatin oluşturulması konularını öne çekmiştir (Huseynova, 2021).

2020-2024 yılları arasında Azerbaycan Cumhuriyeti'nde 4.565 ortaokul faaliyet göstermekte, bu eğitim kurumlarında 1,2 milyon öğrenci eğitim görmekte ve 149.000 öğretmen üyeleri çalışmaktadır. Ayrıca 17 özel ortaöğretim okulunda 1144 öğretmen görevlisi 6441 öğrenciye eğitim vermektedir (Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi, 2023).

2.2. AZERBAYCAN CUMHURİYETİ'NİN YÜKSEKÖĞRETİM TARİHİ

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin yükseköğretim tarihi başlığı altında Cumhuriyet dönemi Azerbaycan yükseköğretim sistemi, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği yıllarında Azerbaycan yükseköğretim sistemi, bağımsızlığın yeniden kazanılmasından sonra Azerbaycan'ın yükseköğretim tarihi başlıkları incelenmektedir.

2.2.1. Cumhuriyet Dönemi Azerbaycan Yükseköğretim Sistemi

Azerbaycan eğitim sisteminin kökleri çok eskilere dayansa da ülkede yükseköğretimin gelişimi üç aşamaya ayrılmıştır (Suleymanov, 2020). İlk aşama 1918-1920 yılları arasında Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti (ADC) döneminde gerçekleşmiştir. Cumhuriyet döneminde eğitimle ilgili önemli gelişmelerden biri Bakü Devlet Üniversitesinin (1919) açılması olmuştur (Balayev, 1993). Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti'nin kısa ömrü yükseköğretim sisteminin kurmasına ve geliştirilmesine izin vermemiştir. Ülkedeki ilk üniversite olan Bakü Devlet Üniversitesi, Azerbaycan Demokratik Cumhuriyetinin çöküşünden sonra Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği döneminde de işlevini sürdürmeye devam ettirmiş, Azerbaycan'daki en büyük araştırma ve yükseköğretim kurumu haline gelmiştir (İsahanlı ve Paşayev, 2018: 98).

2.2.2. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Yıllarında Azerbaycan'da Yükseköğretim Sistemi

Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti yükseköğretim sistemi, 1920-1990 yılları arasında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) döneminde ikinci gelişme aşamasına girmiştir. 1920'li yıllarda Azerbaycan'da SSCB iktidarının kurulmasından sonra cumhuriyetteki kamu eğitim sistemi, Rus eğitim modeli esas alınarak, sosyalizmin yeni ilkeleri ve ideolojisi temelinde örgütlenmeye başlanmıştır (Nazarli, 2008). Bu ilkelerden biri halk arasındaki cehaletin ortadan kaldırılmasıydı. İlk Sovyet ders kitapları dağıtıldı ve klasik eğitim kurumları ve medreseler tamamen kaldırılmıştır. SSCB yönetiminin 1920 yıllarında Azerbaycan Halk Cumhuriyeti döneminde alfabe reformuyla ilgili çalışmalar yeniden canlandırılmıştır. 1 Şubat 1929'da Azerbaycan Cumhuriyeti eğitim tüm kademeleri yeni alfabeye geçiş yapmıştır. Latin

harfli ders kitaplarının hazırlanması ve yayımlanması tam anlamıyla gerçekleştirilmiştir. 1930'larda "Stalin'in fikri" eğitimde demokratik geleneklerin gelişimini yavaşlatmıştır. Ulusal değerler arka plana itildi ve eğitimin içeriği tamamen Sovyet ideolojisinin ilkelerine uygun hale getirilmiştir. Eğitim tüm halklara standartlaştırıldı, programlar Rusça yürütüldü, Azerbaycan edebiyatı yerine Rus edebiyatı öğretildi. 1930'lu yıllarda başlayan baskı dalgasında yaklaşık 70-80 bin Azerbaycan aydın temsilcisi (bilim adamları, yazarlar, pedagoglar, öğretim üyeleri, yükseköğretim başkanları) 1938'de "halk düşmanı" olarak yargılanır ve idam edilmiştir (Yakubi, 1975). 1939'da Latin alfabesinin kullanımına son verildi ve 1 Ocak 1940'tan itibaren hiçbir hazırlık çalışması yapılmadan tüm eğitim kurumlarında Kiril (Rus) harfli Azerbaycan alfabesi kullanılmaya başlanmıştır (Aliyev, 2006).

Sonraki yıllara yeni yükseköğretim kurumlarının oluşumu damgasını vurmuştur. 1930'lu ve 1940'lı yıllarda Transkafkasya Devlet Beden Eğitimi Enstitüsü, Azerbaycan Ticaret-Kooperatif Enstitüsü ve Azerbaycan Devlet Tıp Enstitüsü, bağımsız Yazışma Pedagoji Enstitüsü, Hazar Yüksek, Fatali Akhundov adını taşıyan iki yıllık Azerbaycan Öğretmenler Enstitüsü, Devlet Yabancı Diller Pedagojik Enstitüsü açılmıştır (Mardanov, 2006).

İkinci Dünya Savaşı (1941-1945) sırasında yükseköğretimin faaliyetlerinde özel bir canlanma yaşanmıştır. 1945 yılında Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (ASSC) Bilimler Akademisi kurulmuştur (Habibbayli, 2015). Akademinin 15 üyesinden 12'si Azerbaycanlı idi. Azerbaycan Bilimler Akademisi, Azerbaycan'da çağın gereklerine uygun bilimsel araştırma çalışmalarının oluşmasında ve genel olarak bilimsel ortamın yaratılmasında önemli rol oynamıştır (Tahirov, 2014).

1946-1950 yılları arasında Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (ASSC) ekonomisinin toparlanması dönemi idi. 1950'li yıllarda Azerbaycan Politeknik Enstitüsü, Bakü Yüksek Parti Okulu, Yüksek Genel Ordu Komutanları Okulu, Mirza Fatali Akhundov'un adını taşıyan Azerbaycan Pedagojik Diller Enstitüsü açılmıştır. Sumgayit Yüksek Teknik Okulu, 1960'lı yıllarda Azerbaycan Devlet Pedagoji Enstitüsü Nahçıvan ve Hankendi şehirlerinde şubeleri açılmıştır (Mardanov, 2011). 1970'li ve 1980'li yıllarda 15.000'den fazla Azerbaycanlı genç, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) 50'den fazla büyük şehri 170'den fazla saygın üniversitesinde Azerbaycan cumhuriyetinin ihtiyaç duyduğu 250'den fazla uzmanlık alanında eğitim almış ve yüksek nitelikli personel yetiştirilmiştir. Ancak üniversite

temelinde oluşturulan alan enstitülerinin yükseköğretimin gelişiminde yeni bir aşama haline geldiği bir gerçektir.

1970-1975 yılları arasında 4 yükseköğretim kurumu daha kurulmuştur: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) 50. Yıldönümü adını taşıyan Azerbaycan Pedagoji Yabancı Diller Enstitüsü (1972), Yusif Memmedeliyev adını taşıyan Nahçıvan Devlet Pedagoji Enstitüsü (1972), Hankendi Devlet Pedagoji Enstitüsü (1973), Azerbaycan İnşaat Mühendisleri Enstitüsü (1975) (Aliyev, 2006). 1981 yılında Azerbaycan Teknoloji Enstitüsü, 1991 yılında Bakü Yüksek Parti Okulu temelinde Bakü Sosyal Yönetim ve Siyaset Bilimi Enstitüsü kurulmuştur. 1988 yılında Yüksek ve Orta Öğretim Bakanlıkları, Devlet Mesleki Eğitim Komisyonu kaldırılmış, bunların yerine Azerbaycan Milli Eğitim Bakanlığı kurulmuştur. Tüm yüksek ve orta öğretim kurumları bu bakanlığa bağlanmıştır. Öğrencilerin eğitime devam etmesini güçleştiren koşullar yanında, yetenekli, bilgili ve tecrübeli öğretim üyeleri, akademisyenler, özellikle de profesörleri ekonomik nedenlerle Türkiye, İran ve Rusya gibi ülkelere yerleştiler (Mardanov, 2006). Eğitim alanında uluslararası ilişkiler tamamen kesilmiş durumdaydı.

1990'lı yıllarında Ermenistan'ın toprak iddialarına yönelik silahlı saldırılar, Azerbaycan'daki istikrarsızlık, Azerbaycan Cumhuriyeti topraklarının işgali tüm alanlar gibi eğitim sistemini de felce uğratmıştır (Nağı, 2014). Dağlık Karabağ ve çevre bölgelerin işgali sonucunda 220 anaokulu, 616 genel eğitim okulu, 11 meslek okulu, 1 yüksekokul (Hankendi Pedagoji Enstitüsü), 3 yüksekokul şubesi (Bakü Müzik Akademisi) (Şuşa şubesi), Azerbaycan Petrol Akademisi (Şuşa şubesi), Gence Pedagoji Enstitüsü (Lâçin şubesi) yıkılmıştır. 1990'dan beri Azerbaycan Cumhuriyeti topraklarının yüzde 20'sinin Ermenistan Cumhuriyeti silahlı kuvvetleri tarafından işgal edilmesi nedeniyle 175.600'ü öğrenci, 19.400 öğretim üyeleri, eğitim kurumlarında çalışan teknisyen olmak üzere 1 milyondan fazla Azerbaycanlı kendi ülkelerinde sınır dışı edilmişlerdir. O dönemde mülteciler ile Azerbaycan Cumhuriyeti içinde yerinden edilen kişilerin çoğu eğitim ve yurt binalarında, anaokulları ve ders dışı eğitim kurumlarına yerleştirilmesi nedeniyle Azerbaycan Cumhuriyetindeki yükseköğretim sistemi ciddi şekilde bozulmuştur (Mardanov, 2011). Azerbaycan, 2020 savaşıdan sonra Karabağ'ın yedi bölgesini ve neredeyse tamamını geri almıştır. 3 Mayıs 2024 yılında Yükseköğretim Kurulu ile Azerbaycan Bilim ve Eğitim Bakanlığı iş birliğinde Türkiye Azerbaycan Üniversitesinin kurulmuştur ve 2024-2025 eğitim- öğretim yılında öğrenci kabulüne başlatılmıştır

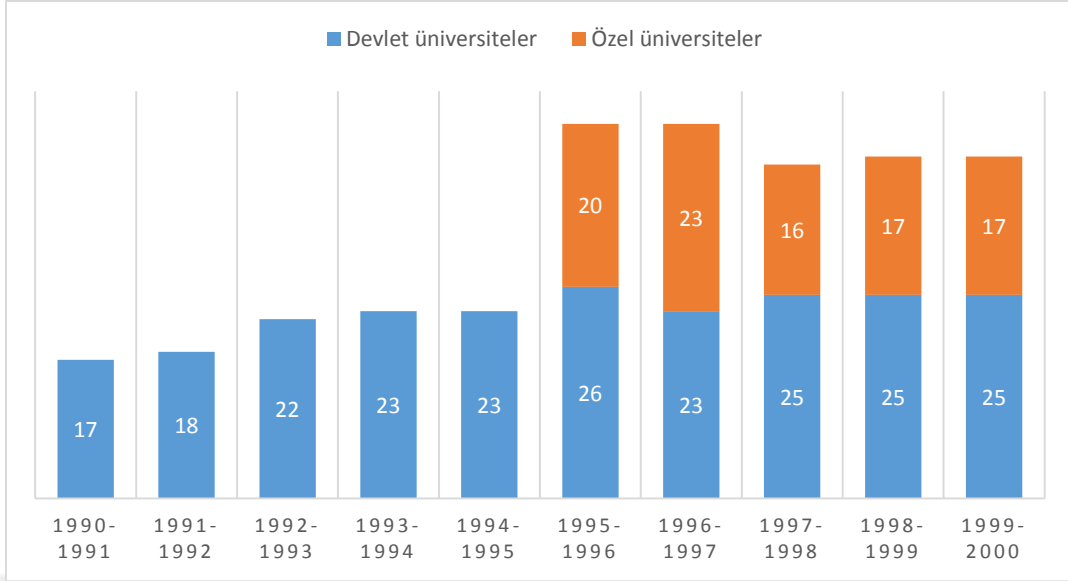
(<https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2024/turkiye-azerbaycan-universitesi-2024-2025-egitim-ogretim-yilinda-ogrenci-kabulune-baslayacak.aspx>).

2.2.3. Bağımsızlığın Yeniden Kazanılmasından Sonra Azerbaycan'ın Yükseköğretim Tarihi

Azerbaycan Cumhuriyeti yükseköğretimin gelişiminin üçüncü aşaması bağımsızlıktan (1991) sonra başlamıştır (Khalilova, 2015). Bağımsızlığını yeni kazanan Azerbaycan, eğitim sistemini eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ideolojisinden tamamen uzak bir şekilde yeniden inşa etme ve büyük reformlar gerçekleştirme yoluna gitmiştir. 1991-1992 yıllarında eğitimle ilgili birçok önemli kararlar alınmıştır. Tüm eğitim kurumlarında öğretim üyelerine ve diğer çalışanlara Latin alfabesinin öğretilmesi istenmiştir (Hüseynova, 2023).

7 Ekim 1992'de “Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Kanunu” kabul edilmesiyle yükseköğretim sistemindedir birçok değişimlere neden olmuştur (Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Eğitim Kanunu, 1992). Kanunda,

1. Yükseköğretim öğrencilerine eğitimlerini tamamladıktan sonra beş yıl süreyle ücret ödenmesi koşuluyla kredi verilmesi,
2. Çok düzeyli yükseköğretim sistemine geçiş yapılması (lisans, yüksek lisans, doktora derecesi),
3. Yükseköğretim kurumlarına özerklik hakkı verilmesi, uzmanlık eğitimi yürütmek,
4. Yükseköğretim kurumlarının akreditasyonunu yapılması gerekmektedir.

Şekil 2.1: 1990- 2000 Devlet ve Özel Yükseköğretim Kurumlarının Sayısı (Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, 2000)

1991 yılında 17 olan devlet üniversitesi sayısı 2000 yılında 25 olmuştur. Özel üniversitelerin sayısı 1995 yılından beri değişkenlik göstermiştir. 1995 yılında 20 olan özel üniversite sayısı 2000 yılında 17'ye gerilemiştir.

Şekil 2.2: Azerbaycan Eğitim Sistemi (Bağırzade, 2010)

12 Mayıs 1994'te Azerbaycan Cumhuriyeti ve Ermenistan Cumhuriyeti arasında ateşkes ilan edildi ve Azerbaycan'da siyasi istikrarın yeniden sağlanması ve ekonomik canlanma alanında başarılı çalışmaların temeli atılmıştır. Bütün bunlar eğitim sistemindeki disiplini

önemli ölçüde geliştirmiş, bu alanda çalışan kişilerin sosyal korunmasını ve eğitimin gelişmesini etkilemiştir. 1995 yılından bu yana Azerbaycan Cumhuriyeti'nde siyasi istikrar sağlanmış ve Azerbaycan Cumhuriyeti önemli bir ekonomik başarıya imza atmıştır (Nağı, 2014: 73).

2.2.3.1. Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev Dönemi Yükseköğretim Süreci

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde ulusal ve yükseköğretim sistemi Haydar Aliyev'in faaliyetlerinde evrensel değerlere dayalı yeniden yapılanma ve iyileştirme öncelikli yön olarak her zaman devlet politikasının merkezinde yer almıştır. Azerbaycan'ın yükseköğretim anlayışının bir sonucu olarak, ulusal, tarihi ve ahlaki faktörleri, geçmiş yılların ilerici deneyimlerini inkâr etmeden, küresel eğitim zorluklarına, medeni dünyanın çoğunluğu tarafından kabul edilen değerlere ve uygulamalara uygun olarak Azerbaycan'ın modern eğitim politikası uygulanmaktadır.

1997 yılında "Avrupa Bölgesinde Yükseköğretim Alanında Yeterliliklerin Tanınmasına İlişkin Sözleşmenin" onaylanmasına ilişkin kanunlar kabul edilmiştir. Bu, Azerbaycan'ın milli eğitim sisteminin tarihi geleneklere ve başarılarla dayalı olarak Avrupa eğitim alanına kademeli olarak entegrasyonuna yönelik bir hazırlıktı (Azertac, 2022).

Azerbaycan'ın yükseköğretim sistemindeki reformların sistemli niteliği 1999 yılında "Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Reformu Programı"nın onaylanmasıyla başlamıştır. Yükseköğretim sistemi de dâhil olmak üzere eğitim sisteminde büyük yapısal reformlar 1999 yılında "Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Reform Programları" ile başlamış ve bu program aracılığıyla modern eğitim sistemine geçiş gerçekleştirilmiştir ("Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Eğitim Alanında Reform Programı", 1999). Bu program aracılığıyla yükseköğretimde yapısal değişiklikler yapılmış, eğitim yapısına yeni uzmanlıklar eklenmiş ve kurum ağı optimize edilmiştir. Eğitim kurumlarına ek yetkiler verilmiş ve bağımsızlıkları artırılmıştır. Bu programın bir parçası olarak, yükseköğretim kurumlarında devlet sertifikasyon komisyonlarının bileşimini ve içyapılarını belirlemenin yanı sıra ilgili devlet standartlarına uygun uzmanlık alanlarındaki eğitim programlarının geliştirilmesinde bağımsızlık kazandılar (Samedov, 2010). Söz konusu yükseköğretim kurumlarının devlet bütçesinin finansmanı 2001 yılından bu yana ayrı bir kalemle gerçekleştirilmektedir (Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Kanunu, 1999). Azerbaycan'da eğitim reformlarının uygulanmasında ana ortaklardan biri Dünya Bankasıydı. 1998 yılında Azerbaycan Hükümeti ile Dünya Bankası Uluslararası Kalkınma Birliği arasında eğitim reformlarının uygulanmasına yönelik bir kredi anlaşması

yapıldı. Reformları uygulamak için özel bir Devlet Komisyonu kuruldu. Dünya Bankası işbirliğiyle uygulanan reformlar birkaç aşamaya ayrılmıştır. İlk aşama 2003 yılına kadar sürmüştür. 2003 sonrası aşama, reformların özünün ve içeriğinin daha da genişletildiği ikinci aşama olarak adlandırılmıştır. 2004-2009 yıllarında uygulanan Eğitim Sektörünü Geliştirme Projesi, Dünya Bankası ile Azerbaycan Milli Eğitim Bakanlığı arasında 2003 yılında imzalanan kredi anlaşmasında önemli rol oynamıştır. Azerbaycan Hükümeti ve Dünya Bankası tarafından finanse edilen bu program kapsamında, yükseköğretim sisteminde Bologna sürecine katılım yönünde önemli reformlar hayata geçirilmiştir (Sardarov, 2010). Bu yönergeler öğretmen eğitimi, yönetimin iyileştirilmesi, müfredat geliştirme ve diğer önemli alanları kapsıyordu. Bologna sistemine katılım hazırlıkları 1999 yılında başlasa da Azerbaycan bu sisteme ancak 2005 yılında katılmıştır. Bologna Deklarasyonu hükümlerinin uygulanması amacıyla 2006-2010 yıllarını kapsayan bir Eylem Planı onaylanmıştır (Abdullayeva, 2010).

2.2.3.2. Cumhurbaşkanı İlham Aliyev Dönemi Yükseköğretim Süreci

Devlet başkanının yüksek dikkati ve amaçlı talimatları temelinde atılan adımlar, uygulanan devlet programları, eğitim sisteminde niteliksel olarak yeni gelişme eğilimlerinin elde edilmesine ve yüksek sonuçlara ulaşılmasına hizmet etmektedir.

Eğitim politikası her ülkenin stratejik hedeflerinde yalnızca ilk sırada yer almakla kalmayıp, aynı zamanda kalkınma kavramının da önemli bir bileşeni olarak kabul edilmektedir. Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in liderliği sırasında yükseköğretimin geliştirilmesi ana öncelik haline geldi ve beşeri sermayenin geliştirilmesi devlet politikasının ana yönlerinden biri olmuştur. Bu dönemde yükseköğretim kurumlarının ağı daha da geliştirilmiştir ve genişletilmiştir. Bir dizi yükseköğretim kurumu için son teknolojiye sahip kampüsler oluşturulmuş, tüm yükseköğretim kurumlarının maddi-teknik ve eğitim altyapısı önemli ölçüde güncellenmiştir. 2007-2015 yılı “Azerbaycan Gençlerinin Yurtdışında Eğitimi Devlet Programı” kabul edilmiş ve yüksek eğitilmiş bireylerin ve gençlerin gelişimi için çeşitli alanlarda dünya tecrübesine sahip, yüksek vasıflı ve yetkin profesyonellerin yetiştirilmesinde büyük rol oynamıştır (Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı, 2007). 19 Haziran 2009'da Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, devlet politikasının temel ilkelerini ve eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesine ilişkin genel koşulları tanımlayan, bireysel eğitim düzeylerine ilişkin ilgili yasaların ve diğer normatif-yasal düzenlemelerin kabul edilmesinde temel rol oynamıştır. Anayasada belirlenen vatandaşların eğitim hakkının sağlanması alanında Azerbaycan Cumhuriyeti "Eğitim Hakkında" Kanunun yürürlüğe girmesine ilişkin Kararnameyi

imzalamıştır. 2009-2013 yıllarını kapsayan program, yükseköğretim sisteminin Avrupa sistemine entegrasyon sürecini hızlandırmayı, yükseköğretim içeriğinin Bologna sürecine uygun olarak oluşturulmasını, yüksek nitelikli personel yetiştirilmesini ve bir modern standartlara uygun eğitim sisteminin sağlanmasını amaçlamıştır (Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Eğitimin Gelişmesi Üzerine Devlet Stratejisi, 2013). Azerbaycan yükseköğretim kurumlarının uluslararası rekabet gücünü artırmak amacıyla “Azerbaycan Cumhuriyeti Yükseköğretim Sisteminin Uluslararası Rekabet Edebilirliğinin Artırılmasına İlişkin 2019-2023 Devlet Programı” Azerbaycan Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmıştır. 16 Kasım 2018'de Azerbaycan'ın bu devlet programı stratejik söz konusu alanlarda yükseköğretim kurumlarının gelişimine yön vermiştir. Devlet programının uygulanmasına yönelik eylem planı iki bölümden oluşmaktadır. Alanlardan biri, yerel üniversitelerde uluslararası çift diploma programlarının kurulması ve iki diploma programının kurulacağı üniversitelere yabancı öğretmenlerin dâhil edilmesi, bu üniversitelerin bilimsel potansiyelinin, prestijli dergilerdeki makale sayısının ve diğer ilgili alanlardaki makale sayısının artırılmasıdır. İkinci ana yön Azerbaycan Cumhuriyeti'nin yükseköğretim kurumlarının akademik kapasitesinin güçlendirilmesiyle ilgilidir. Bu amaçla Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşlarının saygın yabancı üniversitelerde doktora düzeyinde eğitimine ilişkin hukuki, mali ve pratik konuların çözümünü kapsamaktadır (Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Kanunu, 2019).

28 Şubat 2022 tarihli Devlet Başkanı Kararnamesi ile onaylanan "Gençlerin Yabancı Ülkelerin Prestijli Yükseköğretim Kurumlarında Eğitim Almasına Yönelik 2022-2026 Devlet Programı" başarıyla uygulanmaktadır. Yükseköğretime erişilebilirliğin artırılması, öğrencilerin sosyal korunmasının iyileştirilmesi, ülkede yüksek nitelikli ve profesyonel personel yetiştirilmesi, yükseköğretimde rekabet ortamının oluşturulması alanında devlet başkanı tarafından önemli kararlar alınmıştır. Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının kararnamesine göre öğrenci burs sistemi iyileştirildi ve devlet tarafından finanse edilen öğrenci burs kontenjanlarının sayısı artırıldı. Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in siyasi faaliyeti sırasında vatandaşların, toplumun ve devletin çıkarlarını yansıtan stratejik öneme sahip öncelikli bir faaliyet alanı olan eğitime özel bir hassasiyetle yaklaşılmış, eğitimin geliştirilmesi için siyasi irade en üst düzeyde gösterilmiştir. İlham Aliyev'in Cumhurbaşkanlığı döneminde yükseköğretim alanında yapılan çalışmalar ve elde edilen başarılar, devletimizin önümüzdeki yıllarda daha büyük başarılarla, halkımızın mutlu ve müreffeh bir geleceğe ulaşması için sağlam bir temel oluşturmuştur (Huseynova, 2021).

2.3. RUSYA FEDERASYONU'NUN EĞİTİM TARİHİ

Rusya Federasyonu'nun eğitim tarihi başlığı altında devrim öncesi dönem: rus imparatorluğu'nda eğitim tarihi, 19. Yüzyılda Rusya eğitim tarihi, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin döneminde Rus eğitim tarihi ve Rusya'da eğitim tarihinin Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği sonrası dönemi incelenmiştir.

2.3.1. Devrim Öncesi Dönem: Rus İmparatorluğu'nda Eğitim Tarihi

Rusya'da devrim öncesi dönem, 1721'den 1917 Şubat Devrimi'ne kadar Rus İmparatorluğu'nun var olduğu süreyi kapsamaktadır.

Rusya'da eğitim 9-10. yüzyıllarda manastırlarda ve kiliselerde ilkokulların ortaya çıkmasıyla gelişmeye başlamıştır. Ana odak noktası dini eğitim, okuma ve yazma idi. 15-16. yüzyıllarda ilk laik okullar ortaya çıktı, ancak bunlar sadece küçük bir soylular çevresi için mevcuttu. Bu dönemde, öğrenim sadece birkaç kişinin sahip olduğu bir ayrıcalıktı ve nüfusun büyük bir kısmı okuma - yazma bilmiyordu (Budanov ve Flegontoviç, 1874).

I. Petro eğitim sisteminde önemli değişiklikler yapmıştır. Eğitim daha erişilebilir hale geldi ve 1701'de 12-20 yaş arası farklı mülklerden genç erkekler için Matematik ve Navigasyon Bilimleri Okulu ortaya çıkmıştır. Okuma-yazma, aritmetik, geometri ve trigonometride ustalaşan yoksul öğrenciler, kural olarak, doğrudan hizmete giriyordu. Genç aristokratlar, en sorumlu pozisyonlar için bilgilerini genişlettikleri "üst okula" gitmişlerdir. 18. yüzyılın başlarında, Denizciler Okulu ve Topçu Okulu gibi ilk laik eğitim kurumlarını açmıştır. I. Petro ayrıca soylu çocuklar için zorunlu eğitim getirmiş ve bilimsel araştırma ve eğitim merkezi haline gelen Bilimler Akademisi'ni kurmuştur. Bu reformlar eğitim sisteminin daha da gelişmesi için temel oluşturdu ve Rusya'da bilgi ve bilimin yayılmasını teşvik etmiştir (Bugrov ve Sokolov, 2018: 50).

2.3.2. 19.Yüzyılda Rusya Eğitim Tarihi

II. Alexander tarafından kurulan Halk Eğitim Bakanlığı (1802) ilköğretimin ücretsiz olmasını sağlamıştır (Bugrov ve Sokolov, 2018: 61). Bir yıl sonra halk okulları gymnasiumlara dönüştürüldü ve bir yıl sonra da kilise cemaatlerinde ilk ilkokullar (çoğunlukla köylüler için) açılmıştır. Program, psikolojiden ticari bilimlere kadar yeni derslerle desteklenmiştir. 1811 yılında Tsarskoye Selo İmparatorluk Lisesi'ne ilk öğrenci alımı gerçekleşmiştir (Vojtechovskaia, 2013: 26). 1860'larda serfliğin kaldırılması ve zemstvoların (seçilmiş yerel

özyönetim organları) kurulması sayesinde eğitim yeni bir ivme kazanmıştır. Zemstvo okullarında eğitim üç yıl sürüyordu (daha sonra dört yıl), kız ve erkek çocuklar el yazısı, aritmetik, Tanrı'nın Yasası ve kilise şarkılarını öğrenmişlerdir (Voitechovskaia, 2013: 56).

2.3.3. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin Döneminde Rus Eğitim Tarihi

1917'deki Ekim Devrimi'nden sonra eğitim sisteminde köklü değişiklikler yapılmıştır. 1918 yılında evrensel ücretsiz ilkokul uygulaması başlatılmıştır (Fedorov, 2016:297). Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin yetkilileri okuma- yazma bilmeyenleri ortadan kaldırmaya ve eğitimi nüfusun tüm kesimleri için erişilebilir kılmaya çalışmıştır. Bu, ülke nüfusunun tamamını kapsayacak bir kitlesel eğitim sisteminin oluşturulmasına yönelik önemli bir adım olmuştur.

1930'larda ilk, orta ve yüksekokulları içeren birleşik bir eğitim sistemi kurulmuştur. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin eğitim sistemi cehaleti ortadan kaldırma ve nitelikli uzmanlar yetiştirme konusunda önemli başarılar elde etmiştir. Aynı zamanda, aşırı yüklü müfredat ve yenilik eksikliği gibi zorluklarla da karşılaşmıştır. Bununla birlikte, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin eğitim sistemi Rusya'daki modern eğitimi etkilemeye devam eden önemli bir miras bırakmıştır ve tüm vatandaşların erişebileceği ücretsiz bir eğitim sistemini oluşturmuştur (Baibakov, 1997).

2.3.4. Rusya'da Eğitim Tarihinin Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Sonrası Dönemi

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB'nin) 1991 yılında dağılmasının ardından Rusya'daki eğitim sistemi ciddi zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Ekonomik kriz ve siyasi değişiklikler finansmanın azalmasına ve eğitim kalitesinin düşmesine yol açmıştır. Bu dönemde, eğitim sistemini modernize etmek ve yeni koşullara uyarlamak için reformlar başlatılmıştır. Bu reformlar, yeni eğitim standartları ve programlarının yanı sıra eğitim kurumlarının maddi ve teknik temelini iyileştirme girişimlerini de içermiştir (Sitarov, 2019: 201).

2000'li yıllar, eğitimin kalitesini artırmayı ve daha erişilebilir hale getirmeyi amaçlayan önemli reformlara sahne olmuştur. Yeni eğitim standartları getirilmiş, yetenekli öğrencileri ve öğretmenleri destekleyen programlar geliştirilmiştir. Uzaktan ve çevrimiçi eğitim biçimleri de aktif olarak geliştirilmektedir.

"Eğitim" yasası (2012) bir dönüm noktası olmuştur. Bugün, Rus sistemi şunları sağlamaktadır:

- genel eğitim;
- meslekî eğitim,
- ek eğitim;

Okullar ise üç kademedan oluşmaktadır:

- İlköğretim (birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar);
- Temeleğitim (beşinci sınıftan dokuzuncu sınıfa kadar);
- Ortaöğretim (10-11. sınıflar).

Genel eğitim okullarına ek olarak, gymnasium ve liseler de bulunmaktadır. Anayasa her vatandaşın dokuz yıllık eğitimini tamamlamasını şart koşturmaktadır (Sitarov, 2019: 204).

2.4. RUSYA FEDERASYONU’NUN YÜKSEKÖĞRETİM TARİHİ

Rusya Federasyonu’nun yükseköğretim tarihi başlığı altında Rusya yükseköğretim tarihinin kökenleri, 19. Yüzyılda yükseköğretim tarihi, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) yıllarında Rusya yükseköğretiminin tarihi ve Rusya Federasyonu döneminde yükseköğretim tarihi incelenmiştir.

2.4.1. Rusya Yükseköğretim Tarihinin Kökenleri

Rusya Yükseköğretim Tarihinin kökenleri 1725 yılında Rusya’nın başkenti St. Petersburg’da Bilimler Akademisi’nin açılışına dayanmaktadır. Akademi projesi, Avrupa çapında uzun seyahatler yaparken Hollanda ve Almanya’daki çeşitli üniversiteleri inceleyen I. Petro’ya aittir. I. Petro bu fikri hayata geçirmek için Avrupalı profesörler ve akademisyenlerden tavsiyeler alarak geliştirmiştir. Proje Çar’ın güçlü ve aydınlanmış bir devlet inşa etmede yükseköğretimin önemli rolüne, yükseköğretim reformları alanındaki Avrupa süreçlerinin dinamizmine ve heterojenliğine ve 18. Yüzyılın Rus İmparatorluğunun kurumsal koşullarına ilişkin vizyonunu yansıtmıştır (Orlov, Georgiev, Georgieva ve Sivokhina, 1997). St. Petersburg Bilimler Akademisi, görevleri, yapısı ve kurumsal ilkeleri bakımından Avrupa ülkelerinde ki akademilerinden farklıdır. St. Petersburg Bilim Akademisi açıldığı sırada ilk ve orta öğretim sistemi henüz kurulmamıştır. Akademi devlet tarafından finanse edilirken, çoğunlukla özel veya kamu kuruluşları olan o zamanın Avrupa bilim kurumları esas olarak katkılar ve bağışlar yoluyla varlığını sürdürmüştür. Akademi’nin bilimsel ve eğitimsel işlevleri birleştirmesi için Bilimler Akademisi’nin bir araştırma kurumu olmasının yanı sıra bir üniversitesi ve bir

gymnasium da bulunmuştur. Gymnasium, "bilime ilgisi ve yeteneği olan öğrencileri" üniversiteye girmeye hazırlayacak bir hazırlık okulu rolüne sahipti (Sitarov, 2019). Akademik üniversite, öncelikle Akademi için yerli bilim adamlarını ve uygulayıcıları yetiştiren bir kurum olarak oluşturulmuştur. Akademi'nin kurulması, daha sonra devlet yükseköğretim sisteminin oluşturulduğu temelde ilk devlet girişimiydi. Aynı zamanda Rusya İmparatorluğu'nda Akademi ve eğitim yapılarının kurulduğu dönemde devlet dışı eğitim kurumları da vardı. Bu eğitim kurumları Kilise'ye bağlıydı (Kolpak ve Stolbovaya, 2019). İlahiyat akademileri ordu, bürokrasi ve mahkeme hizmetlerinin yanı sıra sosyal ve profesyonel alanların gelişiminde etkili olmuşlardır. Sadece din adamlarına değil, aynı zamanda çeşitli faaliyet kollarındaki uzmanlara da eğitimler sunmuşlardır. Bu sayede ilahiyat akademilerinin mezunları da kamu hizmetinde talep görmeye başlamıştır (Kolpak ve Stolbovaya, 2019).

18. yüzyılda, çoğunlukla Almanya ve Fransa'dan yabancı bilim adamları davet edilmiştir ve daha sonra Akademinin kendi Rus profesörleri yetişmiştir. Akademinin ana hedefleri bilimin gelişmesi, Rusya İmparatorluğu genelinde kamusal ve bireysel girişimlerin desteklenmesi olmuştur. Akademi üyeleri birçok sosyal ve eğitimsel girişime katkıda bulunmuş, okul reformu için projeler geliştirmiş, bunları devlet komisyonlarında tartışmış, yeni eğitim kurumlarının açılmasına yardımcı olmuş ve öğretim faaliyetleri yürütmüştür. Akademisyenler ders kitaplarının yazımı ve çevirisine aktif olarak katılmıştır, Bilim ve sanat alanında telif ve çeviri eserlerle birlikte, bir gazete ve çeşitli popüler bilim dergileri yayınlamıştır. Akademi'nin yardımıyla kitapçılar açılmıştır, Kütüphane ve ilk Rus müzesi Kunstkamera'nın faaliyetleri yoğunlaştırıldı, herkese açık konferanslar verilmiştir (Vladimirsky-Budanov ve Flegantoviç, 1874).

18. yüzyılda Bilimler Akademisi bir eğitim merkezi ve aydınlanmanın sürekli bir yayılma kaynağı haline gelmiştir. Rusya'da gerekli kültürel ortamın yaratılmasına yardımcı olmuştur. Akademisyenlerden öğrencilere ders vermeleri ve onları bilimsel kariyere hazırlamaları beklenmiştir. Ancak üniversite en başından beri bu fikri hayata geçirmekte bazı zorluklarla karşılaşmıştır. Temel sorunlardan biri programa hâkim olabilecek öğrenci eksikliği olmuştur. Soylu çocuklarının ilgisini çekmeye çalışan üniversite, pratik bilgi sağlayan, hem hükümet hem de askerlik hizmeti için iyi fırsatlar sunan eğitim kurumları ile yarışmıştır. Genel olarak çok az kişi genel eğitim alıyordu, bu da çocukların diğer sınıflardan üniversitelere akışını sınırlamıştır. Ayrıca, o dönemde potansiyel üniversite adayları olan soylu çocukları, yeni inşa edilmeye başlanan St. Petersburg'da değil, Moskova şehrinde yaşamışlardır. Akademinin ilk

bileşimi araştırma ve öğretim için davet edilen yaklaşık bir düzine profesörü içermiştir (Voitechovskaia, 2013). Ancak ilk öğrenci alımında yalnızca sekiz öğrenci toplanabilmiştir. Akademik Üniversite mezunları arasında, birçok kişinin Rus biliminin kurucusu olarak adlandırdığı ve daha sonra 1758'den 1765'e kadar rektör olarak görev yapan Mikhail Lomonosov da vardır. Bu dönem, 1766 yılında kaldırılan Akademik Üniversite'nin en parlak dönemi olarak kabul edilmiştir. Akademik Üniversite, varlığı boyunca öğrenci kaydı konusunda sorunlar yaşasa da onlarca mezun yetiştirmiştir. Bazıları bilim ve eğitim alanında ünlü isimler haline gelmiştir (İvanov, 2016).

İlk tam ölçekli Rus üniversitesi – Moskova Üniversitesi - 1755' te açılmıştır (Petrov, 2022a). Üniversite hukuk, tıp ve felsefe fakülteleri olmak üzere 3 fakülteden oluşmuştur. İlk 50 yıl akademisyen sıkıntısı yaşandıysa da yabancı profesörler davet edilerek sorun kısmen çözülmüştür. Dersler çoğunlukla Almanca olarak yapılmıştır. Bazı profesörler çok sayıda alanda ders vermek zorunda kalmıştır. Ayrıca genel bir eğitim sisteminin olmaması nedeniyle üniversitede öğrenci sayısı azdı. İlk yıllarda mezuniyet oranları düşüktü ve herhangi bir zamanda kaydolan öğrenci sayısı son derece istikrarsızdı. Üniversitelerin ulusal personel yetiştirme ve bilimsel araştırma geliştirme merkezleri haline gelmesi için (okul eğitimi alanı dahil) sistematik önlemlere ihtiyaç duyulmuştur (İvanov, 2016).

2.4.2. 19. Yüzyılda Rusya Yükseköğretim Tarihi

19. yüzyılda yükseköğretim sistemi önemli ölçüde gelişmiştir. Rusya'da 100 kişinin eğitim gördüğü bir üniversite varsa, sonunda üniversite sayısı on katına, öğrenci sayısı ise 150 kattan fazla arttı ve üniversitelere ek olarak hem kamu hem de özel kurumlar olmak üzere çeşitli yüksek öğretim kurumları ortaya çıkmıştır (Avrus, 2001). Her yeni imparator tahta çıkışıyla birlikte kendi politikalarını izlemiş ve yeni anlaşmalar imzalamışlardır. Politikadaki radikal değişiklik tüzüklere de yansdı ve bu da hem üniversitelerde hem de bir bütün olarak eğitim sisteminde köklü değişikliklere yol açmıştır (Petrov, 2022a).

19. yüzyılın ilk on yılında aynı anda birçok üniversite açılmıştır. 1803 yılında Vilna'da, 1804 yılında Kazan şehrinde, 1805' te Kharkov'da üniversiteler açılmıştır. Bu üniversitelerde sadece matematik, tarih ve filoloji, hukuk ve tıp fakülteleri açılmıştır. Yeni açılan üniversitelerde oldukça fazla özerklik vardı ve iç sorunların çözümünde demokrasiyeye dayanılmıştır. Dersin yapısını ve içeriğini profesörler kendileri belirlemişlerdir. Ancak ders programları üzerinde yapılan değişiklikler üniversite senatosu tarafından onaylanmıştır (Chernov ve Blokhin, 2020).

19. yüzyılın ilk çeyreğinde üniversite sayısı birden beşe, öğrenci sayısı da 100'den 3000'e çıkmıştır. Ancak İmparator I. Nikolay'ın 1825' te tahta çıkmasıyla birlikte, Üniversitelerin hak ve özerkliklerine kısıtlamalar getirilmiştir (Kolpak ve Stolbovaya, 2019: 65). Bu dönemden itibaren üniversitelerin Rusya'nın idari ve bürokratik yapısına entegre edilmesi, diğer devlet kurumlarına benzer bir yönetim yapısına kavuşturulması yönünde girişimlerde bulunmuştur. Böylece üniversitelerin temel işlevi, eğitilmiş insanları kamu hizmetine hazırlamak olmuştur. 1835' te kabul edilen yeni Üniversite Tüzüğü'ne göre profesörler birçok eğitim ve bilimsel konuda bağımsızlıktan mahrum bırakıldı ve mütevelli heyeti daha büyük bir yetkiye kavuşmuştur (Kolpak ve Stolbovaya, 2019: 67). Tüzük değişikliği, devlet kontrolü ve desteği altındaki ulusal üniversite modeline geçişe tekabül edilmiştir. Üniversiteler yabancı profesör çekme politikasından yerli personel yetiştirme politikasına geçmeye başlamıştır. 1820'lerin ve 1830'ların başında geleceğin üniversite profesörlerinin kitlesel eğitimi Avrupa üniversitelerinde başlamıştır. Bu önlem, yeni nesil Rus bilim adamlarının oluşturulmasını ve dolayısıyla Rus üniversitelerine ulusal bir karakter kazandırılmasını mümkün kılmıştır (Kolpak ve Stolbovaya, 2019: 67). Ancak bu dönemde üniversitelerin gelişimi eşit değildi. Böylece, 1830' lu ve 1840'lı yıllarda Milli Eğitim Bakanı Sergei Uvarov'un izlediği liberal politika, onun 1848'deki istifasından sonra değişmiştir (Novikov, Perfilova, 2012). İmparator II. Alexander'ın iktidara gelmesiyle birlikte üniversitelerin hayatında, toplumdaki rollerinin yeniden düşünülmesi ve Rusya'daki gelişmeleri için bir model arayışıyla bağlantılı yeni bir aşama başlamıştır. Alexander II'nin reformları, birçok yüksek öğretim tarihçisi tarafından dört sözleşmenin en liberali olarak kabul edilen 1863 şartını oluşturmuştur (Novikov, Perfilova, 2012). Bu tüzük bir kez daha üniversitelerin iç yönetim konularında daha fazla bağımsızlık kazanmalarına olanak tanıdı; üniversitedeki öğretim işinin çekiciliğini artıran bir dizi önlem içermiştir. Mütevelli heyetine yalnızca üniversite konseyinin eylemlerinin yasallığı konusunda gözlemci rolü bırakılmıştır. Bu dönemde üniversiteler tüm toplumsal katmanlara açık hale gelmiştir. Yurt dışında okuma fırsatı yeniden doğdu, yabancı kitaplar ithal edildi, askeri disiplin ve üniforma giyme zorunluluğu kaldırıldı, daha önce uygulanan kısıtlamalar gevşetilmiştir. Üniversitelerde aktif olarak öğrenci hareketleri ve toplulukları oluşmaya başladı, maddi ve manevi destekler düzenlenmiştir. Aynı zamanda, küçük öğrenci gruplarını (10-20 kişi) belirli ilgi alanlarına göre birleştiren öğrenci çevreleri oluşmaya başlamıştır. Zaten 1881'de, II. İskender'in suikastından sonra, Yahudi uyruklu öğrenciler için kotalar getirildi ve Düşük gelirli ailelerin çocuklarının kabulü sınırlandırılmıştır. 1884' te İmparator III.Alexander yeni bir üniversite tüzüğü imzalamıştır. Bu

tüzüğe dayalı olarak üniversitenin devlet memuru olan öğretmenlerden oluşan standart bir devlet kurumu olması fikri hâlâ sürdürülmüştür. Öğrenciler üzerindeki kontrol güçlendirilmiştir (Kolpak ve Stolbovaya, 2019: 191).

19. yüzyılın ikinci yarısında Rusya İmparatorluğu'ndaki kurumlar ağının gelişimi hızlandırılmıştır. Rusya'ya yabancı ülkelere tedarik edilen yeni ekipman modelleri üzerinde çalışması ve ticari faaliyetlerin yürütülmesinde en iyi uygulamalara uygun şekilde hakim olması gereken ciddi uzman eksikliği hissedilmiştir. O zaman üretim uzmanlarının yetiştirildiği bir yükseköğretim kurumları sistemi kurulmuştur. Bu eğitim kurumları, Rusya İmparatorluğu'ndaki tüm devlet yükseköğretim kurumlarının neredeyse yarısını oluşturuyordu ve öğrencilerin çoğunluğuna ulusal ekonominin belirli sektörlerinin ihtiyaçlarına yönelik eğitim sağlanmıştır (Dalman, 2007).

19. yüzyılın son çeyreğinde üniversite sektöründe gözle görülür niceliksel büyümenin, bilimsel araştırmaların geliştiği ve güçlü ulusal bilim okullarının oluştuğu bir dönem haline gelmiştir. Büyüme, ülkede “sanayileşmenin” gelişmesiyle ilişkilendirilmiştir. Böyle bir reform ve yeniden yapılanma, Kırım Savaşı'ndaki (1853-1856 y.) yenilginin ardından gerçekleşmiştir (Dalman, 2007). 1861'de serfliğin kaldırılması ve köylülerin özgürleşmesinin ardından, yeni yerel özyönetim biçimleri – ‘zemstvolar’ - ortaya çıkmaya başlamıştır. Zemstvo'ların doktorlara, avukatlara ve öğretmenlere ihtiyacı vardı. Büyüyen bir ekonomide mühendislere olan talep artmıştır. 1860'ların ikinci yarısında yetişen hukukçuların sayısındaki artış büyük ölçüde aktif endüstriyel modernleşmeden kaynaklanmıştır. Demiryollarının inşası yatırımı ve dolayısıyla parasal alanın gelişmesini gerektirmiştir. 1866'dan 1871'e kadar Moskova'da endüstriyel kalkınmayı desteklemek için devlet katılımıyla altı banka kurulmuştur (Nykänen, 2015). Bu alanda çalışmak için elbette hukukçulara ve ekonomistlere ihtiyaç duyulmuştur. Yükseköğretim kurumları, enstitüler personel eğitiminin kurumsal bir biçimi olarak gelişmiştir. 1862'den 1902'ye kadar 18 yeni enstitü kurulmuştur (Dalman, 2007).

1917'ye gelindiğinde, yükseköğretim sistemi hem devlet hem de devletin dışında (özel), ticari nitelikteki çeşitli üniversiteler bulunmuştur. Rusya'da 65'i devlete, 59'u ise özel olmak üzere 124 yükseköğretim kurumu bulunmuştur (İvanov, 1991).

İmparator II. Alexander'ın Büyük Reformları dönemiyle ve 19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başında büyük ölçekli sanayileşmenin başlangıcıyla ilişkilidir. (Boguslavski, 2006). Daha sonra ulusal ekonomide mühendislik, sanayi ve tarım alanlarında nitelikli uzmanlara

yönelik bir talep oluşmuştur ve bu da devleti uzmanlaşmış ulusal ekonomik yükseköğretim kurumlarından oluşan bir ağ oluşturmaya yöneltmiştir. Rusya'da özel yükseköğretim kurumları da gelişmeye başlamıştır. Özel yükseköğretim kurumları iki gruba ayrılmıştır. Bunlardan ilki, tamamen eğitim kurumları olarak faaliyet gösteren ve kamu kuruluşları ile hayırseverlerden gelen fonlarla varlığını sürdüren özel üniversitelerini kapsamaktadır. İkinci grupta ise ticari esaslara dayanan ve kâr amacı güden özel eğitim kurumları yer almıştır. Rusya'da 1905 Devrimi'nin arifesinde 14 özel yükseköğretim kurumu vardır; 1917'de ise bu sayı 59'a ulaşmıştır (Dneprov, 2011).

2.4.3. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Yıllarında Rusya Yükseköğretiminin Tarihi

1917 yılında siyasi rejimin değişmesiyle ülkede yükseköğretim sisteminin gelişmesinde yeni bir dönem başlamıştır. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) iktidarının ilk aylarında (1918), üniversite sektörüne yönelik yeni, geleneksel olmayan fakültelerin yanı sıra yeni üniversitelerin sayısı da arttırmıştır. 1918'de toplamda 16 yeni üniversite açılmıştır (Çanbarisov, 1988: 44). Bunun nedeni üniversite eğitiminin prestijinin yüksek olmasıydı ve bu nedenle hemen hemen her ilçe üniversite açmaya çalışmıştır. Ancak açıldıktan sonra çoğu durumda mali, altyapısal ve insan kaynaklarıyla karşı karşıya kalmışlardır. Bu tür üniversitelerdeki eğitim süreci, Moskova ve Petrograd'dan gelen ve periyodik ziyaretlerle "vardiya esasına göre" ders veren profesörlere dayanmıştır. Ulaşım sisteminin çok zayıf durumu nedeniyle yetkililer sıklıkla profesörlerin uzak üniversitelere seyahat etmesine yardımcı olan özel "profesyonel" özel arabalar tahsis etmek zorunda kalmıştır. Aceleyle açılan bu üniversitelerin birçoğunun ömrü uzun sürmemiştir. 1918 yılında üniversitelerin hukuk fakültelerinin kapatılması süreci başlamıştır. Bunun yerine tarih bölümleri de dâhil olmak üzere sosyal bilimler fakülteleri açılmaya başlanmıştır (Çanbarisov, 1988: 191). Aslında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği iktidarının ilk yıllarında sosyal bilimler öğretimi hem yapısal hem de içerik olarak tamamen yeniden yapılandırılmıştır. Yeni hükümetin temel görevlerinden biri eğitimin proleterleştirilmesiydi: işçi ve köylü ailelerinden gençleri üniversitelere çekmek, “asil” ve dolayısıyla “karşı-devrimci” kökenli öğrencilerin oranını azaltmaktır.

Ağustos 1918'de, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği yönetimindeki ilk akademik yılın başlamasından önce Lenin tarafından imzalanan bir kararname, üniversitelerdeki öğrenim ücretlerini ve giriş sınavlarını kaldırarak üniversitelerin kapılarını 16 yaşın üzerindeki herkese

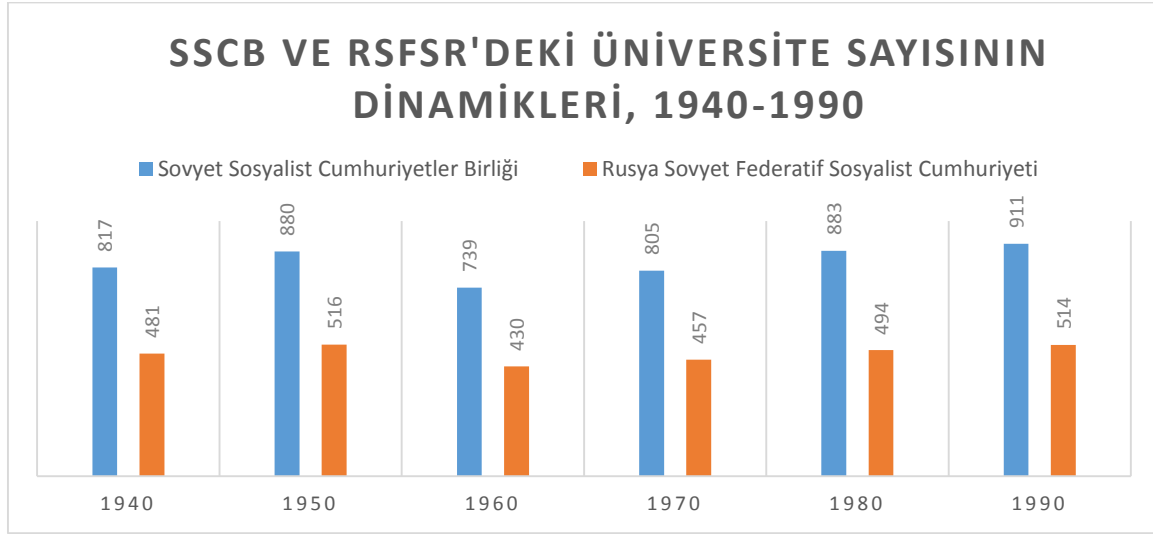
açmıştır. Sonuç olarak, çoğu programda başarılı bir şekilde uzmanlaşmak için yeterli bilgiye sahip olmayan çok sayıda insan üniversitelere akın etmiştir (Drynochkin, 1980).

1928–1932 Dönemi birçok tarihçi bu dönemi “Büyük Dönüm Noktası” olarak adlandırmaktadır. Yükseköğretim kurumlarına gelince, bu dönemde gerçekleşen yeniden yapılanma süreci, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) yükseköğretim sistemine son geçişi işaretlemiştir ve büyük ölçüde günümüze kadar ayakta kalan bir sistemin temellerini atmıştır. Değişiklikler hem üniversiteleri hem de ülkedeki diğer tüm yükseköğretim kurumlarını etkilemiştir (Kruglyansky, 1970).

İkinci Dünya Savaşı'nın (1941–1945) ekonominin tüm alanlarını ve aynı zamanda yükseköğretim sistemi üzerinde büyük etkisi olmuştur. Böylece İkinci Dünya Savaşı'nın ilk yılında öğrenci sayısı önemli ölçüde azaldı; birçoğu cepheye gönderildi veya gönüllü olmuşlardır. Bir dizi üniversite bir süreliğine ülkenin iç kesimlerine, ön cepheden uzağa, savunma üretimine daha yakın bir yere taşınmışlardır. İkinci Dünya Savaşı döneminde 250 üniversite tamamen veya kısmen kaldırılmıştır. Birçok üniversite geçici olarak faaliyetlerini durdurdu veya başka üniversitelerle birleştirilmiştir (Drynochkin, 1980). İkinci Dünya Savaşı sırasında 233 bin öğrencinin eğitim gördüğü 334 yükseköğretim kurumu tamamen veya kısmen yıkılmıştır (Sivertseva, 1995). Öte yandan 1941-1945 savaş yıllarında 15'i sanayi ve inşaat, 7'si tarım, 3'ü ulaştırma ve iletişim olmak üzere 60 yeni yükseköğretim kurumu oluşturulmuştur (Kruglyansky, 1970).

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem (1945 y. sonrası), Rusya için bir yandan büyük endüstriyel ulusal projelerin hayata geçirildiği dönem, diğer yandan Soğuk Savaş'ın başladığı, sosyalist bir bloğun inşa edildiği dönem olmuştur. (Kuzminov, 2021: 101). İşletmelerin ve kurumların daha fazla mühendise, ziraat uzmanına, öğretmene ve doktora ihtiyaç duymasına neden olmuştur. Üstelik eğitim sisteminin büyütülmesi sorununun, sertifikalı uzmanların yetiştirilmesinin üretimde işgücü açığı yaratmayacak şekilde çözülmesi gerekiyordu. 1946'da Moskova Fizik ve Teknoloji Enstitüsü (MFTE) açılmıştır. 1953 yılında Moskova Makine Enstitüsü temelinde kurulan Moskova Mühendislik Fiziği Enstitüsü (MMFE), yeni ortaya çıkan nükleer endüstrideki uzmanların eğitimini üstlenmiştir. 1950'lerde Sibirya'nın hızla gelişmesi devam etmiştir. 1957'de, Rusya Bilimler Akademisi'nin Sibirya Şubesi, bir dizi büyük Sibirya şehrinde bilimsel merkezlerle ve 1958'de resmi olarak Bilimler Akademisi Sibirya Şubesi'nin bir parçası olan Novosibirsk Devlet Üniversitesi açılmıştır (Artyomov, 1990). 1963 yılında Krasnoyarsk Devlet Üniversitesi Novosibirsk Devlet Üniversitesi şubesi olarak açılmıştır. Her

iki üniversite de Sibirya'nın ve bir bütün olarak SSCB'nin bilimsel potansiyelinin geliştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır (Kuzminov, 2021).

Şekil 2.3: 1940- 1990 SSCB ve RSFSR'deki Üniversite Sayısının Dinamikleri (Kuzminov, 2021).

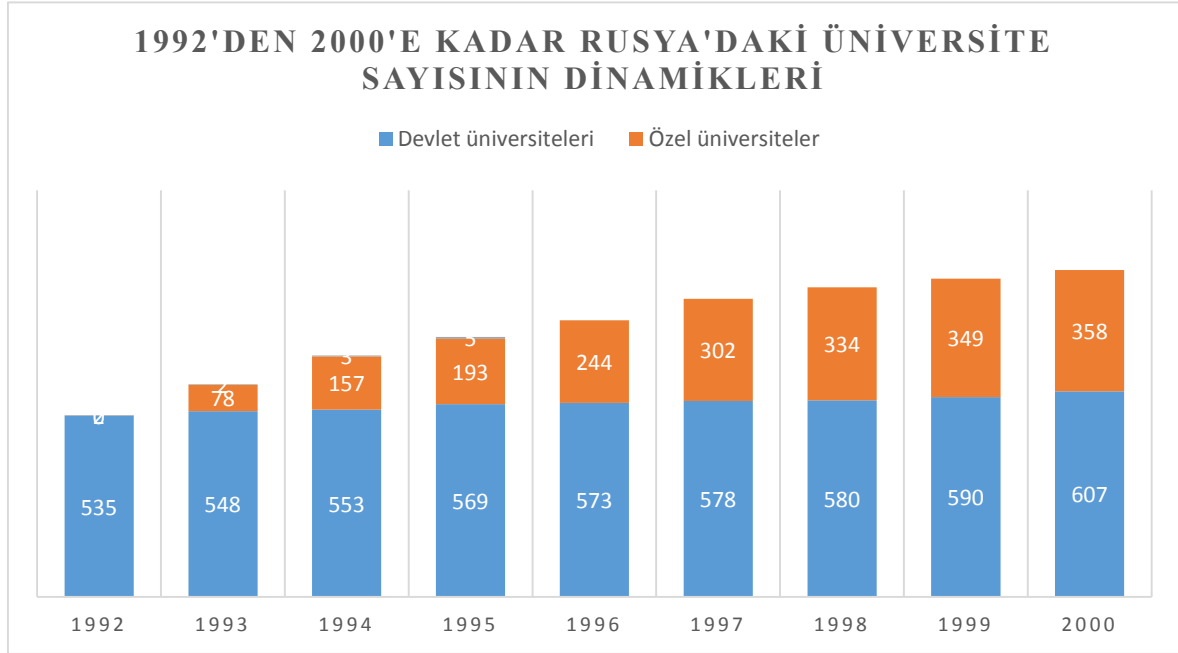
1940-1990 yılları arasında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin üniversite sayısı ile Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti (RSFSC) üniversite sayısı arasında ki fark gösterilmektedir. 1980'e gelindiğinde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği 'de yaklaşık 900 üniversite bulunmaktaydı. Bunların yaklaşık 500'ü RSFSR topraklarında bulunmaktaydı. RSFSR'deki üniversitelerin yaklaşık %60'ı sanayi, inşaat ve eğitim alanına aittir. Uzmanlaşmış tarım ve tıp üniversitelerinin ağırları nispeten geniştir. Tıp üniversiteleri, mesleğin özellikleri gereği “seçkin” eğitim kurumlarıydı; en yüksek rekabetlerden birine sahiptiler ve bir tıp üniversitesinin ortalama büyüklüğü 3-3,5 bin öğrenci bulunmaktaydı (Kuzminov, 2021: 104).

Tablo 2.1: 1940-1945'te Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin Yükseköğretim Kurumlarının Sayısı (Kruglanskiy, 1970: 129).

	Yükseköğretim kurumu sayısı						%
	1940-1941 yy	1941-1942 yy	1942-1943 yy	1943-1944 yy	1944-1945 yy	1945-1946 yy	
Eğitim kurumu grupları dahil;							
Sanayi ve İnşaat	136	99	102	107	135	148	108,8
Ulaşım ve İletişim	28	20	19	19	24	28	100,0
Tarım	91	57	54	62	83	92	101,1
İktisat ve Hukuk	47	26	21	24	36	44	93,6
Sağlık, Beden Eğitimi ve Spor	78	59	48	58	73	80	102,6
Aydınlanma	407	226	200	234	325	349	85,7
Sanat ve Sinematografi	30	16	16	8	1	4	160,0
Toplam eğitim kurumları	817	503	460	522	717	789	96,6

2.4.4. Rusya Federasyonu Döneminde Yükseköğretim Tarihi

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) dönemi sonrası ilk on yıl (1990-2000 y.), hem yükseköğretim sistemi hem de sosyo-ekonomik alanın birçok sektörü için, yükseköğretim kurumlarının yapısını ve bileşimini, sundukları hizmetlerin kalitesini ve kapsamını, hedeflerini ve görevlerini etkileyen bir kurumsal değişim dönemi olmuştur. 1992 yılında Rusya Federasyonu Eğitim Kanunu yürürlüğe girmiştir (10 Temmuz 1992 tarihli ve 3266-1 sayılı Rusya Federasyonu Eğitim Kanunu, 1992). Yükseköğretim alanında yeni eğitim örgütlerinin oluşturulmasına ve bu alanda piyasa etkileşimlerinin ortaya çıkmasına yönelik düzenleyici çerçeveyi tanımlamıştır. Üniversiteler artık pazara yeni ürün grupları sunma ve hizmetlerinin fiyatlarını pazar talebine göre belirleme fırsatına sahipti. Aynı zamanda, yeni fırsatlar sağlayan Kanun, en azından resmi olarak (lisanslama ve akreditasyon araçları aracılığıyla) yeni kontrol ve düzenleme mekanizmaları getirmiştir (Rusya Federasyonu Eğitim Kanunu, 1992). Uzun süre SSCB'de eğitim ücretsizdi. Öğrenciler eğitim için para ödemediler, aksine burs aldılar ve yurtlarda yaşamışlardır. Ücretli kayıt imkânını düzenleyen yeni Kanunun kabul edilmesiyle ücretli eğitim dönemi başlamıştır. Daha sonra 2000 yılına kadar hem devlet hem de devlet dışı üniversitelerin sayısında sürekli bir artış yaşanmıştır (Bugrov ve Sokolov,2018).

Şekil 2.4: 1992'den 2000'e Kadar Rusya'daki Üniversite Sayısı (Rusya İstatistik Yıllığı, 1998).

1992-2000 yılları arasında Rusya Devlet ve Özel Üniversitelerin sayısı gösterilmektedir. Devlet Üniversiteleri Özel Üniversitelerden sayı olarak üstündü, fakat Özel Üniversitelerin artış derecesi Devlet Üniversitelerinden daha yüksekti.

2000'den 2024'e kadar Rusya'daki yükseköğretime ilişkin bilgiler Rusya'daki yükseköğretimin yapısı bölümünde sunulmaktadır.

3. YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Bu çalışmanın amacı, Azerbaycan ve Rusya yükseköğretim sisteminin amaç, yapı ve süreç açısından karşılaştırma düzeyinde incelenmektedir. Bu çalışmanın inceleme süreci, öncelikle Azerbaycan Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu ulusal ve uluslararası kaynaklar üzerinde yapılan bir taramayla başlamıştır. Bu tarama sürecinde çalışmanın çerçevesi ve kapsamı belirlenmiştir. Daha sonra, kaynaklar arasında bir eleme yapılmış ve çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturan ana kaynaklar belirlenmiştir. Karşılaştırmalı eğitim, farklı kültürler ve ülkelerdeki eğitim sistemlerini karşılaştırarak benzerliklerini ve farklılıklarını analiz eden bir disiplindir. Bu alandaki çalışmalar, çeşitli eğitim uygulamalarının etkili olduğu koşulları ve bu uygulamaların hangi bağlamlarda işe yaradığını anlamasına yardımcı olmaya çalışmaktadır (Yıldırım ve Türkoğlu, 2018). Ayrıca, karşılaştırmalı eğitim çalışmaları, farklı sistemlerden alınan en iyi uygulamaları diğerlerine adapte etmek; iyileştirmek için öneriler sunulmaktadır. Karşılaştırmalı eğitim çalışmaları, uygulanan bir eğitim reformunun diğer ülkelerde nasıl etki yaratabileceğini veya sorunu nasıl çözebileceğini anlamaya da yardımcı olabilir. Bu tür araştırmalar, eğitim politikalarının ve uygulamalarının geliştirilmesi ve iyileştirilmesi için etkin bir rol oynamaktadır (Neff, Lauwerys ve Varış, 1979).

Bu amaç doğrultusunda çalışma nitel bir yapıya sahiptir (Hatch, 2002). Morgan'ın (1996) ifadesine göre, nitel araştırma, olay veya olguların derin bir algısına ulaşma gayretindedir ve bu yolla insanların sosyal dünyalarını daha iyi anlamalarına katkıda bulunabilir. Nitel araştırmalarda çeşitli veri toplama teknikleri kullanılır ve bu teknikler genellikle gözlem, görüşme, doküman analizi ve söylev analizi gibi yöntemleri içermektedir. Nitel araştırma, insanın algısını ve olayları, sosyal gerçekliğin ve doğal ortamın içinde detaylı bir şekilde inceleme amacını taşır. Bu bakış açısı, araştırmacının sadece veri toplamakla kalmayıp, aynı zamanda bu verileri derinlemesine analiz etmesini ve yorumlamasını gerektirmektedir (Baltacı, 2019).

3.2. VERİLERİN TOPLANMASI

Nitel araştırmalarda genellikle araştırma yöntemi ve deseni seçimi yapıldıktan sonra veri toplama süreci gelmektedir. Azerbaycan ve Rusya Yükseköğretim Sistemleri arasındaki benzerlik ve farklılıkların belirlenmesinde belge tarama ve doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi, nitel araştırmada kullanılan önemli bir yöntemdir ve yazılı

belgelerin içeriğini detaylı, sistematik ve titizlikle incelemeyi amaçlamaktadır (Wach, 2013). Doküman analizi, hem basılı hem de elektronik formatta bulunan tüm belgeleri sistemli bir şekilde incelemek ve değerlendirmek için kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntem, nitel araştırmada diğer tekniklerle birlikte kullanılarak, verilerin anlamını çıkarma, ilgili konularda anlayış geliştirme ve ampirik bilgi oluşturma sürecini içermektedir. Araştırmacılar, belgelerde bulunan metinleri analiz eder, içerdikleri temaları, kullanılan dil özelliklerini ve diğer önemli unsurları incelemektedirler. Bu inceleme sonucunda elde edilen veriler, derinlemesine analiz edilip yorumlanarak araştırma sorularına ve hedeflere ışık tutacak bilgiler sağlar (Corbin & Strauss, 2008). Ayrıca, çalışmanın yöntemi ve veri analizi süreci bu bölümde detaylı olarak açıklanmıştır. Bu yöntemlerin kullanılması, çalışmanın yükseköğretim sisteminin amaç, yapı ve süreçle ilgili derinlemesine bir anlayış geliştirmeyi amaçladığını göstermektedir.

Bu çalışmada veri toplama amacıyla Azerbaycan ve Rusya Yükseköğretim Sistemleri ayrı ayrı olarak inceleyen makaleler, yüksek lisans ve doktora tezleri, eğitimle ilgili resmi rapor, kanun ve belgeleri, dergi ve kitaplar ile internet araştırmaları incelenerek verilerin çözümlenmesinde ulaşılan, kullanılan, yararlanılan dokümanlar analiz edilip sentezlenmiştir. Azerbaycan ve Rusya Yükseköğretim Sistemleri karşılaştırıldığı bu çalışmada öncelikle araştırmanın amacı ve soruları belirlenmiş ve her iki ülkenin karşılaştırılmasında kullanılacak başlıklar belirlenmiştir. Bu başlıklar doğrultusunda alan yazın taranmış ve dokümanlardan elde edilen veriler, analiz edilmiş ve analiz sonuçlarına göre tez yazılmıştır.

3.2.1. Veri Kaynakları

Azerbaycan Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu yükseköğretim sisteminin kullanılan resmi belge ve dokümanlar aşağıdaki tablolarda belirtilmiştir:

Tablo 3.1: Azerbaycan Cumhuriyeti Yükseköğretim sistemindeki incelenen resmi belgeler.

Azerbaycan

-
1. “Ali təhsil pilləsinin dövlət standartı və proqramı”nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı, 2010. <https://e-qanun.az/framework/19531>

Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu'nun "yüksek öğrenim düzeyi devlet standardı ve programı"nın onaylanmasına ilişkin kararı, 2010.

2. “Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası”nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı, 2013. <https://e-qanun.az/framework/29145>

Azərbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı "Azərbaycan Cumhuriyeti'nde Eğitimin Geliştirilmesine İlişkin Devlet Stratejisinin" onaylanmasına ilişkin Kararnamesi, 2013.

3. Azərbaycan Respublikasının Elm və Təhsil Nazirliyi yanında Elm və Ali Təhsil üzrə Dövlət Agentliyinin Əsasnaməsi, 2023. <https://president.az/az/articles/view/60575>

Azərbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığına bağlı Devlet Bilim ve Yüksek Öğrenim Ajansı'nın 2023 tarihli Tüzüğü.

4. Ali təhsil müəssisələrində kafedra müdiri, dekan və dekan müavini vəzifələrinin tutulması Qaydaları, 2017. <https://e-qanun.az/framework/37696>

Yüksəköğretim kurumlarında bölüm başkanı, dekan ve dekan yardımcısı görevlerine ilişkin kurallar, 2017.

5. Təhsil haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 2009. <https://e-qanun.az/framework/18343>

Azərbaycan Cumhuriyeti Eğitim Kanunu, 2009.

6. “Azərbaycan Respublikasının ali təhsil müəssisələrinə tələbə qəbulu Qaydaları”nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı, 2017. <https://e-qanun.az/framework/34839>

Azərbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun "Azərbaycan Cumhuriyeti'nin yüksek öğretim kurumlarına öğrenci kabulüne ilişkin kuralların" onaylanmasına ilişkin kararı, 2017.

7. Azərbaycan Cumhuriyeti Anayasası, 1995. <https://justice.gov.az/documents/AZ/Konstitusiya.pdf>

Tablo 3.2: Rusya Federasyonu Yükseköğretim sistemindeki incelenen resmi belgeler.

Rusya
1. Федеральный Закон "Об университетах" Государственная Дума, 2003. https://www.yabloko.ru/Themes/Educ/univ-law.html

-
- “Üniversiteler Hakkında” Devlet Duması Federal Kanunu, 2003.
-
2. Федеральный закон "Об образовании в Российской Федерации" N 273-ФЗ, 2012.
https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_140174/
 "Rusya Federasyonu'nda Eğitime İlişkin" Federal Yasa N 273-FZ, 2012.
-
3. Закон «Об образовании в Российской Федерации», 2024.
<https://zakonobobrazovani.ru/>
 “Rusya Federasyonu'nda Eğitim Kanunu”, 2024.
-
4. Статья 69. Высшее образование, 2012.
<https://base.garant.ru/70291362/e3b4936b9aad06dabb2a6618c97197da/>
 Madde 69. Yükseköğretim, 2012.
-
5. Статья 71 ФЗ-273 Об Образовании. Особые права при приеме на обучение по программам бакалавриата и программам специалитета.
<https://zakonobobrazovani.ru/glava-8/statya-71>
 Madde 71 Federal Yasa-273 Eğitim Hakkında. Lisans ve uzmanlık programlarına kabul için özel haklar.
-
6. Конституция Российской Федерации, 1993.
https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_28399/
 Rusya Federasyonu Anayasası, 1993.
-
7. Статья 12. Управление высшим учебным заведением, Федеральный закон «О высшем и послевузовском профессиональном образовании», 2012.
https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_11446/8ef1aa4f5c2f9354ebd5aa6a462e80e11146e961/
 Madde 12. Bir yükseköğretim kurumunun yönetimi, “Yüksek ve Lisansüstü Mesleki Eğitim” Federal Yasası, 2012.
-

Azerbaycan ve Rusya Yükseköğretim sistemlerinin karşılaştırılması esasına dayanan bu araştırmada verilerin toplanılması için alanyazın taraması yapılmıştır. Kütüphane ve internet

kaynaklarında İngilizce, Azerbaycanca ve Rusça kaynaklar kullanılmıştır. Tarama ile toplanılan bilgiler belirli bir düzen içerisinde kategorize edilmiştir.

3.3. VERİLERİN ANALİZİ

Veri toplama işleminden sonra ise toplanan verilerin analizi gelmektedir. Nitel veri analizi genellikle betimsel veya içerik analizi gibi tekniklerle yapılmaktadır. Bu aşama, toplanan verilerin derinlemesine incelenmesini, anlamlandırılmasını ve yorumlanmasını içermektedir. Araştırmacı, analiz sürecinde ortaya çıkan bulguları araştırma sorularıyla ilişkilendirir ve sonuçlarını çıkarmaktadır (Kocatürk, 2021).

Bu süreç, nitel araştırmanın temel adımlarından biridir ve araştırmanın güvenilirliği ve geçerliliği için kritik öneme sahiptir. Miles ve Huberman'un (1994) modeline göre nitel veri analizi üç aşamada gerçekleştirilir: verilerin toplanması, verilerin azaltılması, verilerin gösterilmesi, sonuç çıkarma ve doğrulama. Ayrıca, nitel veri analizinde betimsel analiz ve içerik analizinin yanı sıra söylem analizi, doküman analizi gibi teknikler de yaygın olarak kullanılır. Bu teknikler, belirli metinlerin dil, anlam ve kültürel bağlamlarını anlamak için kullanılır ve araştırmacılara derinlemesine içgörüler sağlamaktadır (Sak, Şahin Sak, Öneren Şendil ve Nas, 2021).

Bu farklı teknikler araştırmacılara, araştırma sorularını ve hedeflerini daha derinlemesine anlamak ve cevaplamak için çeşitli araçlar sunar. Her bir teknik, nitel veri analizinin zenginliğini ve kapsamını artırarak araştırmacının araştırma sürecini daha sağlam bir şekilde ilerletmesine yardımcı olur. Bu çalışmada doküman analizi yapılmıştır (Erdoğan, 2003).

Doküman analizi, bir araştırma sürecinde kullanılan ve genellikle yazılı materyallerin sistematik olarak incelenmesi olarak tanımlanabilir. Bu yazılı materyaller arasında raporlar, kitaplar, makaleler, resmi belgeler, günlükler, mektuplar gibi çeşitli dokümanlar bulunabilir (Yıldırım & Şimşek, 2011). Bir karşılaştırmalı eğitim araştırmasında, farklı ülkelerin eğitim politikalarını veya eğitim sistemiyle ilgili belgeleri toplamak ve bunları karşılaştırmak için doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi, bir araştırma sürecinde birincil veri kaynağı olarak çeşitli yazılı metin biçimlerini toplamak, incelemek, sorgulamak ve analiz etmek

anlamına gelmektedir. Bu tanım, özellikle araştırmının temel veri kaynağının yazılı belgeler olduğu durumlar için geçerlidir (Ekiz, 2015).

Araştırmadan elde edilen veriler araştırma boyutlarına yer verecek şekilde düzenlenmiştir. Araştırmaya konu olan ülkelerin yükseköğretim sistemlerinin daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle Azerbaycan ve Rusya eğitim ve yükseköğretim sistemlerinin amaç, yapı ve süreç ilkelerine yönelik veriler elde edilmiştir. “Ülkelerin Karşılaştırılması” başlığı altında alt başlıklar oluşturularak ülkelere ait veriler karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda Azerbaycan ve Rusya yükseköğretim sistemlerinin amaç, yapı ve süreç boyutlarına yönelik benzerlik ve farklılıklar belirlenmiştir.

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırma ile ilgili resmi belge ve alanyazın taraması sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmektedir.

4.1. AZERBAIJAN CUMHURİYETİ YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMİNİN AMACI

Azerbaycan Cumhuriyeti yükseköğretim kurumlarında sorumluluğunu anlayan, halkının demokrasi ilkelerine ve milli geleneklerine, insan hak ve özgürlüklerine saygılı, Azerbaycanlılığın fikirlerine bağlı, bağımsız ve yaratıcı düşünen vatandaşlar ve kişiler yetiştirmek önde gelen amaçlardan biridir. Azerbaycan'ın modernleşmesi için gerekli insan sermayesini geliştirmek ve böylece Azerbaycan Cumhuriyeti'nin uluslararası rekabet gücünü arttırmak önemlidir. Milli, manevi ve evrensel değerleri koruyan ve geliştiren, bakış açısı geniş, girişim ve yenilikleri değerlendirebilen, teorik ve pratik bilgi sahibi, çağdaş fikirli ve rekabetçi personel yetiştirmek Azerbaycan Cumhuriyeti yükseköğretim sisteminin hedeflerinden biridir. Sistematik bilgi, beceri ve alışkanlıkların özümsemesi ve ek eğitim sağlamak, öğrencileri sosyal hayata ve etkili işgücü faaliyetlerine hazırlamak önemlidir (Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitimi Hakkında Kanun, 2009, Madde 4).

Azerbaycan Cumhuriyeti yükseköğretim sisteminde işgücü piyasasının mevcut ve gelecekteki gereksinimleri dikkate alınarak, ister kamu ister özel, işgücü piyasasında iş sunan tüm konular ilgili taraf haline getirilmelidir. Bilim alanında hayata geçirilen önemli girişimlerden biri de yükseköğretim kurumlarında “eğitim-araştırma-inovasyon” formatında kalkınmanın teşvik edilmesidir (İsahanlı, 2012). Bazı uzmanlaşmış üniversitelerde kümelenmeler oluşturulmalı, bilimsel sonuçların üretime uygulanması teşvik edilmeli, “eğitim-bilim-üretim” ilişkilerinin etkinliği artırılmalı ve araştırma üniversitesi oluşturulmasına ilişkin hedefler koyulmaktadır (Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Geliştirme Stratejisi: Başarılar Ve Ana Hedefler, 2019).

Azerbaycan Cumhuriyeti yükseköğretim sisteminin içeriği ve talepleri aşağıda yer almaktadır:

- Öğrencilerin modern taleplere ve koşullara uyum sağlama, rekabetçi olma, bilgi toplumunda yaşama ve çalışma, iletişim kurma becerilerini oluşturması;

- Sorumluluk alma, ortak karar alma süreçlerine katılma, demokratik kurumların işleyişi ve geliştirilmesi niteliklerine sahip bağımsız, yaratıcı bir kişilik ve vatandaş oluşturmaları; öğrencilerin sürekli eğitim almalarını, sürekli güncellenen ve çağdaş standartlara uygun bilgi ve dünya görüşü edinmelerini, toplumun ihtiyaçlarını daha verimli karşılamalarını, birey olarak gelişmelerini, yaşam boyu eğitimin herkese açık ve eşit olmasını sağlaması amaçlanmaktadır (İsayev, 2003).
- Yüksek bir entelektüel seviye ve pratik çalışma yeteneği kazanılması, yeni teknolojiler edinmesi, bilgi akışında esnek bir yön bulma yeteneğini oluşturmaları; toplumun üst düzey ve rekabetçi personel potansiyeli talebinin karşılanması için gerçek bir temel oluşturmaları;
- Yükseköğretim kurumunda eğitim-öğretim sürecinin öğrenci ve öğretmenlerin insan onuruna saygı temelinde inşa edilmesinin sağlanması ve öğrenciye yönelik her türlü fiziksel ve psikolojik şiddetin önlenmesi sağlanmaktadır (Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Devlet standardı ve yükseköğretim seviyesi programı, 2010);

Yükseköğretim kurumlarının eğitim-araştırma-inovasyon merkezlerine dönüşmesini destekleyen ve rekabetçi uzmanlık eğitimi sağlayan yükseköğretim standartlarının uygulanması ile toplumun ve ekonominin ihtiyaçlarına uygun olarak her uzmanlık alanına yönelik modern standartların hazırlanması, ileri uluslararası deneyime dayalı olarak pedagojik, mühendislik-pedagojik ve bilimsel-pedagojik personel eğitimi için modern müfredatların hazırlanması, yükseköğretim kurumlarına eğitim içeriğini uygulama bağımsızlığının verilmesidir, yükseköğretim düzeyleri arasındaki bağlantıların ve birbirinin devamının güçlendirilmesi, doktora düzeyi için bilimsel araştırma alanında yüksek eğitim sağlayan modern standartların hazırlanması ve bilimsel ve pedagojik faaliyetlerde mükemmel yeterliliğin kazanılması yapılmaktadır (Azerbaycan Cumhuriyeti Yükseköğretim Kurumu Hakkında Düzenleme, 1995).

Azerbaycan Cumhuriyeti yükseköğretim sistemi yenilikçi eğitim yönteminin sağlanması ve bireysel özelliklerini dikkate almaktadır. İşgücü piyasasının düzenli olarak incelenmesine yönelik bir sistemin oluşturulması olarak yükseköğretimin her düzeyindeki öğrencilerin zihniyetini ve kişiliğini geliştirmeyi amaçlayan uygun kaynakların geliştirmektedir. Öğretimi bırakmadan, eğitim kurumu düzeyinde öğretim üyelerinin profesyonellik düzeyinin artırılmasına yönelik kanıtlanmış yenilikçi modellerin uygulanması yapılmaktadır.

Eğitim programları, eğitim kaynakları, eğitim yöntemleri, eğitimciler, eğitim kurumları arasında sağlıklı rekabetin teşvik edilmesi, rekabet unsurlarının belirlenmesi ve uygulanması, işgücü piyasasının düzenli olarak incelenmesine yönelik bir sistemin oluşturulması Azerbaycan Cumhuriyeti yükseköğretim sisteminde önemli unsurlardandır (Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Eğitimin Geliştirilmesi İçin Devlet Stratejisi, 2013).

4.2. AZERBAYCAN CUMHURİYETİ YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMİNİN YAPISI

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde 40'ı devlet, 12'si özel olmak üzere 52 yükseköğretim kurumu bulunmaktadır (Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi, 2020). Azerbaycan Cumhuriyeti'nde yükseköğretim alabilmek için tam ortaöğretileri tamamlamak gerekmektedir.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin yükseköğretim kurumlarında eğitim dili - resmi devlet dili olan Azerbaycan dilidir. Eğitim kurumlarının imkânları dikkate alınarak yabancı dilde eğitim yapılabilir. Azerbaycan Cumhuriyeti'nde yükseköğretim, yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilmektedir. Azerbaycan Cumhuriyeti'nde yükseköğretim, tüm kademeleri kapsayan eğitim programlarıyla yürütülmektedir (Azerbaycan Cumhuriyeti'nde eğitimin geliştirilmesi için Devlet Stratejisi, 2013).

Yükseköğretim müfredatları, öğrenme çıktıları ve içerik standartlarını, öğretim konularını, haftalık derslerin ve ders dışı saatlerin miktarını, pedagoji sürecin organizasyonunu ve öğrenme çıktıları değerlendirme ve izleme sistemini içeren bir devlet belgesidir. Yükseköğretim programları, yükseköğretim düzeylerine ilişkin eğitim içeriğini ve uzmanlaşma kurallarını belirler. Yükseköğretim kurumlarında eğitim-öğretim süreci Avrupa Kredi Transfer Sistemine uygun kredi sistemi esas alınarak düzenlenmektedir (Mammadov, 2008). Kredi sistemi kapsamında eğitimin düzenlenmesine ilişkin kurallar Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu tarafından onaylanmaktadır. Yükseköğretim kurumlarındaki öğrencilerin ders verme yükünün toplam hacmi ve normları aşağıdaki şekilde belirlenir: Bir yükseköğretim kurumunun öğrencilerinin haftalık maksimum ders yükü 45 saattir. Haftalık ders saati lisans düzeyinde 30 saati, yüksek lisans düzeyinde 16 saati geçmez. Yükseköğretimin ilgili kademelerindeki eğitim müfredatına hâkim olan, güz dönemi ve bahar dönemi sınavlarını geçen öğrencilere, genel puan ortalamasını tamamladıkları takdirde uzmanlık derecesi ve diploma verilmektedir (Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Devlet Standardı ve Yükseköğretim Seviyesi Programı, Madde 8, 2010).

4.2.1. Azərbaycan Cumhuriyeti Yükseköğretim Kurumları

Azərbaycan Cumhuriyeti'nde Yükseköğretim aşağıdaki şekilde yapılandırılmıştır: Üniversiteler, Akademiler, Enstitüler, Yüksek kolejler ve Konservatuarlar (Azərbaycan Cumhuriyeti Yükseköğretim Kurumu Hakkında Düzenleme, 1995),

- Üniversite bir yükseköğretim kurumudur, faaliyeti yükseköğretim ve ileri eēitim aşamasında doēa, insani ve diēer bilim, teknoloji ve kültür alanlarındaki temel bilimsel araştırma çalışmalarına odaklanmaktadır. Eēitim ve kültürün önde gelen gelişim merkezi olan niversite, bilimsel bilginin halk arasında yayılmasına ve kültürel ve eēitimsel çalışmaların uygulanmasına yardımcı olur (Azərbaycan Cumhuriyeti Yükseköğretim Kurumu Hakkında Düzenleme, 1 bölüm, 1995).
- Akademi bir yükseköğretim kurumudur, faaliyeti bu bilim, teknoloji ve kültür alanının yükseköğretim ve ileri eēitim aşamasında geliştirilmesine odaklanmıştır. Akademi, faaliyet alanında lider bir bilimsel ve metodik merkezdir. Belirli bir alan için geniş çapta yüksek nitelikli uzmanlar hazırlar ve önde gelen uzmanların kişisel gelişmelerini gerçekleştirmektedir (Yükseköğretim kurumu hakkında Düzenleme, 1 bölüm, 1995).
- Baēımsız bir yükseköğretim kurumu veya bir niversitenin, akademinin yapısal birimi olarak hareket eden enstitü, bilim, teknoloji ve kültürün çeşitli alanlarında eēitim programları ve bilimsel araştırmalar yürütmektedir.
- Baēımsız bir yükseköğretim kurumu olarak yüksek kolejler, tam veya yarı zamanlı yükseköğretim programları yürütmektedir.
- Konservatuar, faaliyetleri nüfus arasında kültürel ve eēitimsel çalışmaların uygulanmasına yardımcı olan, yükseköğretim aşamasında ve sonrasında müzik, sanat ve kültürün gelişmesi için bir merkez olan uzmanlaşmış bir yükseköğretim kurumudur (Azərbaycan Cumhuriyeti Yükseköğretim Kurumu Hakkında Düzenleme, Madde 9, 1995).

Azərbaycan Cumhuriyeti vatandaşları devlet yükseköğretim kurumlarında ücretsiz eēitim alma hakkına sahiptir, bu eēitim kurumlarında ek ücretli çalışma grupları oluşturulabilir. Azərbaycan Cumhuriyeti vatandaşları özel yükseköğretim kurumlarında ücretli ve ücretsiz eēitim alabilmektedir. Bu işletmelerde ödeme ücretinin miktarı niversite ynetmeliēi tarafından belirlenmektedir. Azərbaycan Cumhuriyeti'ndeki yükseköğretim kurumlarına ērenci kabulü, 'Azərbaycan Cumhuriyeti ērenci Kabulü Devlet Komisyonu'nun' belirlediēi

şekilde yapılmaktadır. Yükseköğretim kurumun da eğitim almak isteyen öğrenciler, kişisel başvurularına ve yüksek uzmanlık programlarına hâkim olma yeteneklerini kontrol etmek için yapılan giriş sınavlarının sonuçlarına göre kabul edilmekteler. Yarışma durumunda en nitelikli ve hazırlıklı olanların kabul edilmesi gerekmektedir. Yükseköğretim kurumlarına kabul için asgari geçme puanı ‘Azerbaycan Cumhuriyeti Öğrenci Kabulü Devlet Komisyonu’ tarafından belirlenmektedir (Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Yükseköğretim Kurumlarına Öğrenci Kabulüne İlişkin Kurallar, 2017).

4.2.2. Azerbaycan Cumhuriyeti Yükseköğretimin Şekli

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde yükseköğretimde eğitim tam zamanlı ve yarı zamanlı olarak tanımlanmıştır:

Eğitime tam zamanlı katılım - uzmanlık eğitim programı tarafından belirlenen normatif çalışma süresine göre yükseköğretim kurumu tarafından planlanan örgün eğitim şeklidir (Gül, 2019). Öğrenciler her gün derslere katılmakta, ödev ve projeler hazırlamakta ve her yarıyıl sonunda sınavlara girmektedir (Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Standardı ve Yükseköğretim Programı, 2010).

Öğretime kısmi katılım (yarı zamanlı) - uzmanlık müfredatına göre, yarı zamanlı eğitimde her dönem öğrenim süresi bir aydır. Sınav kış ve bahar dönemleri olmak üzere yılda iki kez yapılmaktadır. Öğrencilerin her gün derslere katılma zorunluluğu yoktur. Öğrenciler öğretim üyeleri ile iletişime geçerek gerekli bilgileri alabilmekteler (Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Standardı ve Yükseköğretim Programı, 2010).

4.2.3. Azerbaycan Cumhuriyeti Yükseköğretim Kademeleri

Yükseköğretim eğitimi lisans (bakalavr), yüksek lisans (magistratura), doktora (doktorantura) olmak üzere üç kademedен oluşmaktadır.

4.2.3.1. Lisans (Bakalavr)

Yükseköğretim ilk düzeyi Lisans düzeyinden başlanmaktadır. Lisans düzeyinde eğitim süresi 4-5 yıldır (yarı zamanlı eğitim süresi, tam zamanlı eğitimin normatif süresinden bir yıl daha fazladır). Temel (temel yüksek) tıp eğitimi düzeyinde yarı zamanlı eğitim biçiminin tam zamanlı eğitiminin normatif süresi 5-6 yıldır. Eğitim süresi, bireysel uzmanlıkların eğitim programları tarafından belirlenir. Lisans (temel yüksek) tıp eğitimi düzeyinde tam zamanlı eğitim süresi ve yarı zamanlı eğitim süresi öğrencinin bireysel çalışma planına göre belirlenir. Eğitim programlarında belirtilen konulara ilişkin programlar yükseköğretim kurumları

tarafından hazırlanıp ‘Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı’ tarafından onaylanır, eğitim kurumlarının müfredatlarında yer alan seçmeli derslere ilişkin programlar ise Eğitim Kurumu tarafından onaylanmaktadır (Lisans (temel yüksek tıp eğitimi) Eğitiminin İçeriği ve Organizasyonuna İlişkin Kurallar, 2010).

Lisans eğitim düzeyindeki program aşağıdaki konuları (ders bölümleri) içermektedir:

- Beşeri bilimler dersleri
- Uzmanlık mesleki eğitim dersleri

Beşeri bilimler bölümü, sosyal faaliyetin çeşitli alanlarındaki mevcut sorun ve süreçlere ilişkin araştırma sağlamaktadır. Uzmanlığın meslekî eğitim konuları, uzmanlığın standart ve standart dışı sorunlarını çözmek için gerekli bilgi, beceri ve alışkanlıkların öğrenilmesini sağlamaktadır. Toplam ders saatinin yüzde 15-20'si beşeri bilimleri öğretilmesine, yüzde 80-85'i ise mesleki eğitim veren konulara ayrılmaktadır. Beşeri Bilimler bölümünde zorunlu dersler olarak "Azerbaycan Tarihi", "Azerbaycan dili" (yabancı dil eğitimi gören) ve "Yabancı dil" dersleri yer almaktadır. Ek olarak Lisans ve Yüksek Lisans programlarının tüm konu bölümleri seçmeli dersler içermektedir. Her iki programda da seçmeli derslere ayrılan saat miktarı toplam saat sayısının yüzde 25-30'u kadardır. Bu konular eğitim kurumu tarafından belirlenmektedir. Akademik yıl 15 Eylül'de başlıyor ve uzmanlık müfredatına göre sona ermektedir (yaklaşık Mayıs-Haziran ayları). Akademik yıl iki yarıyıldan (güz ve bahar) oluşmaktadır. Ayrıca yaz tatili içerisinde en fazla 6 (altı) hafta süreyle yaz yarıyılı düzenlenebilir (derslere katılamayan öğrenciler için düzenlenir). Lisans düzeyinde eğitim süresi 8-18 haftadır. Tatil süresi akademik yıl başına 8-12 haftadır (2 haftadan az olmamak üzere kış tatili dönemi dahildir). Akademik saat 45 dakikadan oluşmaktadır ve tüm ders türleri için 2 akademik saat belirlenmektedir. Çalışma gruplarının yoğunluğu teknik temele bağlı olarak 15-30 kişi tarafından belirlenmektedir. Aynı uzmanlık alanına ait çalışma grubundaki öğrenci sayısı 30 kişiden az ise grup bölünmez. Bazı spesifik konulara (yabancı dil, yaratıcılık, kültür, müzik, sanat, spor vb.) yönelik öğretim grupları ve laboratuvar dersleri ilgili mevzuata göre alt gruplara ayrılabilir. Programdaki kredi miktarı (saat) ve öğretilen konunun içeriği aynı olduğunda, öğretim grupları ders sınıflarında birleştirilir ve geniş sınıf odalarda düzenlenmektedir (Lisans (temel yüksek tıp eğitimi) Eğitiminin İçeriği ve Organizasyonuna İlişkin Kurallar, 2010).

Lisans düzeyinde eğitim, devlet yardımıyla (devlet tarafından karşılanan) veya ücretli (öğrenci tarafından karşılanan) olarak gerçekleştirilmektedir.

Azerbaycan Cumhuriyeti "Eğitim Hakkında" Kanunun 5.4 maddesine göre devlet, yükseköğretimin her kademesinde okuyanların yalnızca bir kez ücretsiz eğitim alma hakkını garanti eder, yani Lisans düzeyinde ikinci kez eğitim almak isteyen öğrenciler, puanları yüksek olsa bile, eğitim masraflarını kendileri karşılamak zorundadırlar.

4.2.3.1.1. Lisans Kademesine Öğrenci Kabulü Kuralları

Tam ortaöğretim (11 yıl eğitim gören öğrenciler), ya da yüksek koleji bitiren öğrenciler yükseköğretim kurumlarına, Lisans derecesine kabul edilme hakkına sahiptirler. Yükseköğretim kurumlarına Lisans düzeyine öğrenci kabulü, ilgili eğitim düzeyine karşılık gelen eğitim programlarına daha iyi hakim olan yetenekli ve hazırlıklı başvuru sahiplerinin eğitim kurumunun niteliğine ve özgür seçimine dayalı bir yarışma yoluyla gerçekleştirilir ve vatandaşların eğitim hakkını tam olarak sağlamaktalar. Lisans düzeyine öğrenci kabulü, ilgili alandaki bilgilerin değerlendirilmesi üzerine merkezi olarak yapılan iki aşamalı sınav (kabul sınavı) başvuranların elde ettiği sonuçlara göre Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Sınav Merkezi tarafından değerlendirilmektedir (Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Yükseköğretim Kurumlarına Öğrenci Kabulüne İlişkin Kurallar, 2017). Sınava katılım ücretlidir. Giriş sınavlarının ilk aşamasında, adaylar eğitim almak istedikleri dile göre Azerbaycanca ve ya Rusça, yabancı dil ve matematik konularında giriş sınavına katılmaktalar. Sınavda adaylara Azerbaycanca ve ya Rusça konusundan 30, yabancı dil konusundan 30 ve matematik konusundan 25 olmak üzere 85 test sorusu sorulmaktadır. Giriş sınavının ilk aşamasında adayların alabileceği maksimum puan, her konu için 100 puan olmak üzere 300 puandır. Giriş sınavına Rusça katılan adaylar, Azerbaycan dili (devlet dili olarak) konusunda ayrı bir sınava girmektedirler. Sınavda adaylara Azerbaycan dili (devlet dili olarak) konusundan 30 görev sunulmaktadır. Adayların toplayabileceği maksimum puan 30 puandır. Sınavı geçenler, akademik yıl için düzenlenen sınavlara (uzmanlık seçimi) katılım sağlayabilirler.

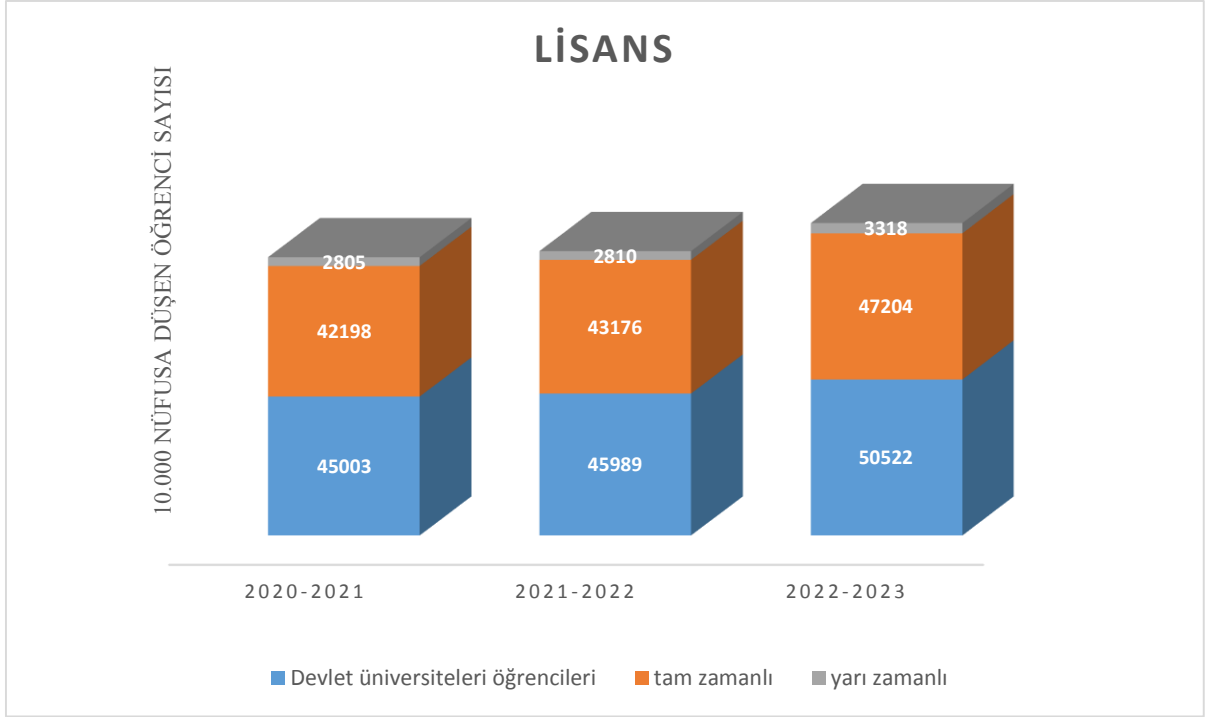
Giriş sınavlarının ilk aşaması (sınav sınavları) sonuçları 2 yıl geçerli olup, öğrenciye mevcut ve sonraki akademik yıllarda yükseköğretim kurumları için öğrenci kabul yarışmasına katılma hakkı verilmektedir. Yükseköğretim kurumlarına giriş sınavlarının ikinci aşaması, eğitim kurumlarına kabulde uzmanlık gruplarına göre yapılır, bir yıl geçerli olmaktadır ve yalnızca mevcut bulunan akademik yılda öğrenciye kabul yarışmasına katılma hakkı vermektedir. Yükseköğretim kurumlarına giriş sınavları her akademik yılda bahar ve yaz

dönemleri olmak üzere iki kez yapılmaktadır. Bir aday, her oturumda istediği uzmanlık grubuna yönelik yalnızca bir sınava katılabilmektedir. Başvuru adayları, I-IV uzmanlık grubu giriş sınavına katılıp katılmadığına bakılmaksızın V uzmanlık grubu sınavına da katılabilir. Yükseköğretim kurumlarına kabul edilen uzmanlıklar, bu uzmanlıklara yönelik yükseköğretimin devlet standartları - lisans eğitiminin içeriği ve düzeyi için zorunlu minimum gereklilikler, bu uzmanlıklarda uzmanlaşmak için gereken bilgi, beceri ve alışkanlıklar - dikkate alınarak beş gruba ayrılır;

- ✓ I Uzmanlık grubu - matematik, fizik ve kimya
- ✓ II uzmanlık grubu – matematik, coğrafya ve tarih
- ✓ III uzmanlık grubu - giriş sınavının diline göre, Azerbaycan Dili ve ya Rus Dili, tarih ve edebiyat;
- ✓ IV uzmanlık grubu – biyoloji, kimya ve fizik
- ✓ V uzmanlık grubuna yönelik sınava katılabilmek için adaylar giriş sınavının ikinci aşamasına girmezler. Sınava ilk aşamanın (final sınavı) sonuçlarına göre katılmaktalar.

Giriş sınavının ikinci aşamasında adaylara her konu için 30 olmak üzere 90 soru sunulmaktadır. Giriş sınavının ikinci aşamasında adayların toplayabileceği maksimum puan sayısı toplam 400 puandır. Sınav sonunda öğrencilerin aldıkları puana göre ücretli veya ücretsiz (devlet bütçesi) eğitim alma imkanı elde ederler (Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Yükseköğretim Kurumlarına Öğrenci Kabulüne İlişkin Kurallar, 2017).

Lisans düzeyinde eğitim programları final devlet sınavı veya mezuniyet tezinin savunmasından oluşmaktadır. Öğrenciler ya devlet sınavına (test şeklinde) girer ya da bir konu üzerinde araştırma yaptıktan sonra (6 haftalık süre içerisinde) tezlerini savunarak mezun olabilirler. Sınav değerlendirmenin düzenlenmesi ve yürütülmesine ilişkin kurallar Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenmektedir. Lisans derecesi mezunlarına "bakalavr" derecesi (diploma) verilmektedir. Lisans derecesine sahip bir mezun bilimsel kurum ve kuruluşlar ile yükseköğretim kurumlarında ders vermek dışında diğer tüm alanlarda çalışmaya imkanlarına sahiptir. Lisans düzeyini tamamlayanlar isterlerse yüksek lisans düzeyinde eğitimlerine devam edebilirler (Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Yükseköğretim Kurumlarına Öğrenci Kabulüne İlişkin Kurallar, 2017).

Şekil 4.1: 2020-2023 Tam Zamanlı ve Yarı Zamanlı Devlet Yükseköğretim Kurumlarının Lisans Öğrencilerinin Sayısı (Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi, 2023)

2020- 2023 Azerbaycan Cumhuriyeti Lisans kademesinde öğrencilerin tam zamanlı eğitim alma şekli yarı zamanlı eğitim almasından daha yüksektir. Buna sebep ise öğrencilerin derslere katılım sağlaması ile sosyal etkinliklere katılma ve aktif bir öğrenci hayatı yaşamaları şansları sunulmaktaydı.

4.2.3.2. Yüksek Lisans (Magistratura)

Yüksek Lisans eğitim programında belirtilen ders içeriği eğitim kurumları Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu tarafından hazırlanmaktadır. İçerikler Bilim ve Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanmaktadır, eğitim kurumlarının ve Bilim ve Eğitim Bakanlığı müfredatlarında yer alan seçmeli derslere ilişkin programlar ise, eğitim kurumları ve Azerbaycan Ulusal Bilimler Akademisi tarafından onaylanmaktadır. Yüksek Lisans eğitimi devlet bütçesinden veya ücretli (öğrenciler tarafından karşılanıyor) olarak gerçekleştirilir ve puanı yüksek olan öğrenciler devlet bütçesinden alma şansları daha yüksektir. Yüksek lisans düzeyinde örgün eğitim şekli tam zamanlı eğitimin normatif süresi 1,5-2 yıldır (yarı zamanlı eğitimin süresi tam zamanlı eğitimin altı aylık normatif süresini aşmaktadır). Bu süre bireysel uzmanlık eğitim programları tarafından belirlenmektedir. Yüksek lisans düzeyindeki tam zamanlı eğitimin yarı

zamanlı şeklinde ise eğitim süresi öğrencinin bireysel çalışma planına göre belirlenmektedir (Yüksek Lisans Eğitiminin İçeriği ve Organizasyonuna İlişkin Kurallar, 2017).

Yüksek Lisans düzeyindeki eğitim programında aşağıdaki konulardan (ders bölümleri) oluşmaktadır:

- Beşeri bilimleri dersleri
- Uzmanlık konuları dersleri

Bu bölümlerde yer alan konuların öğretimi sırasında lisansüstü öğrencilere ilgili bilim alanında bilimsel araştırma yapma ve düzenleme, modern bilgi teknolojilerini kullanma, yükseköğretim kurumlarında pedagoji faaliyetlerde bulunma ve alanda faaliyet gösterme alışkanlıkları kazandırılmaktadır. Eğitim programları eğitim ve bilimsel araştırma bölümlerinden oluşmaktadır. Eğitim kısmına ayrılan saat miktarı yüzde 40-50'dir. Bu eğitim programlarında toplam ders saatinin yüzde 20-25'i beşeri bilimler bölümüne, yüzde 75-80'i ise uzmanlık konularına ayrılmaktadır. Beşeri bilimler bölümünde zorunlu dersler olarak "Yabancı dil", "Yüksekokul pedagojisi" ve "Psikoloji"yi içermektedir (Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim Hakkında Kanun, 2016).

4.2.3.2.1. Yüksek Lisans Kademesine Öğrenci Kabul Kuralları

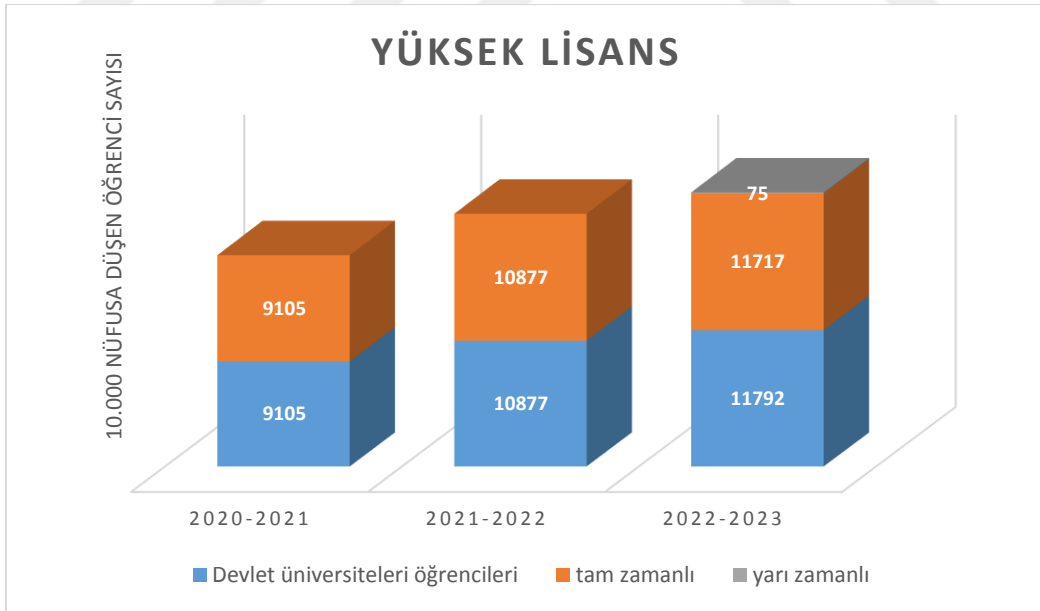
Kabul programları "Magistr" dergisinde yayınlanmakta ve lisans öğrencilerinin kullanımına sunulmaktadır. Sınavların içeriğini oluşturan tüm materyaller, Bilim ve Eğitim Bakanlığı uzmanlarının organizasyonunda cumhuriyetin yükseköğretim kurumlarının ilgili uzmanlık bölümlerindeki öğretim üyeleri tarafından hazırlanmaktadır. Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun 8 Şubat, 2017 tarih ve 40 sayılı kararıyla onaylanan "Azerbaycan Cumhuriyeti yükseköğretim kurumları ve Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi yüksek lisans derecelerine kabul kuralları" ile düzenlenmektedir. Kurallara göre, lisans öğrencileri ve diğer yükseköğretim kurumları mezunları yüksek lisans seviyesine kabul edilme hakkına sahiptir. Yüksek Lisans giriş sınavı, lisans öğrencilerinin genel “zekâ düzeyi” (mantıksal düşünme), “bilişim” ve “yabancı dil” becerilerini değerlendirmek amacıyla Devlet Sınav Merkezi (DSM) (Dövlət İmtahan Mərkəzi (DİM)) tarafından yapılmaktadır. Sınavda lisans öğrencilerine mantıksal düşünme konusunda 50, yabancı dil konusunda 25 ve bilişim alanında 25 test sorusu sorulmaktadır. Her bölümün son 5 sorusu açık uçlu test sorularından oluşmaktadır. Adaylara sınav sorularını cevaplaması için 3 saat süre verilmektedir. Lisans öğrencilerinin her doğru cevabı bir puanla değerlendirilir. Sınava Bilim ve Eğitim Bakanlığı'nın

belirlediği koşulları sağlayan lisans öğrencileri kabul edilmektedir (Azerbaycan Cumhuriyeti Yüksek Lisans Eğitiminin İçeriği ve Organizasyonuna İlişkin Kurallar, 2010).

Lisans öğrencilerinin giriş sınavında alacakları yabancı dil, lisans tarafından aşağıdaki kurallar dikkate alınarak belirlenir ve "Lisans elektronik başvurusu"nda yer almaktadır:

- ✓ Azerbaycan dilinde olan eğitim programında eğitim görmek isteyen lisans öğrencileri yabancı dil olarak İngilizce, Almanca, Fransızca veya Rusça'yı seçebilmektedirler;
- ✓ Rus dili olan eğitim programında eğitim görmek isteyen lisans öğrencileri yabancı dil olarak İngilizce, Almanca veya Fransızca'yı seçebilmektedirler;
- ✓ İngilizce ya da Almanca eğitim programlarına kabul edilmek isteyen lisans öğrencileri, yabancı dil olarak yalnızca İngilizce ya da Almanca seçebilmektedirler;

Yüksek lisans düzeyini tamamlayanlara yükseköğretim kurumu tarafından yüksek lisans tezlerinin savunması sonrasında eğitim kurullarının kararına göre "Magistr" (Yüksek lisans) yüksek bilimsel uzmanlık derecesi verilmektedir. Bu eğitim düzeyini tamamlayan öğrenciler isterse, doktora eğitimlerine devam edebilmektedirler (Azerbaycan Cumhuriyeti Yüksek Lisans Eğitiminin İçeriği ve Organizasyonuna İlişkin Kurallar, 2010).

Şekil 4.2: 2020-2023 Tam Zamanlı ve Yarı Zamanlı Devlet Yükseköğretim Kurumlarının Yüksek Lisans Öğrencilerinin Sayısı (Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, 2023)

2020-2023 yılları arasında Yüksek Lisans kademesinde öğrencilerin sayısı tam zamanlı eğitim şeklinde yarı zamanlı eğitim şekline göre daha yüksektir.

4.2.3.3. Doktora (Doktorantura)

Doktora eğitimi, yükseköğretimin en üst düzeyi olup, doktora bilimsel derecesinin alınmasını sağlayan ve bilimsel personelin yetiştirilmesini, uzmanlığın ve bilimsel derecelerin yükseltilmesini sağlayan üst düzey bilimsel personel eğitimi şeklindedir (Doktora Kademesine Kabul Kuralları, 2010)/

4.2.3.3.1. Doktora Kademesine Öğrenci Kabul Kuralları

Doktora programına kabul, Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu'nun 1 Temmuz 2010 tarih ve 129 sayılı Kararı, "Doktora Çalışmalarının Kurulması ve Doktora Çalışmalarına Kabul Hakkında Kurallar" ve 443 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile düzenlenmektedir (Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlığı'nın 129 sayılı kararı, 2010). Doktora programına kabul edilmek isteyen adaylar, yabancı dil (İngilizce, Almanca veya Fransızca dillerinden biri), felsefe ve uzmanlık konusu alanında giriş sınavına girmektedirler. Doktora programına yüksek lisans düzeyindeki yükseköğretimi tamamlamış veya buna eşdeğer eğitim almış kişiler kabul edildiğinden, kabul programlarının hazırlanmasında çok düzeyli eğitim sisteminin mevcut eğitim programları esas alınmaktadır. Doktora ve tez çalışmalarına kabul sırasında sadece yabancı dil giriş sınavı Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Sınav Merkezi tarafından yapılmaktadır. Diğer sınavlar ise yükseköğretim kurumlarınca düzenlenmektedir. Yabancı dil giriş sınavını geçen adaylar önce felsefe, ardından uzmanlık konusunda sınava girebilmektedirler. CEFR seviye B2 ve üzeri geçerli uluslararası dil sertifikasına (IELTS, TOEFL, Cambridge English Qualifications and Tests, TestDaF, DELF, DALF, STANAG) sahip olan öğrenciler yabancı dil giriş sınavından muaftırlar. Başvuru sırasında uluslararası dil sertifikasının sınav sonuçlarının geçme puanı denkliği, Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı ile mutabakat sağlanarak Devlet Sınav Merkezi tarafından belirlenmektedir. Yabancı dil giriş sınavının içeriği, süresi, sınav sonuçlarının değerlendirilme usulü ve geçme puanı, Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi ve Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı ile mutabakat sağlanarak Devlet Sınav Merkezi tarafından belirlenmektedir. Sınavların içeriğini oluşturan sınav ve ölçme materyalleri, Merkezin uzmanlarının organizasyonunda cumhuriyetin yükseköğretim kurumlarının ilgili uzmanlık bölümlerindeki öğretim üyeleri tarafından hazırlanmaktadır. Yabancı dil sınavında yabancı dil yeterlilik düzeyinin ve uluslararası dil sınavlarının yapısının belirlenmesine yönelik pan-Avrupa öneri çerçeve belgesinin (CEFR) B2 düzeyine göre adayların okuma, dinleme anlama, yazma ve konuşma becerileri yabancı dil becerileri, dili iletişim amaçlı kullanma alışkanlıkları, kelime bilgisi ve minimum dilbilgisi hâkimiyeti kontrol edilmekte ve değerlendirilmektedir. Aynı zamanda Devlet Sınav Merkezi,

yabancı uyruklu adaylar için yabancı dilin yanı sıra Azerbaycan dili alanında da doktora sınavları yapmaktadır. Sınavların içeriği, yapılma usulü, sonuçların değerlendirilmesine ilişkin kriterler ve geçme puanı, Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanına bağlı Yüksek Tasdik Komisyonu ile mutabakata varılarak Devlet Sınav Merkezi tarafından belirlenmektedir (Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Doktora Kademesine Kabul Kuralları, 2010).

Doktora eğitimi, yükseköğretim kurumları, bilimsel kurum ve kuruluşlarda oluşturulan doktora programlarında yürütülür ve ilgili bilimsel derecenin verilmesiyle sona ermektedir. Akademik dereceler, yükseköğretim kurumları, bilimsel kurum ve kuruluşlarda faaliyet gösteren tez konseylerinin dilekçesi esas alınarak Azerbaycan Cumhuriyeti "Bilim Hakkında" Kanununa göre verilmektedir (Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Doktora Kademesine Kabul Kuralları, 2010).

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde aşağıdaki akademik dereceler tanımlanmıştır:

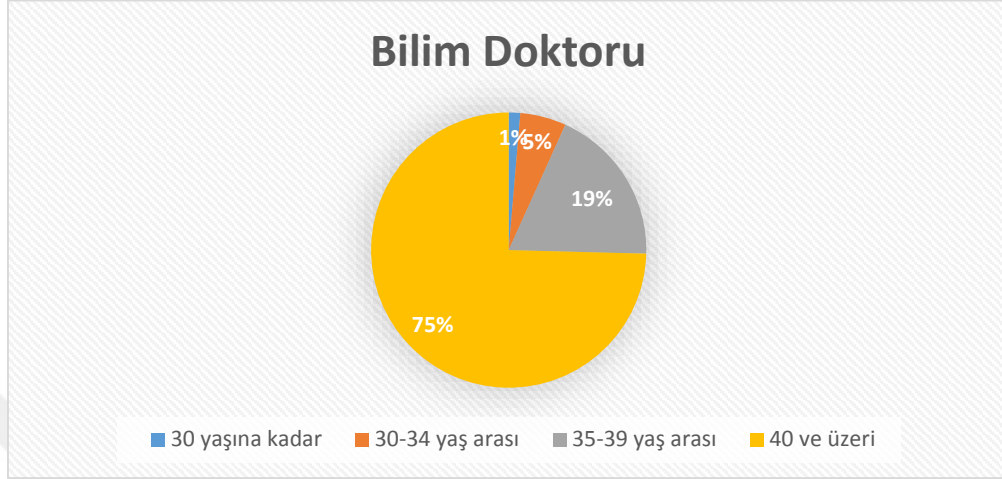
1. Felsefe Doktoru
2. Bilim Doktoru

Felsefe Doktoru programında tam zamanlı eğitim süresi 3 yıl tam zamanlı, yarı zamanlı 4 yıl, Bilim Doktoru programında tam zamanlı eğitim süresi 4 yıl, yarı zamanlı 5 yıldır (Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Doktora Kademesine Kabul Kuralları, 2010). Doktora çalışmalarının kurulması, doktora çalışmasına kabul ve bilimsel derecelerın verilmesine ilişkin kurallar, ilgili yürütme otoritesi tarafından belirlenen kurum tarafından belirlenmektedir. Yabancıların veya ikameti olmayan adayların doktora programına kabulü, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalara, ilgili yürütme otoritesi tarafından belirlenen kurum tarafından oluşturulan eğitim programına, Cumhuriyet Kanununa uygundur. Azerbaycan'ın "Bilim Üzerine" Kanunu ve bu Kanun ile yükseköğretim kurumunda bilimsel faaliyet, işletme ve kuruluş ile yabancı veya vatansız kişi arasında yapılan sözleşme esas alınarak yürütölmektedir. Doktora eğitimini tamamlayan ve ilgili bilimsel dereceyi alan kişilere, bu bilimsel dereceyi belirlenen şekilde onaylayan tek tip bir devlet belgesi - diploma verilmektedir. Yükseköğretim kurumları, bilimsel kurum ve kuruluşlar ile diğör kuruluşlarda çalışan bilimsel ve bilimsel-pedagojik personele bilimsel derecelerın verilmesi de tez yoluyla gerçekleştirilmektedir. Tezlerin yükseköğretim kurumu, bilimsel kurum ve kuruluşların ilgili bölümlerine atanması ve bilimsel derece verilmesine ilişkin kurallar, ilgili yürütme otoritesinin belirlediğı kurum tarafından belirlenmektedir (Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Doktora Kademesine Kabul Kuralları, 2010).

4.2.3.4. *Tıpta Uzmanlık*

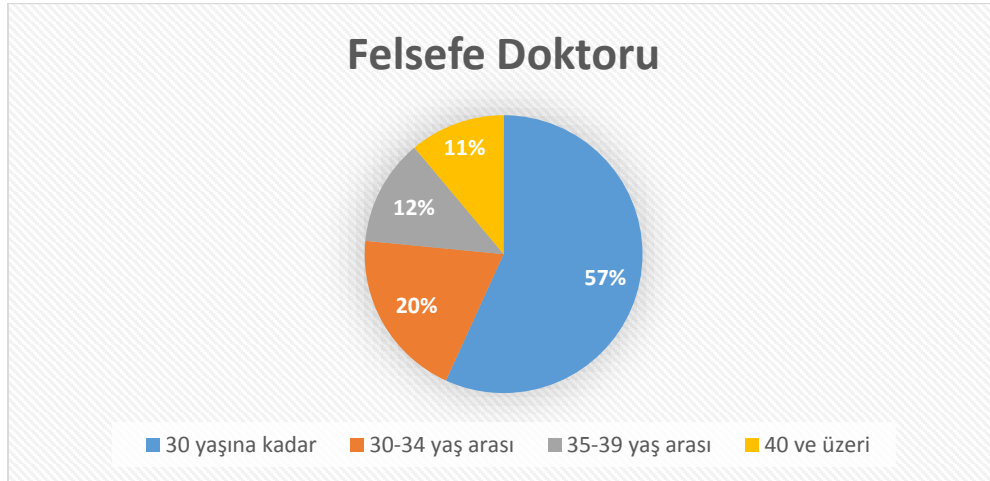
Tıp uzmanlıklarında temel yüksek tıp eğitimi temelinde bir doktor-uzman eğitimi şeklidir ve burada eğitim, devlet eğitim standardına uygun olarak geliştirilen tıp eğitimi programları ve Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu tarafından onaylanan doktor-uzman uzmanlık programı temelinde gerçekleştirilmektedir. Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşları ve temel yükseköğretime sahip yabancılar Tıpta Uzmanlık da eğitim görebilmektedirler. Azerbaycan vatandaşlarının Rezidentura eğitimi devlet bütçesi tarafından karşılanmakta veya ücretli (öğrenci tarafından karşılanarak) yapılmaktadır. Doktor-uzman bölümündeki eğitim süresi ilgili eğitim programları tarafından belirlenir ve 2 ila 5 yıl arasında değişmektedir. Uzmanlığı tamamlayanlara "doktor-uzman" yüksek mesleki uzmanlık derecesi verilmektedir. Tıpta Uzmanlık da eğitim tam zamanlı şekilde gerçekleştirilmektedir. Tıpta Uzmanlık da eğitimin içeriği ve bunun için belirlenen bazı gereklilikler, doktor-uzman eğitim sürecinin planlanmasını, uygulama biçimlerini ve yöntemlerini, eğitim yükünün hacmini, eğitim türlerini ve eğitim gerekliliklerini içermektedir. Tıpta Uzmanlık eğitimi programında sınıf ders yükü haftada 6 saati geçmemelidir. Bu program da öğrenim görenlere dersler, seminerler, danışmanlık, bağımsız tedavi-profilaktik çalışmalar ve diğer çalışma biçimleri aracılığıyla teorik eğitim, tıbbi eğitim, uzmanlık ve uzmanlaşma konuları verilmektedir. Tıpta Uzmanlık da eğitim alanların teorik bilgi miktarı ve tedavi-profilaktik çalışma miktarı eğitim programları ve devlet eğitim standartlarına göre belirlenmektedir. Uzmanlık eğitiminin müfredatı eğitim programlarına dayalı olarak hazırlanır ve Azerbaycan Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı tarafından onaylanmaktadır. Uzman doktorun uzmanlık alanında eğitimi, Azerbaycan Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı tarafından üst olarak belirlenen eğitim ve bilim kurumlarında ve önde gelen kliniklerde gerçekleştirilmektedir. Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşlarının Tıpta Uzmanlık programına kabul planı, her uzmanlık alanında tıp uzmanı ihtiyacı dikkate alınarak Azerbaycan Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı tarafından belirlenir ve Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu tarafından onaylanmaktadır. Uzmanlıktaki eğitim süresi doktorun genel ve uzmanlık iş deneyimine dâhildir. Tıp uzmanlarının her uzmanlık dalındaki eğitiminden, kurumun yönetimi tarafından atanan ve Azerbaycan Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı tarafından onaylanan, bilimsel derece veya akademik unvana sahip veya olmayan yüksek nitelikli bir uzman (lider) sorumludur. Her uzman (liderin) aynı anda ikiden fazla doktora liderlik etmesine izin verilmemektedir. Bireysel çalışma planına uygun olarak uzmanlıkta öğrenim gören kişi, öğrenim gördüğü kurumun bilim kuruluna (tıp konseyi) bir rapor sunar ve her akademik yılı sonunda kurul tarafından onaylanmaktadır. Tıpta Uzmanlık da eğitim alan öğrenciler, sınavı

geçemedikleri takdirde bu eğitim programından ihraç edilmekteler. Tıpta Uzmanlık eğitimi başarıyla tamamlayanlara uygun devlet modelinin diploması verilmekteler (Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu, 2010).

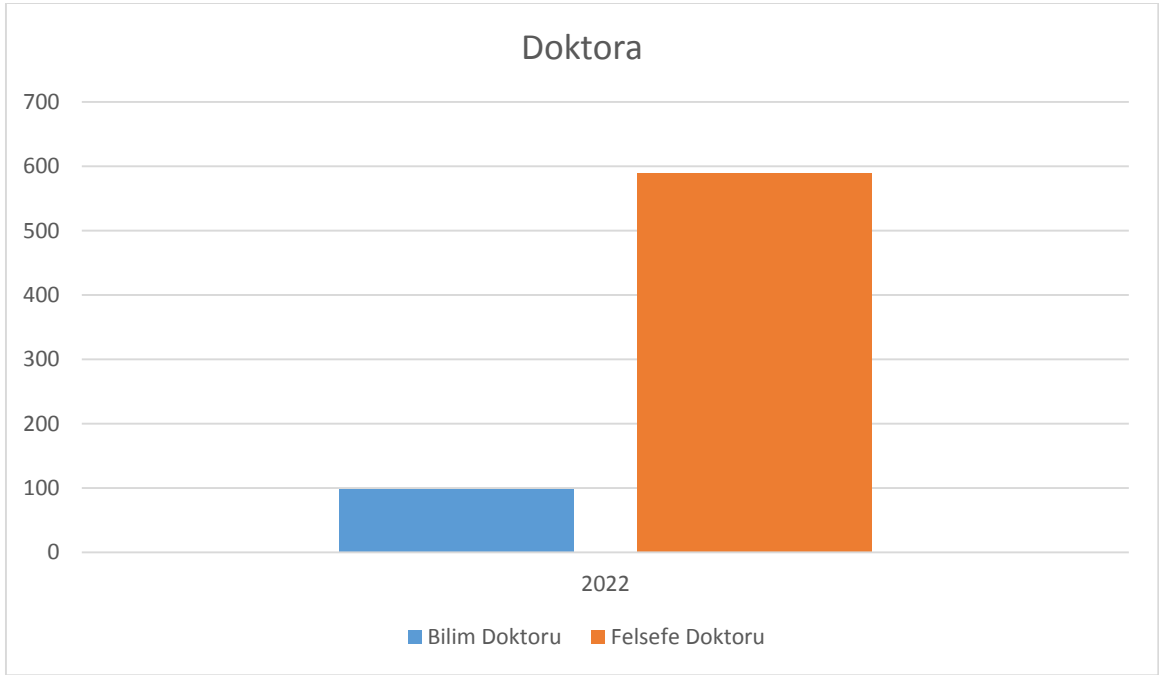
Şekil 4.3: 2022 Yılında Yaş Gruplarına Göre Bilimler Doktoru Programında Eğitim Alan Öğrenciler (Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi, 2022)

2022 yılı İstatistik araştırmalara göre 40 yaş ve üzeri Bilimler Doktoru programında eğitim alan öğrencilerin sayısı 40 yaşına kadar olan öğrenci sayısından çok daha fazla olduğu görülmektedir.

Şekil 4.4: 2022 Yılında Yaş Gruplarına Göre Felsefe Doktoru Programında Eğitim Alan Öğrenciler (Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi, 2022)

Azerbaycan'da öğrencilerin % 57 30 yaşına kadar , % 20 30- 34 yaş arası, % 12 35- 39 yaş arası ve % 11 40 yaş ve üzeri felsefe doktoru unvanını almaktalar.

Şekil 4.5: 2022 Yılında Bilimler Doktoru ve Felsefe Doktoru Programında Mezun Olan Öğrenciler Sayısı (Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi, 2022)

2022 yılı Azerbaycan Cumhuriyetinde Felsefe Doktoru unvanı öğrencilerin sayısı Bilimler Doktoru unvanı öğrenci sayısından daha fazla olduğu gösterilmektedir.

4.3. AZERBAYCAN CUMHURİYETİ YÜKSEKÖĞRETİMİN YÖNETİM YAPISI

Azerbaycan yükseköğretim kurumları (üniversiteler, akademiler, enstitüler vb.) açıklık, şeffaflık ve demokrasi ilkelerine dayanan Azerbaycan Cumhuriyeti'nin ilgili yasaları olan “Eğitim Kanunu”, “Bilim Kanunu” ve “Kamu Tüzel Kişileri Hakkında Kanun” ile kendi yönetmeliklerine göre yönetilirler (İbadoğlu, 2019). Bu kurumlar, yerel yönetimlerin müdahalesinden bağımsız olarak yönetimlerini sağlamaktadır. Yerel yönetimler yükseköğretim kurumlarının idaresine doğrudan müdahale etmezler; bunun yerine kurumlar kendi iç yönetim yapıları ve yasal çerçevelerine uygun olarak faaliyet gösterirler. Bu düzenleme, yükseköğretim kurumlarının akademik özgürlüğünü ve özerkliğini korumayı amaçlamaktadır (Eğitim Kanunu, 2009). Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı yükseköğretim sistemini yöneten ana kuruluştur (Eğitim Kanunu, 2009). Yükseköğretimin yönetimi, tüm politika ve reformların Bakanlar Kurulu ve Bilim ve Eğitim Bakanlığı tarafından kararlaştırılmaktadır. Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı yükseköğretim sistemini yöneten merkezi

kuruluşudur. Merkezi yürütme organı, eğitim için devlet politikasının geliştirilmesi ve uygulanmasından sorumludur (Seferov ve Akkuş, 2005: 369).

4.3.1. Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı

Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı, bilim ve eğitim alanında devlet politikasını ve düzenlemesini uygulayan, bilimsel kurum ve kuruluşların, eğitim kurumlarının bilimsel ve eğitimsel faaliyetlerini koordine eden ve yönlendiren merkezi yürütme organıdır (Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı Yönetmeliği, 2023). Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı bilim ve eğitim kurumlarında sonuç odaklı, şeffaf ve verimli bir yönetim modeli oluşturmak ve bu süreçte çağdaş yönetim teknolojilerinin kullanılmasını sağlamaktadır.

Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı, bünyesinde yer alan kurumlar ve bünyesinde yer almayan alt kuruluşlar (tüzel kişiler, kuruluşlar vb.) ile Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nin ilgili yürütme organı, Bakanlığın tek sistemini oluşturmaktadır. Bakanlık faaliyetlerini doğrudan ve bu kurumlar aracılığıyla yürütmektedir. Bakanlığın yapısı Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından belirlenmektedir. Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu, Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı ve bünyesinde yer alan kurumların toplam çalışan sayısını ve bu kapsamda yer almayan alt kurumların (tüzel kişiler, kuruluşlar vb.) listesini onaylamaktadır. Bakanlığın faaliyetleri, Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından atanan ve görevden alınan Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanı tarafından yönetilmektedir. Bakanın, Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından atanan ve görevden alınan dört milletvekili bulunmaktadır. Bakan yardımcıları, bakan tarafından kendilerine verilen görevleri yerine getirir ve bizzat sorumludurlar (Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı Yönetmeliği, 2023).

4.3.2. Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığına bağlı Devlet Bilim ve Yükseköğretim Ajansı

Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığına bağlı Devlet Bilim ve Yükseköğretim Ajansı, bilim ve yükseköğretim alanlarında devlet politikasının uygulanmasına katılır, bilimsel kurum ve kuruluşların, yükseköğretim kurumlarının faaliyetlerini düzenleyen ve koordine eden, Bilim ve Eğitim Bakanlığı da bünyesinde yer alan ve faaliyetleri üzerinde devlet kontrolünü yürüten bir kurumdur (Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığına Bağlı Devlet Bilim ve Yükseköğretim Ajansı Tüzüğü, 2023).

Ajans, faaliyetlerinde Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalar, Azerbaycan Cumhuriyeti yasaları, Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın diğer kararname ve emirlerini, Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun emirleri ve Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığın yasal düzenlemeleri rehberliğinde hareket etmektedir. Ajansın bakım masrafları ve faaliyetleri ile malzeme ve teknik destek, Azerbaycan Cumhuriyeti devlet bütçesinin fonlarından ve kanunlarla yasaklanmayan diğer kaynaklardan finanse edilmektedir.

Ajansın faaliyetleri Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanı tarafından atanan ve görevden alınan bir direktör tarafından yönetilmektedir. Ajans direktörü, Ajansa verilen görevlerin yerine getirilmesinden ve hakların kullanılmasından bizzat sorumludur. Ajansın direktörünün Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanı tarafından atanan ve görevden alınan iki yardımcısı bulunmaktadır. Ajans direktör yardımcıları, görev ayrımına uygun olarak faaliyet gösterir ve kendilerine verilen görevlerin yerine getirilmesinden bizzat sorumludurlar (Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığına Bağlı Devlet Bilim ve Yükseköğretim Ajansı Tüzüğü, 2023).

4.3.3. Azerbaycan Cumhuriyeti Yükseköğretim Kurumu Bilim Senatosu

Yükseköğretim kurumunun en yüksek yönetim organı Bilim Senatosu'dur. Bilim Senatosu seçilmiş bir organdır. Bilim Senatosu'nun oluşumu ve faaliyeti, Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanan "Yükseköğretim Kurumu Bilimsel Senatosu Hakkında Yönetmelik" ve eğitim kurumunun tüzüğü ile düzenlenmektedir ((Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Kanunu, Madde 3, 2009).

- ✓ Bilim Senatosu'nun sekreterini Bilim Senatosu üyeleri arasından seçer, eğitim ve bilim, sosyo-ekonomik ve ekonomik faaliyetlerle ilgili komisyonlar oluşturmaktadır. Raporlarını dinler ve uygun kararları vermektedir.

- ✓ Şuranın (Senatonun) çalışmalarını düzenlemek, toplantılar hazırlamak ve kararların uygulanmasını izlemek amacıyla Senato, üyeleri arasından bir bilimsel sekreter seçmektedir (Azerbaycan Cumhuriyeti Yükseköğretim kurumunun Bilim Senatosu Hakkında düzenleme, 1997).

4.3.4. Azerbaycan Cumhuriyeti Yükseköğretim Alanı ile İlgili Diğer Yönetim Organları

Yükseköğretim kurumlarında demokrasi ve şeffaflığı sağlamak amacıyla, genellikle çeşitli idari ve öz yönetim organları oluşturulmaktadır. Bu organlar, kurumun yönetimine katılımı artırmak, karar alma süreçlerini demokratikleştirmek ve yönetimde şeffaflığı sağlamak için önemlidir (Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Kanunu, 2009).

4.3.4.1. Rektör ve Rektörlük

Bu başlık altında rektör, rektör yardımcıları, fakülte, dekan, bölüm ve bölüm başkanları yer almaktadır.

4.3.4.2. Rektör

Yükseköğretim kurumunun faaliyetleri doğrudan rektör (başkan) tarafından yönetilmektedir. Rektör (başkan), Bilim ve Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanan örnek kuralları içeren yükseköğretim kurumu tüzüğüne göre 5 yıllık bir süre için (en fazla iki dönem) seçilmektedir ve kendini kanıtlamadığı takdirde geri çağrılmaktadır. Rektör ile bağlı bulunduğu kurumun Bilim Şurası (Senato) arasındaki yetki paylaşımı Bilim Şurası (Senato) Yönetmeliği ve yükseköğretim kurumu tüzüğü ile belirlenmektedir. Rektör, bazı yetkilerinin uygulanmasını rektör yardımcılara ve yüksekokulun diğer yöneticilerine devredebilmektedir. Bu konudaki kararını bir emirle resmileştirir, kurumun Bilim Şurasına (Senato) duyurur ve kurucuya bildirir (Kazımov, 2008: 65).

4.3.4.3. Rektör Yardımcıları

Yükseköğretim kurumlarının her önde gelen alanına bir rektör yardımcısı atanmaktadır. Eğitim çalışmaları, bilimsel çalışmalar, eğitim çalışmaları ve ekonomik çalışmalardan sorumlu olan bir rektör yardımcısı atanmaktadır. Rektör yardımcısı olarak temsil ettiği alandaki sorunları bağımsız olarak çözme yetkisine sahiptir (Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Kanunu, 2016).

4.3.4.4. Fakülte

Birçok yükseköğretim kurumunda fakülteler, kurumun eğitim ve öğretim faaliyetlerini yöneten temel birimlerdir. Fakülteler genellikle belirli bir disiplin veya uzmanlık

alanında lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitim vermektedirler. Ayrıca bilimsel araştırma yaparlar ve akademik bilgi üretimine öncülük etmektedirler. Üniversiteler genellikle birden fazla fakülteye sahiptir ve her fakülte kendi özel yetkilerine ve sorumluluklarına sahiptir. Bu yapı, yükseköğretim kurumlarının akademik çeşitliliğini ve derinliğini sağlamak için önemlidir. Yükseköğretim kurumlarında fakülte oluşturulmasının, Bilim Senatosu kararıyla gerçekleştiğini ve bu kararın genellikle belirli koşullar altında alındığını belirtilmektedir. Özellikle, belirli bir alan için öğrenci sayısının 300'den fazla (bunun içinde 200'den fazlası örgün eğitim alan) olduğunda bir fakülte kurulmaktadır (Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Kanunu, 2009).

4.3.4.5. Dekan

Fakülte, bilimsel derece ve bilimsel ünvana sahip, yeterli bilimsel-pedagojik deneyim (en az 5 yıl) ve yetkinliğe sahip, üst düzey bilimsel başarılarla, göstergelere sahip ve hazırlanmış uzmanlık (veya uzmanlıklar) alanında Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşlarının yanı sıra yabancı ülke vatandaşları da katılabilmektedir. Aynı kişi, aynı yükseköğretim kurumunda üst üste 2 defadan fazla dekanlık görevine seçilemez. Dekan, fakültede okuyan lisans, lisansüstü ve doktora öğrencilerinin eğitiminin uygun düzeyde olmasını sağlamaktadır. Ders kitaplarını, öğretim materyallerini, eğitim programlarını ve planlarını, yöntemsel talimatları fakültenin profiline uygun olarak hazırlamakta ve yol göstermektedir (Bayramov, 2020).

4.3.4.6. Bölüm ve Bölüm Başkanı

Fakülteler bölümlerden oluşmaktadır. Bölüm, Bilim ve Eğitim Bakanlığı tarafından seçilen veya atanan bir başkan tarafından yönetilmektedir. Bölüm çalışmaları, Bilim ve Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanan Yönetmelikler ve Yüksekokul Şartının ilgili gereklilikleri esas alınarak oluşturulmuştur (Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Kanunu, 1995). Bölüm Başkanı pozisyonu için ilgili bölümün profiline göre meslekî eğitim, akademik derecelere sahip, en az 5 yıllık bilimsel ve pedagojik deneyime sahip Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşlarının yanı sıra mevcut mevzuatın gereklerine tabi olarak yabancı ülke vatandaşları da katılabilmektedir (Azerbaycan Cumhuriyeti Yükseköğretim Kurumlarında Bölüm Başkanı, Dekan Ve Dekan Yardımcısı Görevlerine İlişkin Kurallar, 2017).

4.4. AZERBAIJAN CUMHURİYETİ YÜKSEKÖĞRETİM FİNANSMANI

Devlet yükseköğretim kurumlarının ana finansman kaynağı bütçe fonlarıdır. Yükseköğretimin finansmanına yönelik ek kaynaklar, bakanlıklar, işletmeler, bölümler ve

kuruluşların yanı sıra bireysel vatandaşlar tarafından personel eğitimi, mesleki gelişim ve sözleşmelere dayalı olarak yeniden eğitim için tahsis edilen fonlardır. Çeşitli yükseköğretim faaliyetleri (öğretim, araştırma-üretim vb.) ve hizmetler karşılığında elde edilen gelirler; devlet ve devlet dışı işletmeler, dernekler, ofisler pahasına elde edilen fonların yanı sıra Azerbaycan vatandaşlarının ve yabancı ülkelerin gönüllü tahsisleridir. Devlet dışı yükseköğretim kurumları kendi fonlarından finanse edilmektedir. Bütçeden eğitime ayrılan fonlar ile eğitim kurumları için çeşitli kaynaklardan toplanan fonlar dokunulmazdır (İsahanlı, 2008: 80).

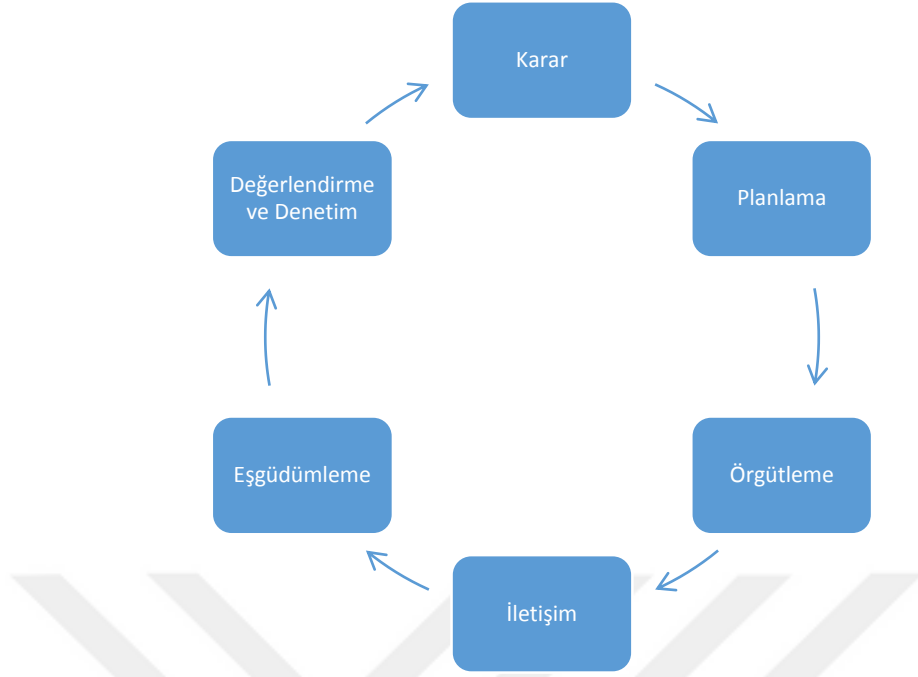
Yükseköğretim kurumunun maddi ve teknik temeli binalar, eğitim-klinik üsleri, eczaneler, arsalar, makineler ve ekipmanlar, çeşitli cihaz ve laboratuvarlar, eğitim tesisleri, ulaşım türleri ve diğer değerli malzeme ve teknik ekipmanlardan oluşmaktadır.

Bakanlık, daire ve kuruluşlar tarafından eğitim, bilimsel-üretim hizmetleri ve personel yetiştirilmesi karşılığında yükseköğretim kurumu tarafından sağlanan çeşitli makine ve teçhizat, araç, arazi vb. alma hakkına sahiptir.

- ✓ Devlet yükseköğretim kurumu çalışanlarının asgari maaş miktarı Azerbaycan Cumhuriyeti mevzuatı ile sağlanmaktadır.
- ✓ Devlet dışı yükseköğretim kurumlarında maaşlar, devletin belirlediği asgari ücretten az olmamak üzere, eğitim kurumunun belirlediği şekilde ödenmektedir (İsahanlı, 2008: 82).

4.5. AZERBAIJAN CUMHURİYETİ YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMİNİN YÖNETİM SÜREÇLERİ

Bilimsel yönetim süreçleri belirli başlıklar altında ele alınarak, daha anlaşılır ve uygulamalı bir şekilde açıklanmaktadır. "Karar, Planlama, Örgütlenme, İletişim, Eşgüdümleme (koordinasyon), Değerlendirme ve Denetim" başlıkları, yönetim süreçlerinin kapsamlı bir şekilde incelenmesini sağlamaktadır.

Şekil 4.6: Yönetim Süreçleri (Gregg, 1957).

4.5.1. Karar Süreci

Her eğitim-öğretim yılı için ilgili uzmanlık dallarında mesleki ve yükseköğretim kurumlarına öğrenci kabulünün belirlenmesinde Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı sorumludur.

Doktora programına yıllık kabul ve doktora öğrencilerini elde tutma planlarının yanı sıra doktora programlarının (ek programlar) oluşturulmasına yönelik konularda sorumlu olan kurum Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı'dır.

Devlet organlarının (kurumlarının) ve yükseköğretim kurumlarının bağlı olduğu özel yükseköğretim kurumlarının önerileri doğrultusunda lisans düzeyinde hazırlık gruplarının düzenleneceği yükseköğretim kurumlarını ve uzmanlık alanlarının belirlenmesinde karar alan yetkili organ Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı'dır (Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı Yönetmeliğine İlişkin Kurallar, 2023).

Yabancı ülkelerdeki yükseköğretime ilişkin yeterliliklerin tanınmasının ve tanınma belgelerinin verilmesinin gerçekleşmesinin sağlanılmasında karar veren Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı'dır (Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı Yönetmeliğine İlişkin Kurallar, 2023).

Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığına Bağlı Devlet Bilim ve Yükseköğretim Ajansı yükseköğretim alanında normatif yasal çerçevenin oluşumuna katılmaktadır. Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığına Bağlı Devlet Bilim ve Yükseköğretim Ajansı yükseköğretim alanlarında uluslararası işbirliğinin uygulanmasına katılmaktadır. Ajans yükseköğretim alanını düzenleyen normatif yasal düzenlemelerin hazırlanmasına katılmakta ve bunlar hakkında görüş vermektedir.

Bilim Senatosu, Yükseköğretim Kurumu Tüzüğü'nü kabul eder, eklemeler ve değişiklikler yapar, öğrenci, öğretmen, çalışan, yüksek lisans öğrencisi, doktora öğrencisi ve dinleyicilerin iç disiplin kurallarını, Yükseköğretim kurumunun gelişim programını onaylamaktadır. Bilim Senatosu yükseköğretim kurumlarının fakülte, bölüm ve diğer yapısal bölümlerinin kuruluşu, iptali ve yeniden düzenlenmesi ile ilgili kararları almaktadır. Bilim Senatosu profesör ve doçentlerin bilimsel ünvanlarının yanı sıra cumhuriyetin onursal ünvanları ve ödülleri, nişanları ve madalyalarını verilmesinde sorumludur.

Bölüm başkanlarını, profesörleri, kıdemli araştırmacıları seçer ve onların pozisyonlarından görevden alınmaları konusunda Bilim Senatosu kararları almaktadır. İstisnai durumlarda - Fakülte Bilim Kurullarının bulunmadığı ve anlaşmazlıkların ortaya çıktığı durumlarda - rektör kararıyla fakülte dekanlarını, doçentlerini, kıdemli öğretim görevlilerini ve asistanlarını, bilim çalışanlarını seçer ve bunların erken görevden alınmalarına ilişkin konuları değerlendirmektedir (Azerbaycan Cumhuriyeti Yükseköğretim kurumunun Bilim Senatosu Hakkında düzenleme, 1997). Bilim Senatosu, akademik yıl ve her yarıyıl için belirlenen çalışma planına göre çalışmaktadır. Bilim Senato'sunun çalışma planı toplantıda görüşülerek kabul edilir ve rektör tarafından onaylamaktadır. Uzmanların, bilimsel ve pedagojik personelin yetiştirilmesi, niteliklerinin artırılması ve yeniden eğitilmesine ilişkin konuları inceler, eğitim ve bilimsel araştırmalarla ilgili tüm sorunları Bilim Senatosu çözmektedir. Bilim Senatosu öğretim, bilimsel ve eğitimsel çalışmalara ilişkin tüm konulardaki kararları, açık oylamada, öğretim üyelerinin, bölüm başkanlarının, fakülte dekanlarının seçimi ve geri çağırılmasında, doçent ve profesör adları verilmesine ilişkin usulen gizli oyla kabul edilmektedir. Karar alınabilmesi için Bilim Senato üyelerinin en az 2/3'ünün katılımı şarttır. Bilim Kurulunda toplam katılımcı sayısının %50'sinden fazlası görüşülen konu lehine oy kullanırsa karar verilmiş sayılmaktadır (Azerbaycan Cumhuriyeti Yükseköğretim kurumunun Bilim Senatosu Hakkında düzenleme, 1997).

Bilim Senato'sunun kararları üniversite rektörünün onayından sonra yürürlüğe girmektedir (Azerbaycan Cumhuriyeti Yükseköğretim kurumunun Bilim Senatosu Hakkında düzenleme, 1997). Bilim Senato'sunun toplantıları kayıt altına alınır, Bilim Senato başkanı ve sekreteri tarafından imzalanır ve bilimsel sekreterlikte saklanmaktadır. Bilim Senatosu başkanı, Bilim Senatosu kararlarının uygulanmasına ilişkin düzenli denetimler düzenler ve alınan kararların uygulanması konusunda Bilim Şurası üyelerini bilgilendirir (Gül, 2019: 46).

Öğrencilerin final durum sınavlarına girmelerine, mezuniyet tezleri ve yüksek lisans tezlerini savunmalarına karar veren kişi dekanıdır. Dekan, fakülte profiline göre ders kitaplarının, öğretim yardımcılarının, konu programlarının, eğitim normlarının, öğretim planlarının, yöntemsel talimatların hazırlanmasını başlatır ve bu çalışmanın genel yönetiminde yer almaktadır.

Bölüm Başkanı, final sınavları (yekûn dövlət attestasiyası), stajı (istehsalat tecrübesi), kurs ve mezuniyet iş projelerini, sınavların yürütülmesini yönetmektedir. Bunlara ek olarak öğretim üyelerinin ders yükünü dağıtmakta, derslerin müfredatını denetlemekte ve dersleri onaylamaktadır. Ders kitaplarının, öğretim yöntemlerinin bu programlara uygun olarak hazırlanmasını sağlamaktadır.

4.5.2. Planlama Süreci

Yükseköğretimin geliştirilmesine yönelik devlet programlarının, stratejilerin, ulusal eylem planlarının, kavramların hazırlanmasına ve bu alanın öncelikli gelişme yönlerinin belirlenmesine katılmak ve bu belgelerin uygulanmasının sağlanılmasında Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı'nın büyük katkısı var (Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı Yönetmeliğine İlişkin Kurallar, 2023). Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı, Eğitim alanında birleşik bir devlet politikasının oluşturulmasına katılmaktadır ve uygulanmasını sağlamaktadır. Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı eğitimin kalitesinin artırılması, bilimsel-yöntemsel desteğin güçlendirilmesi ve eğitim kapsamının genişletilmesi amacıyla çeşitli projelerin uygulanmasını sağlamaktadır.

Devlet organlarının (kurumlarının) ve yükseköğretim kurumlarının bağlı olduğu özel yükseköğretim kurumlarının önerileri doğrultusunda lisans düzeyinde hazırlık gruplarının düzenleneceği yükseköğretim kurumlarını ve uzmanlık alanlarının belirlenmesinde Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı sorumludur.

Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığına Bağlı Devlet Bilim ve Yükseköğretim Ajansı Yükseköğretim alanında devlet politikasının oluşturulmasına ilişkin olarak Bakanlığa önerilerde bulunmakta, bu politikanın uygulanmasına katılmaktadır. Ajans eğitim sürecinin bilimsel faaliyetlerle bütünleşmesini sağlayacak önlemleri almaktadır. İşgücü piyasasının gereklerine uygun olarak nitelikli personel eğitimi talebinin belirlenmesine yönelik tedbirlerin alınmasında Ajans sorumludur. Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığına Bağlı Devlet Bilim ve Yükseköğretim Ajansı yükseköğretim alanındaki devlet programlarının, stratejilerinin, ulusal eylem planlarının, konseptlerinin taslaklarının hazırlanmasına katılmakta ve bunların uygulanmasını sağlamaktadır. Ajans, yükseköğretim kurumlarında uluslararası standartlara uygun eğitim koşulları ve ortamının yaratılmasına yönelik tedbirleri almaktadır. Ajans, her eğitim-öğretim yılı için ilgili uzmanlık dallarında ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarına öğrenci kabulüne ilişkin teklifleri Bakanlığa sunmaktadır (Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığına Bağlı Devlet Bilim ve Yüksek Öğretim Ajansı Tüzüğü, 2023).

Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığına Bağlı Devlet Bilim ve Yükseköğretim Ajansı Doktora programına yıllık kabul ve doktora öğrencilerinin devamına ilişkin planlar ile doktora programlarının (ek programların) kurulmasına ilişkin dilekçeyi Bakanlığa sunmaktadır. Yükseköğretim kurumlarında öğrenim görenlerin eğitim kurumu, uzmanlık alanı, eğitim şekli değişikliği ve eğitim kurumunun restorasyonu işlemlerinin uygulanmasını sağlamaktan Ajans sorumludur (Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığına Bağlı Devlet Bilim ve Yükseköğretim Ajansı Tüzüğü, 2023). Ajans, yükseköğretim kurumlarında yeni eğitim programlarının (uzmanlıkların) açılması konusunda Bakanlığa önerilerde bulunmaktadır. Ajans, bilimsel faaliyetlerin organizasyonunda ve alt bilim ve eğitim kurumlarındaki eğitim sürecinde modern eğitim teknolojilerinin ve yeniliklerin uygulanmasına yönelik önlemler almaktadır. Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığına Bağlı Devlet Bilim ve Yükseköğretim Ajansı, Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşlarının yabancı yükseköğretim kurumlarında ve bilim-eğitim merkezlerinde eğitim ve bilimsel faaliyetlerinin düzenlenmesi için önlemler almaktadır (Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığına Bağlı Devlet Bilim ve Yükseköğretim Ajansı Tüzüğü, 2023).

Dekan, yükseköğretimin her üç kademesi için fakültede hazırlanması mümkün ve gerekli olan nitelikleri ve uzmanlıkları belirlemekte, yıllık ve perspektif kabul planları konusunda yükseköğretim başkanına teklifler sunabilmekte olan kişidir. Dekan, bilimsel-

metodik etkinlikler ve konferanslar düzenleyen ve onlara liderlik eden kişidir. Dekan, yükseköğretim dereceleri ile yüksek lisans ve doktora çalışmalarına yönelik personel yetiştirmek için gerekli uzmanlıkları belirlemede ve kabul planları konusunda rektörlüğe önerilerde bulunmaktadır. Tüm fakültenin bilimsel-metodolojik ve bilimsel seminerlerinin düzenlenmesini sağlayan kişi Dekandır.

4.5.3. Örgütlenme Süreci

Bilimsel ve eğitimsel faaliyetlerin etkin organizasyonu, yönetimi ve geliştirilmesi, malzeme ve teknik temel, altyapı, ekipman, yüksek nitelikli bilimsel ve pedagoji personel, bilgi ve diğer gerekli araçların sağlanması için Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı koşullar yaratmaktadır (Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı Yönetmeliğine İlişkin Kurallar, 2023). Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı yükseköğretim devlet düzenlemelerini yürüterek, bilimsel kurum ve kuruluşların, eğitim kurumlarının bilimsel ve eğitimsel faaliyetlerini koordine etmekte ve yönlendirmektedir.

Dekan, fakültedeki öğretim sürecini, eğitim çalışmalarını ve bilimsel araştırma çalışmalarının uygulanmasını doğrudan düzenlemektedir. Dekan, müfredat ve konu programlarının devlet eğitim standartlarına uygun olarak uygulanmasını sağlamaktadır. Dekan, bölümler arası toplantıları, bilimsel-metodik tartışmaları ve konferansları organize eder ve yönetir. Öğretim kadrosunun ve öğrencilerin onaylanan plana göre bilimsel araştırma (elmi-tədqiqat işləri) yapmaları için koşullar yaratmakta, tamamlanan araştırma çalışmalarını tartışmakta ve sonuçlarının üretimde uygulanmasını izlemekte olan kişi Bölüm Başkanıdır (Azerbaycan Cumhuriyeti Yükseköğretim kurumlarında bölüm başkanı, dekan ve dekan yardımcısı görevlerine ilişkin kurallar, 2017).

4.5.4. İletişim süreci

Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı bilimsel kurum ve kuruluşlar, eğitim kurumları ile yabancı bilimsel kurum ve kuruluşlar, eğitim kurumları arasında öğrenci ve öğretim üyeleri değişim programları düzenlemektedir. Milli eğitim sisteminin dünya eğitim sistemine entegrasyonunu ve uluslararası standartlara uygun eğitim koşulları ve ortamının oluşturulmasını sağlamak, eğitimin kalitesinin artırılması, bilimsel ve metodolojik desteğin güçlendirilmesi ve eğitim kapsamının genişletilmesi amacıyla çeşitli projelerin uygulanması Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı tarafından sağlanmaktadır (Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı Yönetmeliğine İlişkin Kurallar, 2023).

Rektör, bir yükseköğretim kurumunda öğretim elemanları ve öğrenciler arasında inisiyatifli oluşturur ve teşvik etmektedir (Kazımov, 2008: 65).

4.5.5. Eşgüdümleme (Koordinasyon) Süreci

Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı bilimsel kurum ve kuruluşlar, eğitim kurumları ile yabancı bilimsel kurum ve kuruluşlar, eğitim kurumları arasında öğrenci ve eğitimci değişim programlarının koordinasyonunu düzenlemekte sorumludur (Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı Yönetmeliğine İlişkin Kurallar, 2023).

Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığına Bağlı Devlet Bilim ve Yükseköğretim Ajansı yükseköğretim alanında gelişmeyi sağlayıp, bilimsel ve eğitim kurumlarının faaliyetlerini düzenlemek ve koordine etmek için önlemler almaktadır.

Mevzuatın belirlediği faaliyet yönleri uyarınca Ajansın görevleri aşağıda yer almaktadır:

- ✓ Bilimsel ve eğitim kurumları ile yabancı bilim ve eğitim kurumları arasında öğrenci ve eğitimci değişim programlarını koordine etmektedir;
- ✓ Yükseköğretimin kalitesinin artırılması, bilimsel-yöntemsel desteğin güçlendirilmesi ve eğitimin kapsamının genişletilmesi amacıyla çeşitli projeler hayata geçirmekten sorumlu Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim Ve Eğitim Bakanlığına Bağlı Devlet Bilim Ve Yükseköğretim Ajansıdır.
- ✓ Ajans, Bilimsel Ve Eğitim Kurumlarına Bilimsel-Metodik Ve Öğretim-Metodik Rehberlik Yapmaktadır.
- ✓ Devlet eğitim kurumlarına eğitimsel, bilimsel, bilimsel-metodik, bilgi ve iletişim teknolojileri, dijital eğitim kaynakları ve diğer teknik araçları sağlamaktadır;
- ✓ Bilim ve yükseköğretim kurumlarında yürütülen bilimsel araştırmaları koordine etmekte, bilimsel araştırma çalışmalarını desteklemekte ve ödüllendirmekte Ajans sorumludur.
- ✓ Modern fikirli ve yaratıcı gençlerin erken yaşlardan itibaren bilimsel araştırmalara katılımını teşvik eden Ajansdır (Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim Ve Eğitim Bakanlığına Bağlı Devlet Bilim Ve Yükseköğretim Ajansı Tüzüğü, 2023).

4.5.6. Denetim ve Değerlendirme Süreci

Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı bilimsel kurum ve kuruluşların, eğitim kurumlarının bilimsel-metodik ve öğretim-metodik yönetimini ve kontrolünü eğitimin kalitesi üzerinde devlet kontrolünü yürütmektedir.

Yükseköğretim kurumlarında eğitim ve öğretim sürecinin kalitesi üzerinde kontrolün uygulanmasının yanı sıra eğitimin ilgili devlet standartlarına uygun olarak düzenlenmesini sağlamasında Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı sorumluluk almaktadır (Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı Yönetmeliğine İlişkin Kurallar, 2023). Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı bilimsel kurum ve kuruluşların, eğitim kurumlarının bilimsel-metodik ve öğretim-metodik yönetimini ve kontrolünü yürütmektedir. Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı eğitimin kalitesi üzerinde devlet kontrolünü yürüten, bilim ve eğitimin kalite düzeyini değerlendiren yetkili organdır. Yabancı ülkelerdeki yükseköğretime ilişkin yeterliliklerin tanınmasının ve tanınma belgelerinin verilmesinin gerçekleşmesinin sağlanılmasında Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı sorumludur.

Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığına Bağlı Devlet Bilim ve Yükseköğretim Ajansı:

- ✓ Yükseköğretim kurumlarında eğitimin organizasyonunu ilgili devlet standartlarına göre kontrol etmektedir,
- ✓ Yükseköğretim kurumlarında engelli kişiler için eğitim sürecinde uygun koşulların yaratılmasının organizasyonunu kontrol etmektedir,
- ✓ Yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanlarının ders yükü normlarına uyumunu izlemektedir;
- ✓ Yükseköğretim kurumları tarafından bilimsel araştırma ve bilimsel-metodik çalışmanın organizasyon kurallarına ve profesörlerin ve öğretim elemanlarının öğretim süresi normlarına uyulup uyulmadığını kontrol etmektedir;
- ✓ Devlet bilim kurum ve kuruluşları, eğitim kurumları çalışanlarının ödüllendirilmesi de dahil olmak üzere çalışmalarının teşvik edilmesi konusunda Bakanlığa önerilerde bulunmaktadır,
- ✓ Yükseköğretim kurumlarının eğitimsel araştırma-yenilik merkezlerine dönüşmesini desteklemektedir;

- ✓ Bilim ve yükseköğretim alanlarındaki ileri düzeydeki uluslararası deneyimi inceler ve geliştirilmektedir (Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığına Bağlı Devlet Bilim ve Yükseköğretim Ajansı Tüzüğü, 2023).

Bilim Senatosu zaman zaman fakültelerin öğretim, araştırma ve eğitim çalışmalarına ilişkin raporlarını incelemektedir.

Fakültedeki öğretim sürecini, eğitim çalışmalarını ve bilimsel araştırmaları doğrudan denetleyen kişi dekanıdır. Öğrencilerin bilimsel, pedagojik ve endüstriyel deneyimlerinin uygulanması için koşullar yaratmakta ve bunu kontrol eden kişi Dekanıdır. Dekan, fakülte için ders programlarının hazırlanmasına öncülük etmekte, en uygun seçeneklerin sağlanmasından sorumlu ve uygulanmasını denetlemekte, öğrencilerin bağımsız çalışmalarını denetlemekte ve bilimsel faaliyetleri için koşulların yaratılmasını sağlamaktadır. Öğrencilerin sınavlarının yürütülmesini denetleyen, tüm sınav dönemlerinin mevcut gerekliliklere uygun olarak yürütülmesinden doğrudan sorumlu olan kişi dekanıdır. Fakültede çalışan profesörlerin mesleki gelişiminin uygulanmasına öncülük eden, fakültedeki doktorların eğitiminin uygun düzeyde düzenlenmesini sağlayan kişi dekanıdır. Fakültedeki öğretim sürecini, eğitim çalışmalarını ve bilimsel araştırmaları doğrudan denetlemekte olan kişi dekanıdır. Dekan, Eğitim planlarının ve eğitim programlarının uygulanmasını sağlar; öğrencilerin bilimsel-pedagojik ve üretim deneyleri için koşullar yaratır ve bunları kontrol altında tutmaktadır (Kazımov, 2008: 66).

4.6. RUSYA FEDERASYONU YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMİNİN AMACI

Bu bölümde Rusya Federasyonu yükseköğretim sisteminin amaçları yer almaktadır. Rusya Federasyonu yükseköğretim sistemi:

- Toplumun ve devletin ihtiyaçlarına uygun temel mesleki eğitim programları ve temel mesleki eğitim programlarında yüksek nitelikli personel yetiştirmek, bireyin entelektüel, kültürel ve ahlaki gelişimindeki ihtiyaçlarını karşılamaktadır;
- Bilim adamı ve öğretim personelinin 'Bilim Doktoru', 'Bilim Adayı' akademik dereceleri için tez hazırlaması için koşullar yaratmaktadır;
- Ek eğitim programlarının ve temel genel eğitim programlarının uygulamaktadır;
- Temel ve uygulamalı bilimsel araştırma, deneysel geliştirme, geliştirme ve teknolojik çalışma, uzman ve analitik çalışma yürütmek, profesyonel topluluklar da dahil olmak

üzere Rus toplumunda modern bilimsel bilginin yayılmasını yapmaktadır (Rusya Federasyonu Üniversitenin Konusu, Amaçları ve Faaliyetleri, 2021);

- Bilimsel, teknik ve yenilik politikası konularında tavsiye ve tekliflerin hazırlanması da dâhil olmak üzere kurucunun talimatları doğrultusunda bilimsel araştırma ve uzman-analitik çalışmalar yürütmektedir;
- Bilginin uzmanlar ve nüfusun daha geniş grupları arasında yayılması, eğitim ve kültür düzeyinin arttırılmasını sağlamaktadır;
- Üniversitenin yasal faaliyetlerini etkin bir şekilde uygulamak amacıyla bilimsel araştırma ve eğitim sürecini organize etmek ve yürütmek için modern bir malzeme ve teknik temelin oluşturulmasını sağlamaktadır;
- Rusya Federasyonu'nda bilim ve eğitimin geliştirilmesine yönelik bilimsel, metodolojik ve personel desteği, Üniversitenin önde gelen yabancı eğitim ve araştırma merkezleriyle rekabet edebilirliğini sağlamaktadır (Maksimenko S.R. ve Krivoschapova S.V., 2015);
- Rusça ve yabancı dillerde bilimsel monografiler, ders kitapları, öğretim yardımcıları, süreli yayınlar ve diğer yayın ürünlerinin yayınlanması yoluyla Üniversitede biriken yabancı ve (veya) bilimsel ve eğitimsel deneyimin yayılmasını sağlamaktadır;
- Yenilikçi uygulamaların yayılmasının teşvik edilmesini sağlamaktadır;
- Uluslararası eğitim ve bilim alanında eğitim ve araştırma programlarını desteklemektedir;
- Üniversitenin entelektüel faaliyetinin sonuçlarının ticarileştirilmesi de dâhil olmak üzere pratikte uygulanmasını sağlamaktadır;
- Yükseköğretim ile toplumun ve devletin nitelikli uzmanlara yönelik ihtiyaçlarının karşılamaktadır (Muromtseva A.K., Erfurt L.G., 2017);
- Tüzel kişiler ve bireyler için medeni sözleşmeler temelinde bilimsel araştırma ve geliştirme emirlerinin yerine getirilmesini sağlamaktadır;
- Eğitim alanı da dâhil olmak üzere mevcut sorunları çözmeye yönelik temel ve uygulamalı bilimsel araştırmaların, diğer bilimsel, teknik, geliştirme, deneysel ve teknolojik çalışmaların organizasyonu ve yürütülmesi; elde edilen sonuçların eğitim

sürecinde kullanılması; bilimsel ve pedagojik okulların geliştirilmesi amaçlamaktadır (Vinogradov, Posokhova ve Ignatova, 2016);

- Yükseköğretimin sistematik modernizasyonunu sağlamaktadır;
- Müşteri-geliştiricinin işlevlerinin yerine getirilmesi de dâhil olmak üzere Üniversitenin malzeme ve teknik tabanının geliştirmektedir;
- Üniversitenin yapısal bölümlerine, Üniversite çalışanlarına ve öğrencilerine bilgi desteği; bilgi ağlarının, veritabanlarının, programların oluşturulması, geliştirilmesi ve uygulanmasını sağlamaktadır (Boguslavsky ve Neborsky, 2016);
- Spor ve eğlence amaçlı öğrenci kampları da dâhil olmak üzere öğrencilerin ve çalışanların zihinsel ve yaratıcı potansiyellerini gerçekleştirmeleri, spor yapmaları ve dinlenmeleri için koşullar yaratmaktadır;
- Engelli öğrenciler ve sınırlı sağlık yetenekleri olan kişiler için, eğitim desteği türlerini ve biçimlerini, özel teknik ve yazılım eğitim araçlarının mevcudiyetini, uzaktan öğrenme teknolojilerini ve engelleri dikkate alarak engellilere uyarlanmış eğitim programlarının oluşturulmasını sağlamaktadır (Davletshin, 2023).
- Ders kitapları, öğretim yardımcıları ve monografilerin yazılması, yayınlanması ve çoğaltılmasını sağlamaktadır.

4.7. RUSYA FEDERASYONU YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMİNİN YAPISI

Modern Rusya Federasyonu yükseköğretim sistemi dünyanın en büyük eğitim sistemlerinden biridir. Rusya'da 724 üniversite ve yaklaşık 4,1 milyon öğrencisi var; üniversitelerin %68'i ve öğrencilerin %92'si kamu sektöründedir (Martynenko, 2019). Rusya'da 17-25 yaş arası her üç kişiden birinin üniversitede okuduğu anlamına gelir. Rusya Anayasasına göre Rusya Federasyonu'nda 24 cumhuriyet bulunmaktadır. Rusya Federasyonu'nda eğitim, Rusya Federasyonu devlet dilinde (rus dili) garanti altına alındığı gibi, eğitim sisteminin sağladığı olanaklar çerçevesinde eğitim ve yetiştirme dilinin seçimi de garanti edilmektedir. Rusya Federasyonu cumhuriyetinin topraklarında bulunan devlet ve belediye eğitim kuruluşlarında, Rusya Federasyonu cumhuriyetlerinin devlet dillerinin öğretilmesi ve öğrenilmesi, Rusya Federasyonu cumhuriyetlerinin mevzuatına uygun olarak yapılabilir. Rusya Federasyonu cumhuriyetlerinin devlet dillerinin öğretilmesi ve incelenmesi, Rusya Federasyonu devlet dilinin öğretilmesi ve çalışılmasına zarar verecek şekilde yapılmamalıdır.

Yabancı dilde eğitim, eğitim programına uygun olarak ve eğitime ilişkin mevzuat ve eğitim faaliyetlerini yürüten kuruluşun yerel düzenlemeleri ile belirlenen şekilde yapılmaktadır (Bir Yükseköğretim Kurumunun Yönetimi, Madde 12, 2006).

4.7.1. Rusya Yükseköğretim Kurumları

Rus Hükümet politikası, farklı özellikler ve kurumsal koşullar tarafından belirlenen üç tür üniversite ayırt bulunmaktadır:

- a) Küresel araştırma (öncü) üniversiteler;
- b) Mesleki bilgi sağlayan üniversiteler,
- c) Genel yükseköğretim sağlayan ve öğrencilerde sosyal ve kişisel niteliklerin oluşmasındaki sorunları çözen kitle üniversiteleri.

21. yüzyılda her iki öğrenciden biri ücretli olarak eğitim görmektedir (özel bir üniversitede veya bir devlet üniversitesinde ücretli bir yerde). Birçok ailenin çocuklarının yüksek kaliteli bir eğitim alması için para ödemeye istekli ve hazır olduğunu görebiliyoruz.

21. yüzyılda Rusya yükseköğretimi, ekonominin arz ve talep yasalarıyla düzenlenen, işgücü piyasasının taleplerine uyum sağlayan, dikkatin pazara yönelik olduğu 750 üniversite tarafından temsil edilen kitlesel, farklılaşmış bir sistemdir. Yükseköğretim Rusya Federasyonu toplumunun en önemli sosyal kurumudur. Rusya’da çalışma çağındaki neredeyse her üç kişiden biri yükseköğretim alma şansını görmektedir.

Rusya Federasyonu nüfusunun çoğunluğu yükseköğretimin önemli olduğunu düşünmektedir. Yükseköğretime temel yaklaşım pragmatik-araçsaldır. Genel olarak yükseköğretim, iyi bir iş bulmak ve kariyer yapmak için gerekli bir koşul olarak görülmektedir. Ve nüfusun yalnızca küçük bir kısmı yükseköğretimi sosyal statüyü yükseltmenin, sosyal çevrenin sınırlarını aşmanın, ufuklarını genişletmenin ve yeni bilgiler edinmenin bir aracı olarak görülmektedir (Ercantürk, 2010).

21. yüzyılın ilk çeyreğinde Rusya üniversitelerindeki öğrenci sayısı 4,5-4,7 milyon kişi civarındadır. Kız öğrenci grubu yarısından biraz fazlasını oluşturuyor (2018'de %53), bu rakam 1990'ların başından bu yana neredeyse hiç değişmedi (Rusya Federasyonu Eğitim ve Bilim Bakanlığı'na göre Yüksek Mesleki Eğitim-1 formları, 2018).

Rusya yükseköğretim sistemi, devlet ve vakıf üniversiteler gibi çeşitli yükseköğretim kurumları tarafından temsil edilmektedir. 2018- 2019 akademik yıllarında 741 üniversiteden

496 üniversite devlet ve 245 vakıf üniversiteydi. (Rusya Federasyonu İstatistik Yıllığı, 2019). 2012-2018'de, Rusya Federasyonu Eğitim ve Bilim Bakanlığı, hem devlet hem de vakıf, etkisiz ve vicdanlı şekilde yürütülmeyen üniversiteleri kapatarak ve yeniden düzenleyerek eğitimin kalitesini aktif olarak kontrol etmeye başlamıştır. Bu dönemde toplam üniversite sayısı neredeyse bir buçuk kat azalarak 1046'dan 741'e düşmüştür. Aynı zamanda devlet ve vakıf üniversiteler sistem içerisinde eşit bir konuma sahip değildir (Rusya Federasyonu İstatistik Yıllığı, 2019).

4.7.1.1. Devlet Üniversiteleri

Rusya Federasyonu'nda bütçenin anaparası devlet üniversitelerine gitmektedir, devlet üniversiteleri daha iyi eğitim hizmeti verilmektedir ve daha güçlü bir öğretim üyesi kadrosuna sahiplenmektedir. Araştırma üniversiteleri, küçük istisnalar dışında, devlete bağlıdır. Devlet üniversitelerinde okuyan öğrenciler bir kısmı eğitimi ücretsiz almaktadırlar, yani (devlet tarafından karşılanmaktadır), öğrencilerin geri kalanı ise ücretli eğitim görmektedir, eğitimlerinin büyük bir kısmı kendileri veya aileleri tarafından karşılanmaktadır. Devlet üniversitelerine kabul edilirken, Bakanlığın gereksinimlerinden biri, final sınavı olan Birleşik Devlet Sınavının (Единый Государственный Экзамен (ЕГЭ)) minimum puanları aracılığıyla başvuruların temel bilgilerini kontrol etmektir (Bir Yükseköğretim Kurumunun Yönetimi, Madde 12, 2006).

4.7.1.2. Vakıf Üniversiteleri

Vakıf üniversiteler, 1990'lar dan beri Rusya Federasyonu yükseköğretim sisteminin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. "Kolaylaştırılmış yükseköğretim" adlandırılan vakıf üniversitelerin bir sıra çeşitli faktörleri vardır. Bazı insanlar vakıf üniversiteleri güvenilmez bulurken, diğerleri esneklikleri, sistem hareketlilikleri ve üretim açısından önemli sonuçlara odaklanmaları nedeniyle onları seçmekte; bu sayede öğrenciler öğrenme sürecinde gerçek sektöre kolayca entegre olabilmektedirler. Yasal olarak, vakıf ve devlet üniversiteleri neredeyse hiç farklı değil, çünkü eşit şartlarda lisans ve akreditasyon almaktalar. Son on yılda Rusya Federasyonu Eğitim ve Bilim Bakanlığı kontrolü ele alıp yalnızca eğitim standartlarını karşılayan eğitim programları sunabilen vakıf yükseköğretim kurumları kaldı. Vakıf üniversiteler öğretim yöntemlerini seçme konusunda daha fazla özgürlüğe sahiptirler, hep hareket halindedirler ve sektördeki değişikliklere hızlı bir şekilde uyum sağlayabilirler ve kendi uygulamalarını kullanarak eğitim sürecini oluşturabilmektedirler. Ayrıca vakıf üniversiteler genellikle ünlü uluslararası üniversitelerle işbirliği yapmaktadır. Bu sayede öğrenciler yurt

dışında staj yapma olanağına sahip olmanın yanı sıra iş dünyası ile aktif etkileşimde bulunarak farklı firmalarda staj yapabilmektedirler. Bir üniversitenin vakıf olması, orada ücretsiz eğitim almanın imkânsız olduğu anlamına gelmez. Vakıf üniversiteler teorik olarak bütçe parası karşılığında öğrenci yetiştirme hakkına da sahiptirler. Bununla birlikte, bütçe parasıyla eğitim hizmetleri sağlama hakkı için açık bir rekabette, vakıf üniversiteler devlet üniversitelerinden çok daha düşüktür. Sınav konusuna gelince öğrenciler hem Birleşik Devlet Sınavının puanı aracılığıyla, ya da her vakıf üniversitesine özel sınav ve mülakat puanlarıyla üniversiteyi kazanma şansına sahiptirler (Kuzminov, Semenov ve Frumin, 2013: 155).

4.7.2. Rusya Federasyonu Yükseköğretim Çeşitleri ve Adlandırmaları

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği zamanlarından beri, üniversitede okumanın prestijli olduğu fikri korunmuştur. Bu nedenle 1990'lı yıllardan itibaren pek çok endüstri yükseköğretim okulları üniversite statüsünü almaya başlamıştır. 1996'dan 2012'ye kadar, “Yüksek ve Lisansüstü Meslekî Eğitim” Federal Yasası üniversitelerin sınıflandırmasını kullanmıştır: federal üniversite (2009'dan beri), üniversite, akademi ve enstitü (Rusya Federasyonu Yüksek Ve Lisansüstü Eğitime İlişkin Federal Yasanın 9. Maddesi, 1996).

4.7.2.1. Federal Üniversite

Federal üniversite küresel eğitim alanına entegre, yüksek ve lisansüstü mesleki eğitime yönelik yenilikçi eğitim programlarını uygulamaktadır. Yüksek ve lisansüstü mesleki eğitimin sistematik modernizasyonunu sağlamaktadır. Federal üniversite küresel bölgenin kapsamlı sosyo-ekonomik kalkınması için modern eğitim teknolojilerinin kullanımına dayalı olarak personelin eğitimi, yeniden eğitimi ve (veya) ileri eğitimini gerçekleştirmektedir. Federal üniversite küresel geniş bir bilim yelpazesinde temel ve uygulamalı bilimsel araştırmalar yürütmektedir, entelektüel faaliyetin sonuçlarının pratik uygulamaya getirilmesi de dâhil olmak üzere bilim, eğitim ve üretimin entegrasyonunu sağlamaktadır.

4.7.2.2. Üniversite

Üniversite aşağıdaki niteliklere sahip bir yükseköğretim kurumudur. Birçok eğitim alanında (uzmanlık alanları) lisans ve lisansüstü mesleki eğitim eğitim programlarını uygulamaktadır. Üniversite mesleki faaliyetin birçok alanında, bilimsel ve bilimsel-pedagojik çalışanlarda çalışanların eğitimi, yeniden eğitimi ve (veya) ileri eğitimini gerçekleştirmektedir. Üniversite çok çeşitli bilim dallarında temel ve uygulamalı bilimsel araştırmalar yürütmektedir. Faaliyet alanında lider bir bilimsel ve metodolojik merkezdir (Çanbarisov, 1988: 44).

4.7.2.3. Akademi

Akademi bir yükseköğretim kurumudur. Lisans ve lisansüstü mesleki eğitim programlarını uygulamaktadır. Belirli bir bilimsel ve bilimsel-pedagojik faaliyet alanı için yüksek nitelikli çalışanların eğitimi gerçekleştirmektedir. Akademi öncelikle bilim veya kültür alanlarından birinde temel ve uygulamalı bilimsel araştırmalar yürütmektedir. Akademi faaliyet alanında temel bir bilimsel ve metodolojik merkezdir (Çanbarisov, 1988: 44).

4.7.2.4. Enstitü

Rusya'da Enstitü aşağıdaki özelliklere sahip bir yükseköğretim kurumudur. Yüksek meslekî eğitim programlarının yanı sıra lisansüstü mesleki eğitim eğitim programlarını uygulamaktadır. Enstitü belirli bir mesleki faaliyet alanı için çalışanların eğitimi veya güncel eğitimini gerçekleştirmektedir. Temel ve/veya uygulamalı bilimsel araştırmalar yürütülmektedir (Çanbarisov, 1988: 45).

4.7.3. Rusya Federasyonu Üniversitelerin Statüsü

Rusya üniversiteleri için Sovyet Birliği döneminden bu yana endüstri uzmanlaşmasına dayalı bir tipoloji söz konusudur. Profesyonel uzmanların yetiştirildiği üniversitenin temel uzmanlığına bağlı olarak, üniversite bir veya başka bir endüstri üniversiteleri grubu olarak sınıflandırılır. Üniversiteler sanayi, tarım, ulaştırma ve iletişim, ekonomi ve hukuk, sağlık, eğitim, sanat ile ilişkilendirilebilir ve bu temelde ilgili gruba dâhil edilebilmektedir (Kuzminov, Semenov, Frumin, 2013). Bir üniversitenin önemli bir özelliği, belirli bir devlet programı çerçevesinde bir yarışma yoluyla elde edilen özel bir 'statünün' varlığı veya yokluğudur. Bu 'statü' genellikle üniversitenin devletten fon alması durumunda belirli avantajlarla ilişkilendirilmektedir.

Aşağıdaki üniversitelerin özel bir statüsü vardır:

- (1) Önde Gelen Klasik Üniversiteler;
- (2) Federal Üniversiteler
- (3) Ulusal Araştırma Üniversiteler
- (4) Önde Gelen Rus Üniversitelerinin ("5-100" üniversiteleri) rekabet gücünü artırmaya yönelik projeye katılan üniversiteler;
- (5) Bölgesel Destekçi Üniversiteler.

4.7.3.1. Önde Gelen Klasik Üniversiteler

Ön sırada gelen klasik üniversiteler - 2009'dan bu yana, özel yasal statüsü ayrı bir Federal Yasa ile düzenlenen iki Rus üniversitesi (Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова и Санкт-Петербургский государственный университет) (МГУ и СПбГУ)- Moskova Devlet Üniversitesi ve St. Petersburg Devlet Üniversitesi bu kategoride sınıflandırılmıştır. Moskova Devlet Üniversitesi ve St. Petersburg Devlet Üniversitesi, her biri belirli bir akademik ülkeyi temsil ediyor ve büyüklüklerinin yanı sıra Rusya'nın en eski üniversiteleridir. Karşılaştırma için, Rusya'daki geri kalan üniversitelerin hiçbirindeki bilimsel ve pedagojik çalışanların sayısı 5 bin kişiyi geçmemektedir. Bu üniversitelerin her ikisi de bir dizi özel hakla donatılmıştır; örneğin, lisans ve uzmanlık programlarına başvuran adaylar için Devlet Sınavından başka giriş sınavları yapma hakkına sahiptirler, eğitim programlarını herhangi bir şekilde uygulayabilmekteler. Yükseköğretimin her kademesinde yükseköğretim kademeleri vardır ve mezunlara kendi örnek belgelerini verme hakkına sahiptirler, kendi akademik derecelerini verebilirler vb (Rusya Federasyonu Federal Yasası, 2009).

Moskova ve St. Petersburg üniversiteleri bir yandan “Rus yükseköğretiminin aynası” (birçok eğitim özgürlüğü ve yeniliği), diğer yandan ise “Rus yükseköğretiminin müzesi”dir. Her iki üniversite de, üniversitenin araştırma, eğitim ve destek faaliyetlerini modernleştirmeyi amaçlayan, oldukça önemli bütçelere sahip kalkınma programları uygulamaktadır ve bunun uygulanmasına ilişkin olarak Hükümete yıllık olarak rapor vermektedir (Rusya Federasyonu Federal Yasası, 2009).

4.7.3.2. Federal Üniversiteler

Federal üniversiteler, Rus Federasyonu tarafından bölgesel ekonomiye yönelik personel yetiştirmek, bölgede yenilikleri geliştirmek ve yetenekli gençleri bölgede tutmak açısından kendi bölgelerinin kalkınması için merkezler haline gelmekle görevlendirilen özel bir üniversite kategorisidir. Gücü daha az olan üniversitelerin daha güçlü olanlarla birleştirilmesiyle organize edilen bir organizasyondur. İlk iki üniversite, Sibirya Federal Üniversitesi ve Güney Federal Üniversitesi, 2006 yılında bu statüde faaliyet göstermeye başladı. Her biri, ilgili bölgedeki mevcut dört üniversitenin birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. 2009–2014'te aynı koşullar altında birkaç üniversite daha açılmıştır. Federal üniversiteler ayrıca kendi eğitim standartlarını geliştirme hakkına da sahiptir. Bu şekilde oluşturulan her federal üniversite, kendi gelişim programını (10 yıl önceden) geliştirmiş ve bunun uygulanması için hedeflenen hükümet fonunu almıştır. Aynı zamanda, finansman yatırım niteliğindeydi; ilk beş

yıl üniversitenin gelişim programı için devlet bütçesinden para tahsis edildi ve altıncı yıldan itibaren üniversite kendi kazandığı parayla yatırım yapmak zorunda bırakılmıştır. Onuncu yılın sonunda, gelişimini bağımsız olarak, programın ilk yıllarında devlet tarafından yapılan yatırımla tam olarak aynı miktarlarda finanse edilmiştir. Aslında federal üniversiteler projesi, bir grup üniversitenin gelişimine yönelik ilk proje desteği deneyimiydi. Birbirlerine olan bölgesel mesafe nedeniyle, federal üniversiteler aktif olarak etkileşim halindedir ve üye sayısına göre "Onlar Kulübü" veya "G-10" olarak adlandırılan federal üniversiteler birliği kurmuştur (Zhurakovsky, Arzhanova ve Vorov, 2015).

4.7.3.3. Ulusal Araştırma Üniversiteleri

Rusya’da Ulusal araştırma üniversiteleri, proje kapsamında özel statü verilen bir grup üniversitedir. Projenin ilk politikası Rusya Devlet Başkanı Kararnamesi ile başlatılmıştır. Daha sonra 2008 yılında iki üniversite ulusal araştırma üniversitesi statüsünü almıştır: Moskova Mühendislik Fizik Enstitüsü ve Bilim ve Teknoloji Üniversitesi. Ayrıca, iki rekabetçi seçim dalgası birbiri ardına geçti ve 27 üniversite daha ulusal araştırma statüsü almıştır. İyi bir bilimsel ve eğitim koşulları yaratmak ve iç ekonominin ihtiyaçları için yüksek nitelikli uzmanlar yetiştirmek amacıyla üniversitenin gelişimi için federal bütçeden ek fon tahsis edilmiştir. Aslında ulusal araştırma üniversiteleri programı, Rus üniversitelerinde bilimsel araştırmaları geliştirmeyi ve bunun eğitim ve araştırma için küresel akademik pazar bağlamına dâhil edilmesini amaçlayan ilk program olmuştur. Ancak, ek federal fon araştırmanın doğrudan desteklenmesi için değil, yalnızca üniversitelerin bilimsel altyapısının geliştirilmesi için tahsis edildi. Böylece araştırma üniversitesi statüsü alan 29 üniversitenin 17’si teknik üniversite (3’ü havacılık dâhil), 9’u klasik üniversite, 1’i sosyal bilimler üniversitesi, 1’i tıp fakültesi ve 1’i fizik akademik merkezi oldu. Rusya’da Ulusal Araştırma Üniversitesi’nde tarım veya ulaştırma konularında uzmanlaşmış tek bir üniversite yok (Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı’nın 1448 sayılı Kararı, 2008).

4.7.3.4. Önde Gelen Rus Üniversitelerinin “5-100” Üniversiteleri

Rusya üniversiteleri, önde gelen Rus üniversitelerinin uluslararası düzeyde rekabet gücünü artırmaya yönelik bir projenin parçası olarak rekabetçi bir temelde seçildiler. (7 Mayıs 2012 tarih 599 sayılı Rusya Devlet Başkanı Kararı, 2012). 2013 yılında Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı’nın kararı uyarınca rekabet gücünü artırmaya yönelik bir programın uygulanmasına yönelik bir proje başlatıldı; 2020 yılına kadar en az 5 Rusya üniversitesinin en iyi 100 dünya üniversitesi sıralamasına girmesini sağlamaktır. «5-100» projesine 2015 yılından

bugüne 5'i federal üniversite statüsünde, 13'ü ise ulusal araştırma üniversitesi olmak üzere 21 üniversite katılmaktadır (Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı'nın 599 sayılı Kararı, 2012).

4.7.3.5. Bölgesel Destekçi Üniversiteler

Destekçi üniversiteler - bireysel bölgelerin kalkınma sorunlarını çözen üniversiteler, bu bölgelerin entelektüel, eğitimsel, yenilikçi merkezleri olarak gelişmek üzere tasarlandı (Rusya Federasyonu Hükümeti'nin 23 Mayıs 2015 tarih ve 497 sayılı Kararı “2016-2020 Eğitiminin Geliştirilmesine İlişkin Federal Hedef Program Hakkında”, 2015). 2016-2017'de pek çok destekçi üniversite kurulmuştur. Mevcut birçok üniversiteyi birleştirerek destekçi üniversite statüsünün, üniversitenin bölgesindeki birçok üniversiteyi birleştirmeye yönelik kurumsal önlemler için hükümet sübvansiyonlarını çekmesine olanak tanıyacağı varsayılmıştır. Bu tür derneklerin amacı, bölgesel ekonomilerin geliştirilmesi ve Rusya bölgelerinin insan kaynakları potansiyelinin artırılması için bilim ve eğitim merkezleri kurmaktır. Destekçi üniversite statüsü şu anda 33 üniversiteye verilmiştir. Yukarıda listelenen kategorilerdeki üniversiteler gibi, destekçi üniversiteler de üniversitenin tüm ana faaliyet alanlarının modernizasyonunu sağlayarak kendi gelişim programlarını savundular ve artık bunun uygulanmasına ilişkin olarak Bakanlığa yıllık rapor veriyorlar (Rusya Federasyonu Hükümeti'nin 497 sayılı Kararı, 2015).

4.7.4. Rusya Federasyonu Yükseköğretim Kademeleri

Yükseköğretim sistemi Sovyet sisteminin birçok geleneğini benimsemiş olsa da ondan önemli ölçüde farklıdır. Her şeyden önce, daha fazla sayıda eğitim seviyesinin veya aşamalarının ortaya çıkması, Sovyetler döneminde yükseköğretim tek aşamalıydı: bir üniversitede beş yıllık eğitimden sonra (tıp uzmanlıkları için altı yıllık eğitim), mezun yükseköğretim ile uzmanlık diploması almaktadır. 2003 yılında Rusya, tek bir Avrupa yükseköğretim standardının kademeli olarak geliştirilmesini içeren Bologna sürecine katılmıştır. Rusya, öncelikle eğitimin birleştirildiği (yani her yerde değer verildiği) ve ikinci olarak eğitimin yaygınlaştığı Avrupa ülkelerinden biri haline gelmiştir (Kuzminov, Semenov ve Frumin, 2013).

Yükseköğretimin eğitim programları kapsamındaki eğitim faaliyetlerini organize etme ve yürütme prosedürü, bu Federal Yasa ile aksi belirtilmedikçe, yükseköğretim alanında devlet politikasını ve yasal düzenlemeleri geliştirme ve uygulama işlevlerini yerine getiren federal yürütme organı tarafından belirlenmektedir.

Rusya'da yükseköğretim sistemi Lisans, Uzmanlık, Yüksek Lisans ve Yüksek meslekî eğitim şeklinde sınıflandırılmaktadır.

4.7.4.1. Lisans

Lisans derecesi – tamamlanmış bir yükseköğretim kademesidir. Ortaöğretim genel eğitiminden (yani okulun 11. sınıfından sonra) veya ortaöğretim uzmanlık eğitiminden (yani kolejden sonra) sonra bir lisans programına kayıt yapılmaktadır. Bir üniversiteye kayıt yaptırmak için, öğrencinin kabul komitesine başvuruda bulunması gerekiyor, pasaportu ve sertifikayı veya teknik okuldan mezun olduğunu doğrulayan belge talep edilir. Lisans programlarına kabul, Birleşik Devlet Sınavının sonuçlarına dayanmaktadır. Yabancı uyruklu vatandaşlara yükseköğretim kurumlarının lisans programlarına kabul hakkı, bu eğitim kurumları tarafından yapılan giriş sınavları sonuçlarına göre verilmektedir. Yükseköğretim eğitim kurumlarına, lisans programlarına kabul için ek özel giriş sınavları yapma hakkı verilebilir. Bu tür kuruluşlara ek uzmanlık giriş sınavları yapma hakkının verildiği bu tür eğitim kuruluşlarının, uzmanlık alanlarının ve (veya) eğitim alanlarının listesi, bu tür yükseköğretim eğitim kuruluşlarının teklifleri esas alınarak oluşturulmaktadır. Ek özel giriş sınavlarının yapılabileceği prosedür, seçim kriterleri, bu tür eğitim kuruluşlarının, uzmanlıkların ve (veya) eğitim alanlarının listesi Rusya Federasyonu Hükümeti tarafından onaylanmaktadır. Eğitim 4 yıl sürer, son yılda ise final yeterlik tezinin savunulması gerekmektedir. Eğitim tamamlandığında sonuçlara göre, uygun niteliklerin atandığı bir lisans diploması verilir: “Akademik Lisans”, “Uygulamalı Lisans”. Bu belge (diploma) mesleğe girme veya yüksek lisans programında öğrenimine devam etme hakkını vermektedir (Amelekhin, 2019).

4.7.4.2. Uzmanlık

Uzmanlık programları, öğrencileri seçtikleri alanda endüstrideki pratik çalışmalara yönlendirir. Birçok programda uzmanlık yerini lisans ve yüksek lisans derecelerine bırakmış olmasına rağmen hala varlığını sürdürmektedir. Uzmanlık eğitimi öncelikle pratik çalışmayı amaçlamaktadır. Bunlar astronomiden psikolojiye kadar çeşitli uygulamalı uzmanlıkların yanı sıra yaratıcı mesleklerdir (örnek olarak edebiyatçı, vokalist vb.) (Amelekhin, 2019). Ortaöğretim veya ortaöğretim mesleki eğitimi olan öğrenciler başvurabilir. Eğitim en az 5 yıl sürmektedir. Kabul için eğitim, başvuru ve Tek Devlet Sınavının (TDS) sonuçlarına ilişkin bir belge göndermek gerekmektedir. Sınavları ve tezi geçtikten sonra, atanan yeterliliği gösteren bir uzmanlık diploması verilmektedir. Mezunlar, bağımsız çalışmaya başlama veya lisansüstü eğitimlerinde eğitimlerine devam etme hakkına sahiptirler Uzmanlık alanı Sovyet döneminden

beri varlığını sürdürmektedir, 1990'ların ortalarında desteklendi ve daha sonra yerini uluslararası yükseköğretim pazarında standart hale gelen lisans ve yüksek lisans programları aldı. 2000–2010 döneminde Üniversite mezunların yaklaşık %90'ı uzmanlık programlarında diploma sahibi olanlardan oluşmaktadır (Amelekhin, 2019). Ancak 2010 yılından sonra uzmanlık programlarının aktif olarak lisans programlarıyla değiştirilmesi başlamıştır: 2015 yılında uzmanlık programlarının üniversite mezunlarının dağılımındaki payı %49'a, 2018 yılında ise tamamen %11'e düşmüştür (Rusya İstatistik Yıllığı, 2006).

4.7.4.3. Yüksek Lisans

Yüksek Lisans derecesi, Rusya yükseköğretiminin seçilen alanda edinilen uzmanlığı derinleştirmesine olanak tanınmaktadır. Lisans öğrencileri veya uzmanlar eğitim alma hakkına sahiptir. Magistr programlarında öğrenim görmek hakkına bakalavr programlarını başarıyla bitirenler sahiptir. Eğitim iki yıl sürmektedir. Mezunlar yüksek lisans tezini savunmak zorundadırlar. Sonuçlara göre “Master” niteliğini taşıyan bir diploma verilmektedir. Yüksek lisans mezunları mesleki faaliyetlere başlama hakkına sahiptir. Yüksek lisans programının dikkate değer bir özelliği, lisans derecesinden farklı bir uzmanlığa kaydolma fırsatıdır; bu, kişinin yeterlilik kapsamını genişletmek ve evrensel bir uzman haline gelmek anlamına gelmektedir. Lisans derecesi programının dört yıllık süresini dikkate alarak, 2015 yılında Eğitim ve Bilim Bakanlığı, bazı lisans öğrencilerinin yüksek lisans programındaki “bütçeli” kontenjanlara öğrenci kabulünü artırmaya karar vermiştir ve böylece öğrenciler ‘ücretsiz eğitim’ alma şansına sahiplendiler. Bunun sonucunda yüksek lisans programlarına kabul oranı 2015'te yüzde on yediye, 2016'da yüzde yirmiye yükseldi ve artmaya devam ederek 2018'de yüzde yirmi bire yükseldi. Bunun sonucunda yüksek lisans programlarına kabul oranı 2015'te yüzde on yediye artmıştır. 2016'da yüzde yirmiye kadar ve büyümeye devam ederek 2018'de yüzde yirmi bire yerleşti. (Yükseköğretim Programları-1 Formlarına Göre Rusya Federasyonu Eğitim ve Bilim Bakanlığı, 2018).

4.7.4.4. Yüksek Meslekî Eğitim

Yüksek Meslekî Eğitim veren yükseköğretim kurumlarda Aspirantura, Adyunktura ve Ordinantura bilimsel eğitim ve diplomalar verilmektedir. Aşağıda Aspirantura, Adyunktura ve Ordinantura açıklanmıştır.

4.7.4.4.1. Aspirantura

Lisansüstü çalışmalar geleceğin yükseköğretim öğretmenlerini ve araştırmacılarını hazırlar; dolayısıyla çalışmalara ek olarak uygulama, araştırma çalışmaları ve öğretim faaliyetleri de vardır. Eğitim en az 3 yıl sürmektedir. Lisansüstü eğitimin tamamlanmasının ardından “Öğretmen-Araştırmacı” veya “Araştırmacı” niteliğini taşıyan bir yüksek lisans diploması verilir ve tez savunmasının ardından adaya ‘Bilim Adayı diploması’ verilmektedir. Lisansüstü çalışmalar araştırma becerilerinin derinleştirilmesine yöneliktir. Yüksek Lisans öğrencisi, öğrenimi sırasında bilimsel araştırmasının sonuçlarını yayınlamalı ve Bilim Adayı derecesi için tezini savunmaya hazırlanmalıdır. Doktora derecesi ile karşılaştırılabilir. Bilim Adayı düzeyi, bir üniversitede doçent unvanı ve pozisyonuna başvuru hakkı verir ve aynı zamanda doktora çalışmalarına devam etme fırsatını da ima etmektedir. Rusya’da, bir uzmanlık derecesini (специалитет) tamamladıktan sonra mezunlar bir uzmanlık diploması alırlar ve Bilim Adayı derecesini almak için hemen eğitime başlayabilmekteler. Bu durumda yüksek lisans zorunlu bir aşama değildir (Senashenko, 2017).

4.7.4.4.2. Adyunktura

Adyunktura askeri işler alanında öğrencileri hazırlamakta olan uzmanlık seviyesidir. İçişleri Bakanlığı ve Rusya Savunma Bakanlığı’na ait eğitim kurumlarında faaliyet göstermektedir (Senashenko, 2017).

4.7.4.5. Ordinatura

Bu uzmanlık seviyesi doktorluk eğitiminin son aşamasıdır. Yüksek tıp eğitiminden sonra ihtisasa girmektedirler. Eğitim 2 yıl sürer ve teorik çalışmayı tıbbi kurumlardaki pratik deneyimle birleştirilir. Eğitimin sonunda 3 adımdan oluşan yeterlik sınavını geçmek gerekmektedir. Ordinatura mezunlarına buna karşılık gelen bir diploma verilmektedir (Senashenko, 2017).

4.7.5. Rusya Yükseköğretim Şekli

Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği döneminden beri Rusya üniversitelerinde eğitim üç formattan birinde uygulanabilmektedir: tam zamanlı (очная), yarı zamanlı (заочная) veya yarı zamanlı (akşam) (очно- заочная). Yarı zamanlı ve yarı zamanlı (önceden akşam eğitimi olarak adlandırılıyordu) eğitim formatları mevcut yükseköğretim sisteminde önemini korumaktadır; Rus öğrencilerin %40’ı bu formatlarda eğitim almaktadır (Kuzminov, 2021: 171).

- ***Tam zamanlı***

Tam zamanlı eğitim için dersler sabah veya öğleden sonra yapılmaktadır. Bu eğitim şekli, üniversiteye düzenli katılımı, derslerde, uygulamalı derslerde ve seminerlerde düzenli çalışmayı ve dolayısıyla öğretmenler ve diğer öğrencilerle canlı etkileşimi gerektirmektedir. Tam zamanlı eğitim alan öğrenciler hafta boyunca her gün derslere katılmaktalar. Her üniversitenin kendince programları ve ders saatleri var ve buna bağlı olarak öğrenciler haftada beş ya da altı günleri derslere katılmaktadırlar. Sistematiik kontrol ve “ortamda” olmak öğrencileri motive eder ve eğitimin kalitesini etkilemektedir. Tam zamanlı eğitimin tek bir dezavantajı vardır: Tam zamanlı çalışmaları iş veya diğer faaliyetlerle birleştirmek zordur ve bu nedenle, eğitimin ilk yıllarından itibaren çalışmadıkları için tam zamanlı eğitimi en çok genellikle lisans düzeyindeki öğrenciler tercih etmekte. Tam zamanlı öğrencilerin yarı zamanlı ve akşam eğitim alan öğrencilerine göre daha az boş zamanı vardır. Tam zamanlı eğitimin avantajları ise: öğrenciler sınıf arkadaşlarıyla öğrenci hayatı yaşama imkânlarına daha çok sahipler. Öğrenciler ayrıca askerlikten tecil alabilmekte. Öğrenciler sınav sonuçlarına göre burs almakta ve yurtlarda kalabilmekte. Bugün Rusya Federasyonu üniversite öğrencilerinin yaklaşık %60'ı tam zamanlı eğitim programlarında eğitim görmekte. Tam zamanlı eğitim diğer eğitim programlarından 6-12 ay daha az sürmektedir. Tam zamanlı programlarına kabulün neredeyse % 60'ı devlet bütçesiyle gerçekleştirilmektedir (Kuzminov, 2021: 173).

- ***Yarı zamanlı (akşam) eğitimi***

Yarı zamanlı (akşam) eğitimi iki eğitim şeklinin avantajlarını birleştirmektedir. Eğitim programı, tam zamanlı öğrencilere yönelik eğitim programına çok yakındır ve öğrencilerin gerekli miktarda bilgi edinmelerini sağlamaktadır. Öğrenciler derslere, seminerlere ve laboratuvar çalışmalarına katılmaktalar. Bu haftada ortalama 15-20 saat sürmektedir. Tüm sınavlar, testler ve çalışmalar da yüzyüze yapılmaktadır. Birçok konunun bağımsız olarak çalışılmasını, makale yazmayı, ödev ve testleri tamamlamayı içermektedir. Genellikle bir eğitim kurumundaki dersler hafta sonları planlanabilmektedir. Üniversite ziyaretleri dönem boyunca akşam saatlerinde yapılmaktadır. Yarı zamanlı (akşam) eğitimi bağımsız çalışma için büyük önem taşımaktadır. Öğrenciler iş hayatlarını ve eğitimlerini birleştirebilirler. Tam zamanlı ve yarı zamanlı (akşam) programda, başvuranlar arasındaki yer kapma rekabeti ve geçme notu, tam zamanlı programa göre daha düşüktür. Hukuk ve tasarım fakültelerinde okuma fırsatı sunulmaktadır (bu meslekler yarı zamanlı programın da mevcut değildir). Tam zamanlı

eğitim programının eğitim ücretinin aksine yarı zamanlı (akşam) eğitimi daha ucuz oluyor, fakat öğrenciler burs almama fırsatı sunulmamaktadır (Kuzminov, 2021: 175).

- ***Yarı zamanlı eğitim***

Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği zamanlarında olduğu gibi, yarı zamanlı eğitim şekli çalışmayla birleştiren ve çoğu durumda kendi eğitimlerinin masraflarını karşılayan öğrenciler tarafından seçilen, nispeten düşük kaliteli bir eğitim bölümüdür. Bununla birlikte öğrencilerin neredeyse %40'ı uzaktan eğitim almaktadır. Buradaki bütçe bileşeni daha da küçüktür, standart "tam zamanlı" programların maliyetinin% 10'udur, bu da üniversitelerin devlet tarafından görevlendirilen yazışma programları sağlamanın neredeyse tamamen reddedilmesine yol açmıştır. Ancak ücretli yazışma programları (piyasa değeri tam zamanlı programların maliyetinin yaklaşık %30-40'ıdır) çok popülerdir. Bu programlardaki öğrencilerin önemli bir kısmı ortaöğretim mesleki eğitim programlarından mezundur. Bunlar, en düşük gelirli ailelerden gelen, belirli bir mesleği edinmiş (ve sıklıkla bu işte çalışan), ancak sosyal statülerini iyileştirmek isteyen insanlardır. Öğrencilerin bu tutumu, üniversitenin onlardan çok düşük taleplerde bulunmasına yol açmaktadır (Kuzminov, 2021: 176).

4.8. RUSYA YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMİNİN YÖNETİM YAPISI

Rusya Federasyonu'nda bir yükseköğretim kurumunun yönetimi mevzuata, yükseköğretim eğitim kurumuna ilişkin standart düzenlemelere ve belirli bir eğitim kurumunun tüzüğüne uygun olarak gerçekleştirilmektedir. Rusya Federasyonu üniversitelerinin yönetim modeli, yüksek derecede hiyerarşi ile karakterize edilmektedir. Yönetimde komuta birliği ile meslektaşlar arası dayanışmanın birleştirilmesi ilkesi, önemli stratejik kararları alan tek bir liderin (komuta birliği) var olduğu, ancak aynı zamanda bu kararları alan ortak bir organın da (örneğin bir konsey veya akademik konsey) bulunduğu anlamına gelmektedir. Önemli konuları tartışılır, önerilerde bulunur ve kararların uygulanmasını izlemektedir. Bu yaklaşım, eğitim sürecinin daha esnek ve etkili yönetilmesine ve eğitim kurumunun gelişmesine katkıda bulunmaktadır (Rusya Federasyonu Yükseköğretim Kurumunun Yönetimi, Madde 12, 2003).

4.8.1. Rusya Federasyonu Bilim ve Yükseköğretim Bakanlığı

Rusya Federasyonu Bilim ve Yükseköğretim Bakanlığı, yükseköğretim ve ilgili ek mesleki eğitim alanında devlet politikası ve yasal düzenlemelerin geliştirilmesi ve uygulanması işlevlerini yerine getiren federal bir yürütme organıdır. (№ 682 Rusya Federasyonu Hükümeti Kararnamesi, 2018). Rusya Federasyonu Bilim ve Yükseköğretim Bakanlığı, bilim, eğitim,

sağlık ve tarımsal sanayi alanları da dâhil olmak üzere alt kuruluşlar tarafından yürütülen faaliyetlerin düzenlenmesi alanında yasal düzenleme ve kamu hizmetlerinin sağlanması işlevlerini karmaşık yerine getirmektedir. Rusya Federasyonu Bilim ve Yükseköğretim Bakanlığı, faaliyetlerinde Rusya Federasyonu Anayasası, federal anayasal yasalar, federal yasalar, Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı ve Rusya Federasyonu Hükümeti'nin kararları, Rusya Federasyonu uluslararası anlaşmalar tarafından yönlendirilmektedir. Rusya Federasyonu Bilim ve Yükseköğretim Bakanlığı, Rusya Federasyonu Federal Meclisi Devlet Duması tarafından adaylığının onaylanmasının ardından Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı tarafından göreve atanan Rusya Federasyonu Bilim ve Yükseköğretim Bakanı tarafından yönetilmektedir.

Üniversitenin aşağıdaki gibi özyönetim ve yönetim organlarını oluşturması ve işletmesi zorunludur:

- Üniversite Konferansı;
- Üniversitenin Akademik Konseyi;
- Rektör;
- Rektörlük
- Fakülte
- Bölüm
- Mütevelli Heyeti
- Üniversite Bütçe Komisyonu ("Üniversiteler Hakkında" Federal Yasa, Madde 53, 2003).

4.8.2. Üniversite konferansı

Üniversite konferansı genellikle üniversite öz yönetiminin en yüksek temsil organı olarak kabul edilmektedir. Üniversite konferansı, üniversitenin farklı yapısal bölümlerinden (örneğin, fakülteler, bölümler, enstitüler) gelen temsilcilerden oluşmaktadır. Üniversitenin akademik konseyi tarafından belirlenen konferans temsilcileri kontenjanlarının üniversite tüzüğünde yapısal bölümlere göre üniversite çalışan sayısına orantılı olarak belirlenmesi oldukça adil bir yaklaşım gibi görünmektedir. Bu, her bir yapısal bölümün temsil edilmesini ve

üniversite genelinde çeşitli fakültelerin, bölümlerin ve birimlerin görüşlerinin yansıtılmasını sağlayabilir. Ayrıca, kontenjanın en az 40 ilgili kişiden 1 temsilciden az olmaması gerektiği kuralı, konferansın çeşitli görüş ve deneyimlere dayanarak kapsayıcı bir platform olmasını sağlayabilir. Bu tür bir yapı, üniversite yönetiminde şeffaflık, çeşitlilik ve katılımı teşvik edilebilmektedir (Rusya Federasyonu "Üniversiteler Hakkında" Federal Yasa, Madde 55, 2003).

Konferansın ana yetkileri bazı kavramları içermektedir; bir üniversitenin iç işleyişi ve yönetimine ilişkin önemli konuları kapsayan bir dizi süreci ve yetkiyi belirtmektedir. Özellikle, bir üniversite tüzüğünün kabul edilmesi ve değişikliklerin yapılması, üniversitenin temel işleyişini ve kurallarını belirleyen önemli bir adımdır. Bu, üniversite topluluğunun katılımıyla gerçekleşen bir süreç olabilir ve genellikle üniversite yönetim organları tarafından ele alınmaktadır.

Son olarak, rektörün, akademik konsey üyelerinin ve denetim komisyonunun erken görevden alınmasına ilişkin kararların alınması da önemlidir, çünkü bu kişilerin performansı ve etkinliği üniversitenin genel başarısını etkileyebilmektedir. Bu tür kararlar genellikle belirli prosedürlere ve standartlara dayanır ve üniversitenin iç yönetim mekanizmaları tarafından ele alınmaktadır (Rusya Federasyonu "Üniversiteler Hakkında" Federal Yasa, Madde 56, 2003).

4.8.3. Üniversite Akademik Konseyi

Üniversite Akademik Konseyi'nin üniversitenin en yüksek yönetim organı olarak kabul edilmektedir.

Yasal düzenlemelerde belirtildiği gibi, Üniversite Akademik Konseyi genellikle üniversitenin en önemli yetkililerini içermektedir. Bu kişiler genellikle rektör, dekanlar ve bazen bölüm başkanları gibi üst düzey yöneticilerdir. Bunlar, üniversitenin stratejik yönetiminde kilit roller üstlenebilirler. Diğer Akademik Konsey üyeleri ise genellikle seçilmiş yetkililerdir. Bu, farklı fakültelerden, bölümlerden veya disiplinlerden gelen öğretim üyelerini içerebilmektedir. Bu seçilmiş üyeler, üniversite topluluğunun çeşitli kesimlerini temsil ederek konseyin karar alma sürecine katılırlar ve çeşitli akademik konuları ele alırken farklı bakış açılarını sunmaktadırlar. Üniversite akademik konseyinin çalışma organlarının seçimi dışında, üniversite akademik konseyindeki tüm kişisel konular gizli oylamayla karara bağlanmaktadır. Üniversitenin akademik konseyi 5 yıllığına seçilmektedir (Rusya Federasyonu "Üniversiteler Hakkında" Federal Yasa, Madde 58, 2003).

4.8.4. Rusya Federasyonu Yükseköğretim Alanı ile İlgili Diğer Yönetim Organları

Bu başlık altında Rusya Federasyonu Yükseköğretim Alanı ile İlgili Rektör, Rektörlük, Fakülte, Bölüm, Üniversite Mütevelli Heyeti, Üniversite Bütçe Komisyonu yer almaktadır.

4.8.4.1. Rektör

Rusya üniversitelerinde en yetkili kişi rektördür. Bununla birlikte, diğer birçok ülkeden farklı olarak, Rusya Federasyonu üniversite yönetimi modelinde, üniversite rektörü aynı anda iki rol üstlenir: ilk akademik kişi ve üniversite yaşamının idari bileşeninin yönetici-düzenleyicisidir. Rektör beş yıllık bir süre için seçilir veya atanır, ancak yakın zamana kadar seçim sayısında herhangi bir kısıtlama yoktu ve bugün birçok rektör birkaç on yıl boyunca görevde bulunmaktadır. Ancak yaş sınırı bulunmaktadır: Üniversitenin rektörü 70 yaşını doldurmuş olamaz. Bir devlet veya belediye üniversitesinin rektörü pozisyonuna aday olan kişi 70 yaşın üzerindeyse, bu pozisyonunda onayı Federal Kanunda ilgili bir değişikliğin kabul edilmesini gerektirmektedir. Rektörlerin yüzde 90'ı atanmadan önce aynı üniversitede çalışmaktadırlar (Rusya Federasyonu "Üniversiteler Hakkında" Federal Yasa, Madde 64, 2003).

4.8.4.2. Rektörlük

Rektörün altında, rektör yardımcılarının ve bazı durumlarda fakülte dekanlarından oluşan bir rektörlük danışma organı bulunmaktadır. Bir üniversitede ortalama olarak 5-10 rektör yardımcısı hem akademik (eğitim süreci, araştırma, uluslararası faaliyetler) hem de ekonomik (finans, emlak, güvenlik) olmak üzere belirli faaliyet alanlarından sorumludur. Rektörlük ve rektör yardımcıları, üniversitenin başarısını ve gelişimini desteklemek için birlikte çalışırlar. (Rusya Federasyonu "Üniversiteler Hakkında" Federal Yasa, Madde 62, 2003).

4.8.4.3. Fakülte

Fakülte, üniversitenin ana yapısal bölümüdür ve belirli eğitim ve bilim alanlarında araştırma faaliyetlerini yürütmektedir. Aynı zamanda, fakülte uzman yetiştirir ve üniversitenin eğitim ve bilimsel programlarını geliştirmektedir. Fakülte; dekanlık, bölümler, laboratuvarlar ve diğer ilgili birimleri içermektedir. Dekanlık, fakültenin idari ve yönetim işlerinden sorumludur; bölümler, farklı alt disiplinlerdeki çalışmaları yönetir; laboratuvarlar ve diğer birimler ise genellikle araştırma ve uygulamaya odaklanmaktadır (Rusya Federasyonu N 113 Federal Kanunu, 2006).

Dekanın Görev ve Sorumlulukları:

- Fakülte, üniversite tüzüğüne uygun olarak seçilen dekanlar tarafından yönetilir.
- Dekan, fakültenin idaresinden ve faaliyetlerinden sorumludur. Bu, akademik programların yönetimi, personel yönetimi, bütçe yönetimi ve diğer idari görevleri içerebilir.
- Dekan, yetkilerine göre üniversite rektörü ve rektör yardımcılarına bağlıdır (Rusya Federasyonu N 113 Federal Kanunu, 2006).
- Kendini seçtiği organlara karşı sorumludurlar ve üniversite tüzüğüyle belirlenen yetkiler çerçevesinde hareket ederler. Bu, dekanların akademik ve idari karar alma süreçlerinde belirli bir otonomiye sahip olduğunu ancak üniversite yönetim organlarına hesap verebilir olduklarını göstermektedir.

Bu yapı, üniversite içindeki fakültelerin işleyişini düzenler ve her bir fakültenin etkin bir şekilde faaliyet göstermesini sağlar. Dekan, akademik ve idari liderlik rollerini üstlenirken, üniversite yönetim organlarıyla işbirliği yaparlar ve üniversitenin hedeflerine uygun olarak fakülte faaliyetlerini yönlendirmektedirler.

Fakülte, üniversite tüzüğüne uygun olarak seçilmiş ve yetkilendirilmiş akademik fakülte konseylerine sahiptir. Bu konseyler, fakültenin akademik politikalarını ve faaliyetlerini denetler, akademik programları inceleyip onaylar, akademik personel işlerini yönetir ve diğer önemli akademik konuları ele almaktadırlar. Fakülteler, üniversitenin akademik konseyi tarafından onaylanan yönetmeliklere göre çalışmaktadırlar. Bu yönetmelikler, fakültenin işleyişi, akademik standartlar, personel yönetimi ve diğer ilgili konuları düzenlemektedirler. Fakültenin faaliyetleri ve karar alma süreçleri üniversitenin akademik konseyi yönetmeliklere uygun olarak yürütülmektedir. Bu yapı, fakültelerin disiplin içi yönetimini sağlar, akademik özgürlüğü korur ve üniversite içindeki standartları ve prosedürleri uygulamaktadır. Akademik fakülte konseyleri, fakültenin akademik politikalarını belirleyen ve denetleyen önemli bir rol oynarlar, böylece fakültelerin kalitesi ve etkinliği sağlanmaktadır (Rusya Federasyonu N 113 Federal Kanunu, 2006).

4.8.4.4. Bölüm

Bölüm, bir fakültenin içinde belirli bir disiplin veya alan üzerinde uzmanlaşmış yapısal birimlerdir. Her bir Bölüm, genellikle kendi öğretim programlarına, araştırma projelerine ve diğer akademik faaliyetlere sahiptir. Bölüm, üniversite tüzüğüne ve standart bölüm yönetmeliklerine uygun olarak faaliyet göstermektedir. Üniversite akademik konseyi tarafından

onaylanan standart Bölüm yönetmelikleri, bölümlerin işleyişini, akademik standartlarını ve diğer önemli konuları düzenlemektedir (Rusya Federasyonu N 113 Federal Kanunu, 2006).

Bölüm Başkanın görev ve sorumlulukları:

- Bölüm, doğrudan fakülte dekanına rapor veren bölüm başkanları tarafından yönetilmektedir.
- Bu başkan, Bölüm akademik ve idari işlerinden sorumludur.

Bu yapı, bölümlerin etkin bir şekilde yönetilmesini ve akademik standartlara uygun olarak faaliyet göstermesini sağlar. Bölüm başkanı, fakülte dekanı ve üniversite yönetimiyle birlikte çalışarak bölümün başarısını ve etkinliğini artırmaktalar.

4.8.4.5. Üniversite Mütevelli Heyeti

Üniversite Mütevelli Heyeti'nin, üniversite ile toplum arasındaki bağlantıyı sağlayan ve danışma organı olarak işlev gördüğüne dair bir ifade oldukça tipik ve doğrudur. Bu heyet genellikle üniversitenin stratejik yönlendirmesi, finansal denetimi ve genel performansının izlenmesi gibi konularda önemli bir rol oynamaktadır. Mütevelli Heyeti'nin oluşumu ve görevleri genellikle üniversitenin iç işleyişine ve yerel yasal düzenlemelere bağlıdır. Bu ifadelerde belirtildiği gibi, mütevelli heyeti genellikle üniversite akademik konseyinin önerdiği adaylar arasından 5 yıllık bir süre için seçilir ve federal eğitim otoritesi tarafından onaylanmaktadır. Bu, heyetin bağımsızlığını ve yetkinliğini sağlamak için tipik bir uygulamadır (Rusya Federasyonu "Üniversiteler Hakkında" Federal Yasa, Madde 66). Mütevelli Heyeti'nin sayısal yapısı ve çalışma usulleri ise genellikle üniversitenin kurucusu tarafından belirlenmektedir. Bu, heyetin etkinliğini artırmak ve üniversitenin ihtiyaçlarına uygun bir yapı oluşturmak için yapılan bir düzenlemedir. Üniversitenin kurucusu, heyetin işleyişi konusunda genellikle üniversite akademik konseyinin önerilerini ve diğer ilgili paydaşların görüşlerini dikkate alır. Mütevelli heyeti toplantıları, üniversite kurucusunun, üniversite akademik kurulunun, üniversite rektörünün veya üniversite mütevelli heyeti üyelerinin en az 1/3'ünün girişimiyle toplanır. Mütevelli Heyeti, üniversitenin faaliyetlerine ilişkin değerlendirmesini yılda en az bir kez kamuoyuna duyurulmaktadır ("Üniversiteler Hakkında" Federal Yasa, Madde 66, 2003).

4.8.4.6. Üniversite Bütçe Komisyonu

Bütçe Komisyonunun Oluşturulması: Üniversitenin akademik konseyi, rektör tarafından hazırlanan mali plan taslağını incelemek için bir bütçe komisyonu oluşturur. Bu komisyon, mali planın detaylarını değerlendirir ve akademik konseye tavsiyelerde bulunmaktadır.

Üyelerin Seçimi: Bütçe komisyonunun üyeleri, genellikle üniversite akademik konseyi üyeleri arasından seçilir. Bu üyeler, genellikle mali konularda uzmanlaşmış ve üniversitenin çeşitli akademik ve idari birimlerini temsil etmektedirler.

Sayısal Bileşimin Belirlenmesi: Bütçe komisyonunun sayısal bileşimi, üniversitenin akademik konseyi tarafından belirlenmektedir. Bu, komisyonun etkin çalışmasını sağlamak ve farklı bakış açılarını temsil etmek için önemlidir.

Çalışma Usulü ve Yetkilerin Belirlenmesi: Bütçe komisyonunun çalışma usulü ve yetkileri genellikle üniversite tüzüğünde belirtilmektedir. Bu, komisyonun nasıl toplanacağı, nasıl karar alacağı ve hangi konularda yetkili olacağı gibi konuları kapsamaktadır.

Bu süreç, üniversitenin mali planlama ve bütçeleme sürecinin şeffaf ve katılımcı bir şekilde yürütülmesini sağlamaktadır. Ayrıca, akademik konseyin mali konularda denetim ve tavsiye görevini yerine getirmesine olanak tanımaktadır ("Üniversiteler Hakkında" Federal Yasa, Madde 67).

4.9. RUSYA FEDERASYONU YÜKSEKÖĞRETİM FİNANSMANI

Nüfusun eğitim seviyesinin yükseltilmesi, ulusal ekonominin büyümesinde ve dünya pazarlarındaki rolünde önemli bir faktördür. Buna karşılık, bir ülkenin ekonomik başarısı beşeri sermayenin kalitesine bağlıdır. Gelişmiş ülkelerde vasıflı entelektüel işgücüne olan talep giderek artmaktadır ve bu nedenle, ülkenin rekabet gücünü sağlamada beşeri sermayenin önemi son derece önemli hale gelmekte ve bu da modern dünyada eğitimin rolünü belirlemektedir. Yükseköğretim ve bunun vatandaşlar için erişilebilirliğinin yanı sıra yeterli finansmanının sağlanması, bu sorunun çözümünde özel bir yere sahiptir (Sedash, 2022).

Yükseköğretim için finansman politikaları çeşitlilik göstermektedir: bazı ülkelerde yükseköğretimin neredeyse tamamı ücretli iken (örneğin ABD), diğerlerinde hem kamu hem de özel finansman kaynakları bulunmaktadır. Rusya Federasyonu'nda yükseköğretimin finansman kaynakları bütçe ve bütçe dışı olarak ikiye ayrılmaktadır.

Rusya Federasyonu'nda bütçe kurumlarının örgütsel ve yasal yapısına sahip kamu yükseköğretim kurumları için ana finansman kaynağı federal bütçedir. Yükseköğretim kurumlarının finansmanı için bütçe fonları tahsis edilirken, öğretmen ve öğrenci oranı, sigorta primleri, akademik dereceler için ek ödemeler, seyahat masraflarının geri ödenmesi ve eğitim kurumunun yaşamının sağlanması dikkate alınarak, tüm bütçe kurumları için ortak olan mali

normlar uygulanır. Bölgesel yönetimler tarafından kurulan yükseköğretim kurumları, destekli bütçe içindeki payı sürekli artan bölgesel bütçelerden ek ödenekler almaktadır (Rusya Federasyonu Yükseköğretim kurumlarının finansmanı federal kanunu, 2002).

Bütçe dışı finansman kaynakları, kamu kurumları da dahil olmak üzere yükseköğretim kurumlarının faaliyetlerinde önemli bir yer tutmaktadır.

Bütçe dışı finansman kaynakları gelirlerdir:

- ✓ Ücretli eğitim faaliyetlerinden;
- ✓ Araştırma faaliyetlerinden;
- ✓ Gerçek ve tüzel kişilerden gelen gönüllü bağışlar;
- ✓ Binaların kiralanmasından elde edilen gelir;
- ✓ Diğer gelirler.

Yükseköğretim kurumlarının bütçe dışı fonlarının ana kaynağı ücretli eğitim programlarıdır - bütçe dışı fonların %80'i, yükseköğretim kurumlarının eğitim sisteminin ücretli hizmetlerinin toplam hacmindeki payı %50 iken, bunu araştırma faaliyetlerinden elde edilen gelir takip etmektedir - yaklaşık %10 (Rusya Federasyonu Yükseköğretim kurumlarının finansmanı federal kanunu, 2002).

Ticari faaliyetlerden elde edilen mali gelirlerin miktarı önemli ölçüde üniversitenin profiline, büyüklüğüne ve bulunduğu bölgeye bağlıdır. Bu nedenle, 2010 yılında en fazla özel fon miktarı teknik yükseköğretim kurumları tarafından alınmıştır. İkinci sırada tıp yükseköğretim kurumları yer almıştır. Bu da beşeri bilimler yükseköğretim kurumlarının benzer göstergelerinden çok daha yüksektir. Bunun nedeni, teknik üniversite öğrencilerinin endüstriyel uygulama ihtiyacının yanı sıra yenilikçi endüstrilerdeki yüksek nitelikli personel sıkıntısı ve işletmelerin Ar-Ge geliştirme ihtiyacıdır. Yükseköğretim kurumlarının özel ortaklar tarafından finanse edilmesinin ana hacmi, öğrencilerin eğitimini, mesleki gelişim ve yeniden eğitim programlarını, ortak eğitim programlarının uygulanmasını hedeflemektedir. İş dünyası ile işbirliğinden elde edilen bir sonraki önemli gelir kaynağı, Ar-Ge projelerinin yanı sıra ortak bilimsel gelişmelerin uygulanmasından elde edilen gelir, patentler ve Ar-Ge performansından elde edilen gelirdir. Dolayısıyla, üniversitelerin faaliyetlerinde kamu-özel sektör ortaklığı mekanizmalarını oldukça aktif bir şekilde kullandıkları ve bütçe dışı fonların %50'sine kadarını çekebildikleri sonucuna varılmaktadır (De Martino, Tkach ve Kovalenko, 2020).

4.10. RUSYA FEDERASYONU YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMİNİN YÖNETİM SÜREÇLERİ

Bu başlık altında Rusya Federasyonu Yükseköğretim sisteminin yönetim süreçlerine (karar, planlama, örgütleme, iletişim, eşgüdümleme, denetim ve değerlendirme) yer verilmektedir.

4.10.1. Karar süreci

Rusya Federasyonu Bilim ve Yükseköğretim Bakanlığı, Rusya Federasyonu Anayasası, federal anayasal kanunlar, federal kanunlar, Rusya Federasyonu Devlet Başkanı ve Rusya Federasyonu Hükümeti'nin kanunları temelinde ve bunlara uygun olarak düzenleyici hukuki tasarruflar kabul etmektedir. Eğitim programlarının uygulanmasında eğitim faaliyetlerinde bulunan kuruluşlar tarafından e-öğrenme ve uzaktan eğitim teknolojilerinin uygulanmasına yönelik prosedürü kabul etmekte olan yetkili organ Rusya Federasyonu Bilim ve Yükseköğretim Bakanlığı (Rusya Federasyonu Eğitim Bakanlığı ile koordinasyon halinde). Rusya Federasyonu Bilim ve Yükseköğretim Bakanlığı, yükseköğretim eğitim programları - lisans programları, uzmanlık programları, yüksek lisans programları, lisansüstü çalışmalarda bilimsel ve pedagojik personelin eğitime yönelik programlar ve ihtisas programları - kapsamında eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi ve uygulanmasına ilişkin prosedürü kabul etmektedir. Ek mesleki programlar kapsamında eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi ve uygulanmasına ilişkin prosedürü kabul etmekte sorumlu olan yetkili organ Rusya Federasyonu Bilim ve Yükseköğretim Bakanlığı'dır (Rusya Federasyonu Eğitim Bakanlığı ile koordinasyon halinde). Rusya Federasyonu Bilim ve Yükseköğretim Bakanlığı yükseköğretim programları kapsamında eğitime kabul prosedürünü kabul etmektedir. Rusya Federasyonu Bilim ve Yükseköğretim Bakanlığı, yükseköğretim eğitim programlarına ilişkin devlet nihai tasdikinin gerçekleştirilmesine yönelik formları ve prosedürü kabul etmektedir (682 sayılı Rusya Federasyonu Hükümeti Kararnamesi, 2018).

Üniversite Akademik Konseyi, Federal mevzuat tarafından belirlenen sınırlar dahilinde, üniversitenin uluslararası kuruluşlara katılımına karar vermektedir. Üniversitenin yapısal alt bölümlerinin oluşturulmasına (kaldırılmasına), onların statülerini ve yetkilerini belirlenmesini karar veren yetkili organ Üniversite Akademik Konseyi'dir. Üniversite Akademik Konseyi Akademik yılının başlangıcına dair karar vermektedir. Federal bütçe tarafından karşılanan yükseköğretim kurumlarına öğrenci alınmasının hacmini ve yapısını belirlemektedir. Üniversite Akademik Konsey, üniversitenin stratejik yönlendirilmesi,

akademik politikalarının belirlenmesi ve akademik meselelerin çözümü gibi önemli konularda kararlar alabilirler. Üniversite Akademik Konseyi kişisel burslar tesis eder, Rusya Federasyonu Devlet Başkanı ve Rusya Federasyonu Hükümeti'nin kişisel bursları için adayları seçmektedir. Profesör ve doçent akademik unvanlarının verilmesinde sorumluluğu üstlenen Üniversite Akademik Konseyi'dir.

Üniversite Rektör Yardımcılarını atar ve görevden alır ve Üniversitelerin Faaliyet alanlarını belirlemekte olan organ Üniversite Akademik Konseyi'dir. Üniversite Akademik Konseyi üniversitenin eğitim programlarını onaylamakta ve bilimsel çalışmaların yürütülmesine ilişkin iç kurallarını belirler ve onaylar. Akademik Konsey, federal mevzuat ve üniversite tüzüğüne uygun olarak, üniversitenin mülkiyeti ve mali durumuyla ilgili konularda karar vermektedir. Üniversite Akademik Konseyi karar alır ve konsey üyelerinin en az 2/3'ünün toplantıda hazır bulunması halinde geçerli saymaktadır. Akademik kurul kararları rektör-konsey başkanı tarafından imzalandıktan sonra yürürlüğe girmektedir. Rektör, konsey kararlarını, akademik konsey tarafından kararın alınmasından itibaren en geç bir ay içinde imzalamaktadır.

Rektör Üniversitede tüm yetkilere sahip olduğundan, bunların bir kısmını başka kişilere devredebilir. Ancak tüm kararları verme sorumluluğu her zaman ona aittir. Rektör, üniversitenin iç düzenlemelerini, ofis yönetimi kurallarını onaylamaktadır. Üniversitenin çalışanları, öğrencileri, yüksek lisans ve doktora öğrencileri, bağlayıcı olan emirler çıkaran kişi rektördür. Üniversite Rektör Yardımcılarını atamakta ve görevden almakta ve faaliyet alanlarını belirleyen yetkili kişi rektördür. Rusya'da bir üniversitenin rektörü üniversite konferansına, üniversitenin akademik konseyine ve federal eğitim ve bilim otoritelerine karşı sorumludur. Üniversitedeki tüm yetkilere sahip olduğundan, bunların bir kısmını başka kişilere devredebilmektedir. Ancak tüm kararları verme sorumluluğu her zaman ona aittir ("Üniversiteler Hakkında" Federal Yasa, Madde 63, 2003).

Rektör yardımcıları, rektör tarafından atanır ve rektöre doğrudan rapor verirler. Üniversite rektörü tarafından rektör yardımcıları atanırken, rektör yardımcıları ile üniversite rektörünün görev süresini aşmayacak bir süre için iş sözleşmesi yapılır. Rektör yardımcılarının sayısı üniversite tüzüğünde belirlenmektedir. Rektör yardımcılarının atanması ve görevden alınması, Rusya Federasyonu'nun çalışma mevzuatı çerçevesinde üniversite rektörü tarafından gerçekleştirilir.

Dekan, öğrencilerin devlet sınavlarına kabulüne ve nihai yeterlilik (diploma) çalışmasının savunmasına karar vermektedir. Dekan, öğrencilerin kaydı, atılması ve geri alınması ile ilgili kararları vermektedir. Öğrencilere burs verilmesine ilişkin yönetmelik uyarınca fakülte (enstitü) öğrencilerine bursların verilmesi ile ilgili kararları dekan vermektedir (Fakülte Dekanının İş Tanımı Kuralları, 2024).

4.10.2. Planlama süreci

Rusya Federasyonu yükseköğretim sisteminin yönetimi aşağıdaki sorunları çözmeyi amaçlamaktadır:

- İşgücü piyasasının ihtiyaçlarını karşılayan yükseköğretime erişilebilirliğin sağlanması
- Rusya Federasyonu'nda tüm vatandaşlarının yüksek öğrenime eşit erişiminin sağlanması

Eğitim hizmetlerinin kalitesinin ve toplumun ihtiyaçlarına uygunluk derecesinin artırılması sağlanmaktadır.

Üniversite Mütevelli Heyeti stratejik yönlendirmede sorumludur.

Federal mevzuat ve Üniversite Tüzüğü uyarınca, yüksek mesleki eğitim programlarına; lisans, yüksek lisans, doktora çalışmalarına, lisansüstü, ek eğitim, ikamet ve staj programlarına öğrencilerin kabulü için prosedür ve koşulları belirler, ilgili giriş sınavlarının listesini ve şeklini belirlemekte Üniversite Akademik Konseyi sorumludur. Üniversite Akademik Konseyi, Üniversite'nin mali planını ve bu planın uygulanmasına ilişkin raporu onaylamaktadır. Bölüm başkanları akademik programları geliştirmekte sorumlulukları almaktalar. (Rusya Federasyonu "Üniversiteler Hakkında" Federal Yasa, Madde 66, 2003).

4.10.3. Örgütlenme süreci

Rusya Federasyonu Bilim ve Yükseköğretim Bakanlığı belirlenen faaliyet alanında kongreler, konferanslar, seminerler, sergiler ve diğer etkinlikler düzenlemektedir. Bakanlığın seferberlik eğitimi ve seferberliğinin yanı sıra Bakanlığa bağlı kuruluşların seferberlik eğitimi alanındaki faaliyetlerinin yönetimi, kontrolü ve koordinasyonunu organize eder. Rusya Federasyonu Bilim ve Yükseköğretim Bakanlığı ek mesleki programlar kapsamında eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi ve uygulanmasına ilişkin prosedürü organize etmektedir (682 sayılı Rusya Federasyonu Hükümeti Kararnamesi, 2018).

Rektör Yardımcıları üniversite yönetiminin faaliyet alanlarına uygun şekilde örgütlenmesini sağlar: Rektör yardımcıları, rektörlüğün belirlediği stratejilere uygun olarak üniversite yönetimini örgütlemektedir.

Dekan, müfredatın oluşturulması, eğitim sürecinin takvim programları da dahil olmak üzere eğitim programlarının geliştirilmesine yönelik çalışmaları organize eder. Dekan, eğitim süreci boyunca ve ders dışı saatlerde öğrenciler arasındaki eğitim çalışmalarının kalitesini artırmaya yönelik tedbirlerin geliştirilmesini ve uygulanmasını organize etmektedir (Fakülte Dekanının İş Tanımı Kuralları, 2024).

4.10.4. İletişim süreci

Rusya Federasyonu Bilim ve Yükseköğretim Bakanlığı, yabancı devletlerin hükümet organları, uluslararası ve yabancı kuruluşlarla öngörülen şekilde etkileşimde bulunmaktadır (682 sayılı Rusya Federasyonu Hükümeti Kararnamesi, 2018).

Rektörlüğün Görevleri:

- Üniversitenin eğitimsel, bilimsel ve yardımcı faaliyetlerinin genel yönetimi ve organizasyonu: Rektörlük, üniversitenin ana faaliyetleri olan eğitim ve araştırma alanlarında genel yönetim ve organizasyondan sorumludur.

- Diğer eğitim ve bilim kuruluşları, devlet yetkilileri ve yerel yönetimlerle etkileşim: Rektörlük, üniversitenin dış ilişkilerini yönetir ve diğer eğitim kurumları, devlet organları ve yerel yönetimlerle işbirliği yapmaktadır.

Rektörlük, üniversitenin uluslararası işbirliği, değişim programları ve yabancı öğrenci alımı gibi uluslararası ilişkilerini yönetmektedir. ("Üniversiteler Hakkında" Federal Yasa, Madde 63, 2003).

Rektör, çalışanlarının Üniversitenin diğer yapısal bölümlerindeki çalışanlarla etkileşimini düzenler ve bu etkileşimin sonuçlarından sorumludur.

Rektörlük, Rektörlük çalışanlarının gözetimi altında Üniversite birimlerini de dikkate alarak Üniversitenin tüm yapısal birimleriyle etkileşim halindedir. Rektörlük çalışanları, resmi görevlerini yerine getirebilmek için gerekli bilgi ve belgeleri Üniversitenin yapısal daire başkanlarından ve çalışanlarından bizzat veya rektör adına talep etmektedirler.

4.10.5. Eşgüdümleme (koordinasyon) süreci

Rusya Federasyonu Bilim ve Yükseköğretim Bakanlığı, yetkileri doğrultusunda federal bütçe pahasına yürütülen temel bilimsel araştırmaları koordine etmektedir. Rusya Federasyonu Bilim ve Yükseköğretim Bakanlığı, federal hükümet organlarının, Rusya Federasyonu'nun kurucu kuruluşlarının yürütme makamlarının ve diğer kuruluşların yerleşik yargı yetkisi alanında koordinasyonu gerçekleştirmektedir (682 sayılı Rusya Federasyonu Hükümeti Kararnamesi, 2018).

Rektör, üniversitenin yapısal bölümlerinin faaliyetlerini koordine etmektedir.

Dekan Eğitim sürecinin organizasyonunu ve ilerlemenin sürekli izlenmesini koordine etmektedir. Akademik İşlerden Sorumlu Dekan Yardımcısının faaliyetlerini koordine etmektedir. Dekan, Fakülte'deki eğitim etkinliklerinin düzenlenmesi ve yürütülmesi açısından dekan yardımcısının eğitim çalışmalarındaki faaliyetlerini koordine eder. Bölümlerde, bilimsel öğrenci çevrelerinde ve bilimsel öğrenci topluluklarında yürütülen öğrencilerin araştırma çalışmalarının genel yönetimini ve koordinasyonunu sağlamaktadır. Dekan, Fakülteyi oluşturan bölümlerin faaliyetlerini koordine etmektedir (Fakülte Dekanının İş Tanımı Kuralları, 2024).

4.10.6. Denetim ve Değerlendirme süreci

Rusya Federasyonu Bilim ve Yükseköğretim Bakanlığı nanoteknoloji alanındaki bilimsel, teknik ve üretim potansiyelinin denetlemektedir. Bilim şehri statüsüne sahip belediyelerin sosyo-ekonomik kalkınma stratejilerinin uygulanmasına yönelik eylem planlarında yer alan faaliyetlerin uygulanmasının yanı sıra bilim şehirlerinin bilim ve üretim komplekslerinin kuruluşlarının ve ayrı alt bölümlerinin performansını Rusya Federasyonu Bilim ve Yükseköğretim Bakanlığı izlemektedir. Rusya Federasyonu Bilim ve Yükseköğretim Bakanlığı Belirlenen sorumluluk alanında federal düzeyde eğitim sisteminde izlemenin uygulanmasını sağlamaktadır (682 sayılı Rusya Federasyonu Hükümeti Kararnamesi, 2018).

Rektör eğitim faaliyetlerinin ve bilimsel araştırmaların belirlenmiş kurallara, düzenlemelere ve standartlara uygunluğunu kontrol etmektedir. Rusya'da bir üniversitenin rektörü, üniversitenin tüm faaliyetlerinden denetleyici bakanlığa karşı sorumludur.

Bölüm başkanları Bölüm bütçesini denetlemekte sorumludur ve Bölüm'ün genel performansını izlemektedirler.

Üniversite akademik konseyi, üniversite'nin iç yönetmeliklerini gözden geçirilmesinden sorumludur. Üniversite akademik konseyi lisanslama için beyan edilen mesleki eğitimin temel

ve ek programları hakkında eğitim düzenleme olasılığını değerlendirmektedir. Fakülte pozisyonları için başvuranların yarışmacı bir şekilde seçilmesi ve düşük nitelikler nedeniyle öğretim üyelerinin erken işten çıkarılması konularını değerlendirmektedir.

Üniversite Mütevelli Heyeti finansal denetiminde sorumludur (Rusya Federasyonu "Üniversiteler Hakkında" Federal Yasa, Madde 66, 2003).

Üniversite Bütçe Komisyonunun oluşturulması, üniversitenin mali planlarını ve bütçesini akademik konseyin denetimi altında incelenmesini sağlamaktadır (Rusya Federasyonu "Üniversiteler Hakkında" Federal Yasa, Madde 67, 2003).

4.11. AZERBAYCAN CUMHURİYETİ VE RUSYA FEDERASYONU YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMİ AMAÇLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Azerbaycan Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu yükseköğretim sistemlerinin amaçlarını karşılaştırmak, her iki ülkenin eğitim politikalarının ne kadar benzer veya farklı olduğunu anlamak için önemlidir. Bu bölümde benzerlik ve farklılıklara yer verilmektedir:

4.11.1. Benzerlikler.

Azerbaycan ve Rusya ülkelerin ekonomisine ve diğer kilit sektörlerle çağdaş bilgi ve becerilere sahip nitelikli personel kazandırmak temel hedeflerden biridir. Yükseköğretim programları, işgücü piyasasının ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan çok çeşitli bilimsel ve uygulamalı disiplinleri içermektedir. Yükseköğretim kurumları müfredatların güncellenmesi, yeni öğretim teknolojilerinin tanıtılması, uygulamaya yönelik programların geliştirilmesini amaçlamaktadır. Azerbaycan ve Rusya yükseköğretim sistemleri bilimsel ve teknolojik ilerlemeyi teşvik eden yenilikçi teknolojilerin bilimsel araştırmasını ve geliştirilmesini teşvik etmektedir. Hem iç gereksinimleri hem de uluslararası kriterleri karşılayan tek eğitim kalitesi standartları sağlamak, uluslararası işbirliğini ve küresel eğitim sistemine entegrasyonu geliştirmek ortak amaçlardan biridir. Önemli unsurlardan biride, eğitim ve araştırma kalitesinin artırılması amacıyla yabancı üniversiteler ve bilimsel kuruluşlarla ortaklıklar kurmak, ülkeler arası öğrenci değişimleri düzenlemektir. Sorumluluğunu anlayan, halkının demokrasi ilkelerine ve milli geleneklerine, insan hak ve özgürlüklerine saygılı, fikirlerine bağlı, tarihi ve ulusal-kültürel geleneklerine dayanarak uyumlu bir şekilde gelişmiş ve sosyal açıdan sorumlu bir kişilik yetiştirmeyi, bağımsız ve yaratıcı düşünen vatandaşlar ve kişiler yetiştirmek.

4.11.2. Farklılıklar

Azerbaycan'da milli gelenek ve kültürün korunmasına ve geliştirilmesine özel önem verilmektedir. Eğitim, ulusal kimliğin oluşmasında ve kültürel mirasın anlaşılmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Rusya'da bilim ve teknolojinin geliştirilmesi, küresel bilimsel ortamda rekabet gücünün sürdürülmesi ve yenilikçi çözümler yaratılmasına vurgu yapılmaktadır. Ülke, zengin bir temel araştırma geleneğine sahiptir ve birçok bilimsel alanda liderliği sürdürmeye çalışmaktadır. Azerbaycan aynı zamanda bilime ve yeniliğe de vurgu yapıyor, ancak ekonomik kalkınmayı ve pratik sorunların çözümünü doğrudan etkileyen uygulamalı araştırmalara daha belirgin bir şekilde odaklanmaktadır. Rusya, uluslararası bağları güçlendirmeye ve üniversitelerinin küresel eğitim ağına entegrasyonunu sağlamaya çalışmaktadır. Rusya'da eğitim yabancı üniversitelerle aktif olarak işbirliği yapmakta ve uluslararası eğitim projelerine katılmaktadır. Azerbaycan da aktif olarak uluslararası işbirliğini geliştirmektedir, ancak sınırlı kaynaklarla ve uluslararası ortaklıklar yoluyla eğitimin kalitesini artırmakla çabalamaktadır, ancak Rusya'ya kıyasla daha küçük ölçekte yapmaktadır.

Rusya'da sosyal sorumluluğu ve sivil katılımı teşvik etmeye de vurgu yapılmaktadır, ancak bu, bilimsel araştırma ve uluslararası entegrasyon gibi diğer hedeflere göre ikincil olabilmektedir. Azerbaycan'da ise sosyal sorumluluğa ve öğrencilerin topluma aktif katılımına özel önem verilmektedir. Sivil sorumluluğun oluşması ve sosyal projelere katılım önemli bir hedeftir.

4.12. AZERBAIJAN CUMHURİYETİ VE RUSYA FEDERASYONU YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMİ YAPILARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Azerbaycan Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu'nun yükseköğretim sistemleri, her iki ülkenin tarihi, kültürel ve ekonomik bağlamları doğrultusunda şekillenmiştir. Her iki sistemin yapıları birçok benzerlik gösterse de, belirgin farklılıklar da bulunmaktadır.

4.12.1. Benzerlikler

Rusya ve Azerbaycan'da yükseköğretim sistemi genellikle devlet ve özel üniversitelerden oluşmaktadır. Rusya Federasyonu'nda 2024 yılı için 1055 yükseköğretim kurumu, Azerbaycan Cumhuriyeti 2024 yılı için 52 yükseköğretim kurumu bulunmaktadır. Azerbaycan ve Rusya'da yükseköğretim dereceleri Lisans ve Yüksek Lisans olarak oluşmaktadır.

Lisans programları genellikle 4 yıl sürerken, yüksek lisans programları 2 yıl sürmektedir. Hem Rusya hemde Azerbaycan'da özel üniversitelerde öğrenim ücretleri genellikle daha yüksektir. Rusya ve Azerbaycan tam zamanlı ve yarı zamanlı eğitim şeklini sunmaktadır. Rusya ve Azerbaycan, uluslararası akademik işbirliklerine büyük önem vermekte ve çeşitli uluslararası projelere katılmaktalar, ancak Azerbaycan uluslararası işbirliği genellikle daha sınırlı olabilmektedir. Hem Azerbaycan'da hemde Rusya'da Yükseköğretim kurumlarına giriş merkezi sınavla yapılmaktadır. Azerbaycan ve Rusya yükseköğretim kurumlarında Rusça ve İngilizce dillerinde eğitim verilmektedir.

4.12.2. Farklılıklar

Rusya'da devlet destekli üniversitelerde öğrenim ücretleri devlet tarafından belirlenen normlara göre değişmektedir. Azerbaycan'da devlet üniversitelerde öğrenim ücretleri bulunmaktadır. Azerbaycan'da Yükseköğretim kademeleri lisans, yüksek lisans, doktora ve tıpta uzmanlık kademelerine ayrılmaktadır. Rusya'da Yükseköğretim kademeleri lisans, uzmanlık, yüksek lisans, ve yüksek mesleki eğitim kademelerine ayrılmaktadır. Tam zamanlı ve yarı zamanlı eğitim şeklini sağlamaktalar, fakat Rusya Yükseköğretim sisteminde yarı zamanlı (akşam) eğitim şeklide bulunmaktadır. Azerbaycan'da Yükseköğretim kademelerinde eğitim yalnızca ilk seferde ücretsiz olarak yapılmaktadır. İkinci eğitimlerini sınavlarda başarılı olsalar bile kendi hesaplarına alabilmektedirler. Rusya'da Yükseköğretim kademelerinde eğitim yalnızca ilk seferde ücretsiz olarak yapılmaktadır (I, II veya III gruplarının engelliliğinin hariç).

4.13. AZERBAIJAN CUMHURİYETİ VE RUSYA FEDERASYONU YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMİ YÖNETİM SÜREÇLERİN KARŞILAŞTIRILMASI.

Azerbaycan Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu'nun yükseköğretim sistemleri, yönetim süreçleri açısından belirli benzerlikler ve farklılıklar göstermektedir. Her iki ülkenin eğitim sistemi, devlet politikaları, yönetim yapıları ve denetim mekanizmalarıyla şekillenmiştir.

4.13.1. Karar süreci

✓ Benzerlikler

Rusya'da Rusya Federasyonu Bilim ve Yükseköğretim Bakanlığı, Azerbaycan'da ise Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı yükseköğretim programları kapsamında öğrencilerin eğitime kabul prosedürünü kabul etmektedir. Rusya Rektör Üniversitede tüm

yetkilere sahip olduğundan üniversite konferansına, üniversitenin akademik konseyine ve federal eğitim ve bilim otoritelerine karşı sorumludur. Azerbaycan Bilim Senato'sunun kararları üniversite rektörünün onayından sonra yürürlüğe girmektedir.

✓ Farklılıklar

Azerbaycan'da Bilim Senatosu öğretim, bilimsel ve eğitimsel çalışmalara ilişkin tüm konulardaki kararları, açık oylamada, öğretim üyelerinin, bölüm başkanlarının, fakülte dekanlarının seçimi ve geri çağırılmasında, doçent ve profesör adları verilmesine ilişkin usulen gizli oyla kabul edilmektedir. Rusya'da Profesör ve doçent akademik unvanlarının verilmesinde sorumluluğu üstlenen Üniversite Akademik Konseyi'dir.

4.13.2. Planlama

✓ Benzerlikler

Rusya'da yükseköğretim planlaması, genellikle Rusya Federasyonu Eğitim ve Bilim Bakanlığı, Azerbaycan'da, Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı tarafından yapılmaktadır. Bakanlıklar, Azerbaycan ve Rusya yükseköğretim politikalarının belirlenmesi ve uygulanmasıyla sorumludurlar. Azerbaycan ve Rusya'da üniversiteler, kendi stratejik planlarını geliştirir ve uygular. Bu planlar genellikle akademik hedefler ve programlar, araştırma öncelikleri ve öğrenci hizmetleri gibi alanları kapsamaktadır. Üniversite yönetim kurulları, bu planların onaylanması ve uygulanmasını denetlemektedir.

✓ Farklılıklar

Rusya'nın planlama süreçleri genellikle daha kapsamlı ve uzun vadeli stratejiler içerirken, Azerbaycan daha kısa ve orta vadeli planlar oluşturmaktadır. Rusya, uluslararası işbirliği konusunda daha geniş bir ağ ve kapsamlı programlar sunarken, Azerbaycan bu konuda daha sınırlı bir katılım gösterilmektedir. Mali destek ve kaynaklar açısından Rusya daha çeşitli ve geniş bir yelpazeye sahipken, Azerbaycan'ın kaynakları daha merkezileşmiş ve sınırlıdır.

4.13.3. Örgütlenme süreci

✓ Benzerlikler

Rusya Federasyonu Bilim ve Yükseköğretim Bakanlığı ve Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı belirlenen faaliyet alanında kongreler, konferanslar, seminerler, sergiler ve diğer etkinlikler düzenlemektedir.

Azerbaycan ve Rusya yükseköğretim kurumlarında Dekan, müfredatın oluşturulması, eğitim sürecinin takvim programları da dahil olmak üzere eğitim programlarının geliştirilmesine yönelik çalışmaları devlet eğitim standartlarına uygun olarak uygulanmasını sağlamaktadır.

✓ Farklılıklar

Azerbaycan ve Rusya yükseköğretim kurumlarının organizasyonunda ülkeler arasında özel bir farklılık bulunmamıştır.

4.13.4. İletişim süreci

✓ Benzerlikler

Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı ve Rusya Federasyonu Bilim ve Yükseköğretim Bakanlığı, bilimsel kurum ve kuruluşlar, eğitim kurumları ile yabancı bilimsel kurum ve kuruluşlar, eğitim kurumları arasında öğrenci ve öğretim üyeleri değişim programları düzenlemektedir. Azerbaycan ve Rusya yükseköğretim kurumlarında Rektör, çalışanlarının üniversitenin diğer yapısal bölümlerindeki çalışanlarla etkileşimini düzenler ve bu etkileşimin sonuçlarından sorumludur.

✓ Farklılıklar

Azerbaycan ve Rusya yükseköğretim kurumlarının iletişim sürecinde ülkeler arasında özel bir farklılık bulunmamıştır.

4.13.5. Eşgüdümleme (koordinasyon) süreci

✓ Benzerlikler

Azerbaycan ve Rusya yükseköğretim kurumlarında Rektör, üniversitenin genel yönetiminden sorumlu olup, idari ve akademik faaliyetlerin koordinasyonunu sağlar. Rektörlük, çeşitli rektör yardımcılığı ve dekanlıklar aracılığıyla üniversitenin iç işleyişini yönetir. Fakülteler, kendi iç yönetimlerini sağlar ve akademik programların, öğretim kadrosunun ve araştırma projelerinin koordinasyonunu gerçekleştirir.

✓ Farklılıklar

Azerbaycan ve Rusya yükseköğretim kurumlarının eşgüdümleme sürecinde ülkeler arasında özel bir farklılık bulunmamıştır.

4.13.6. Denetim ve Değerlendirme

✓ Benzerlikler

Azerbaycan ve Rusya'nın yükseköğretim sistemi, Azerbaycan ve Rusya Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından denetlenir ve değerlendirilmektedir. Bakanlık, üniversitelerin akreditasyonunu yapar, eğitim politikalarını belirler ve genel kalite standartlarını denetlemektedir.

Hem Azerbaycan'da hem de Rusya'da Rektörler ve diğer idari yetkililer eğitim sürecinin düzenlenmesinden, kaynakların yönetilmesinden ve iç düzenlemelere uyulmasından sorumludur. Üniversite idari yetkililer, düzenli denetimler, öğretmenlerin çalışmalarının değerlendirilmesi ve müfredat uygulamasının izlenmesi dahil olmak üzere iç kalite kontrol sistemlerini uygulamaktadır.

✓ Farklılıklar

Ancak uluslararası işbirliği düzeyinde, dijital teknolojilerin kullanımında ve kontrol prosedürlerinin ayrıntılarında farklılıklar olabilir. Her iki yaklaşım da yüksek düzeyde eğitim kalitesini ve eğitim kurumlarının belirlenmiş standartlara uygunluğunu sağlamayı amaçlamaktadır.

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bağımsızlığını yeni kazanan Azerbaycan'ın eğitim sistemini eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ideolojisinden uzak bir şekilde tamamen yeniden inşa etmesi ve büyük reformlar gerçekleştirmesi gerekiyordu. Bu reformların bağımsız bir eğitim sisteminin oluşturulması, yönetim mekanizmalarının oluşturulması, personel eğitimi, eğitim kalitesinin artırılması ve eğitimin uluslararasılaştırılması yönünde yönlendirilmesi gerekiyordu. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği eğitim sisteminden modern eğitim sistemine geçiş sürecinde, Azerbaycan yükseköğretim sistemindeki en önemli reformlardan biri, 1993 yılında ülkede lisans ve yüksek lisans dereceleri olmak üzere iki kademeli bir yükseköğretim sistemi uygulanmıştı. Ancak, Azerbaycan yükseköğretim sistemindeki reformların sistemik niteliği 1999 yılında 'Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Reformu Programının' onaylanmasıyla başlamıştır. Yükseköğretim sistemi de dahil olmak üzere eğitim sistemindeki reformlar 1999 yılında "Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Reform Programları" ile başlamış ve modern yükseköğretim sistemine geçiş bu program aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Bu program sayesinde yükseköğretimde yapısal değişiklikler yapılmış, eğitim yapısına yeni uzmanlıklar eklenmiş ve kurumlar ağı optimize edilmiştir. Eğitim kurumlarına ek yetkiler verilmiş ve bağımsızlıkları artırılmıştır. Bu program kapsamında, devlet tasdik komisyonlarının oluşumunu ve yükseköğretim kurumlarının iç yapısını belirlemede ve ilgili devlet standartlarına uygun olarak uzmanlık alanları için müfredat geliştirmede bağımsızlık kazanmışlardır. Söz konusu yükseköğretim kurumlarının devlet bütçesinden finanse edilmesi 2001 yılından itibaren ayrı bir kalemlle gerçekleştirilmiştir. (Eğitim kanunu, 1999). Azerbaycan'da eğitim reformlarının uygulanmasındaki ana ortaklardan biri Dünya Bankası'ydı. 1998 yılında Azerbaycan Hükümeti ile Dünya Bankası'nın Uluslararası Kalkınma Birliği arasında eğitim reformlarının uygulanması için bir kredi anlaşması imzalanmıştır. Reformların uygulanması için özel bir Devlet Komisyonu kurulmuştur. Dünya Bankası ile işbirliği içinde uygulanan reformlar birkaç aşamaya ayrılmıştır. İlk aşama 2003 yılına kadar sürmüştür. 2004-2009 yılları arasında uygulanan Eğitim Sektörünü Geliştirme Projesi, Dünya Bankası ile Milli Eğitim Bakanlığı arasında 2003 yılında imzalanan kredi anlaşmasında önemli bir rol oynamıştır. Azerbaycan Hükümeti ve Dünya Bankası tarafından finanse edilen bu program kapsamında, Bologna sürecine katılmak için yükseköğretim sisteminde önemli reformlar gerçekleştirilmiştir. Bu

kılavuz ilkeler öğretmen eğitimi, yönetimin iyileştirilmesi, müfredat geliştirme ve diğer önemli alanları kapsamıştır. Ülke Bologna sistemine ancak 2005 yılında katılmıştır (Mammadov, 2008). 2009-2013 yıllarını kapsayan ikinci program, yükseköğretim sisteminin Avrupa sistemine entegrasyonu sürecini hızlandırmayı, Bologna sürecine uygun olarak yükseköğretimin içeriğini oluşturmayı, yüksek düzeyde nitelikli personel ve modern standartları karşılayan bir eğitim sistemi sağlamak. Azerbaycan yükseköğretim sisteminin modern stratejik gelişiminin temeli "Azerbaycan 2020" kalkınma konseptinde atılmıştır: Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın kararnamesiyle 2012 yılında onaylanan "Azerbaycan 2020: Gelecek Vizyonu" kalkınma konseptinde atılmıştır. Bu kalkınma stratejisinin eğitimle ilgili ana temasına uygun olarak, 2013 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı "Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Eğitimin Geliştirilmesi için Devlet Stratejisi"ni onaylamıştır.

Azerbaycan yükseköğretim kurumlarının uluslararası rekabet gücünü artırmak amacıyla, "2019-2023 Azerbaycan Cumhuriyeti Yükseköğretim Sisteminin Uluslararası Rekabet Gücünün Artırılmasına İlişkin Devlet Programı" 16 Kasım 2018 tarihinde Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmıştır. Bu devlet programı, belirtilen alanlarda yükseköğretim kurumlarının gelişiminin stratejik yönünü göstermektedir. Devlet programının uygulanmasına yönelik eylem planı iki bölümden oluşmaktadır. Bu alanlardan biri, yerel üniversitelerde uluslararası çift diploma programlarının kurulması ve çift diploma programlarının kurulacağı üniversitelere yabancı öğretim üyelerinin dahil edilmesi, bu üniversitelerin bilimsel potansiyelinin, prestijli dergilerdeki makale sayısının ve diğer ilgili alanların artırılmasıdır. İkinci ana yön, Azerbaycan Cumhuriyeti yükseköğretim kurumlarının akademik kapasitesinin güçlendirilmesiyle ilgilidir. Bu amaç doğrultusunda Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşlarının prestijli yabancı üniversitelerde doktora düzeyinde eğitimi ile ilgili yasal, mali ve pratik sorunların çözümünü kapsamaktadır (Eğitim Kanunu, 2018). Yükseköğretim politikasının mevcut amacı, yükseköğretimde verimliliği ve etkinliği artırmak ve Azerbaycan'daki yükseköğretim kurumlarının rekabet gücünü yükseltmektir. Aynı zamanda, hükümet belgeleri ve stratejik kalkınma politikaları, Azerbaycan'da daha fazla reform yapılması ve yükseköğretimin geliştirilmesi ihtiyacı konusunda ipuçları vermiştir.

Rusya Federasyonu'nun yükseköğretim sistemi son otuz yıldır sürekli bir dönüşüm içindedir. XX. yüzyılın 90'lı yıllarından bu yana, ulusal yükseköğretim sisteminin hem niceliksel hem de niteliksel göstergeleri üzerinde önemli bir etkisi olan aktif bir devlet reformu dönemi başlamıştır. Yeni bir yükseköğretim modelinin oluşmasında önemli bir etkiye sahip

olan en önemli eğilimler, yükseköğretim kurumlarının faaliyet gösterdiği ve geliştiği 'özel bir ortam' yaratan küreselleşme ve uluslararasılaşmadır. Yükseköğretimde küreselleşme ve uluslararasılaşmanın sonucu, öğrencilerin ve akademik personelin yüksek düzeyde bilimsel ve eğitimsel hareketliliği ve göçünün yanı sıra yetenek için artan uluslararası rekabettir.

Lebedeva'nın (2022) bakış açısına göre, küreselleşme ve uluslararasılaşma eğilimlerinin bir sonucu olarak uluslararası eğitim göçü, Rus yükseköğretiminin gelişimi üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir: öğrenci nüfusunun korunmasına ve genişlemesine, öğretim kadrosunun istihdamına, eğitim kalitesinin iyileştirilmesine, Rus üniversitelerinde etnik, kültürlerarası ve mesleklerarası toplulukların oluşmasına katkıda bulunmaktadır.

Yükseköğretimin gelişimi üzerinde önemli bir etkiye sahip olan modern eğilimler arasında entegrasyon - uluslararası ve bölgesel eğitim ittifaklarının entegrasyonunun ortaya çıkması ve uyumlaştırma - eğitimin belirli bir şekilde birleştirilmesi yer almaktadır. Avrupa eğitim alanı için birleşik formatlar tanımlayan Sorbonne ve Bologna Deklarasyonları, yükseköğretimin uyumlaştırılmasına örnek teşkil etmektedir. Bir başka güncel eğilim de yaşam boyu öğrenmedir. Devlet desteğinin, ulusal yükseköğretim için gelecek vaat eden rekabet avantajlarının oluşturulması süreci üzerinde büyük bir etkisi vardır. Yükseköğretime yapılan yatırım, ülkede yüksek kaliteli beşeri sermayenin oluşmasına katkıda bulunmaktadır.

Rus yükseköğretim sisteminin modernizasyonu ve reform süreci 1990'larda başlamıştır. Avrupa eğitim alanına entegre olabilmek için 2003 yılında Bologna Deklarasyonu çerçevesinde Rusya'nın iki kademeli bir eğitim sistemine geçmesine karar verilmiştir. Rusya, 2005 yılından bu yana yükseköğretim sistemini modernize etmeyi amaçlayan büyük ölçekli federal hedef programları, ulusal projeler ve girişimleri istikrarlı bir şekilde uygulamaktadır. Özetlenen bu projelerin hayata geçirilmesi sayesinde Rusya'da önde gelen üniversitelerden oluşan bir ağ kurulmuş ve ülkenin herhangi bir Federal Bölgesindeki her Rus vatandaşı uluslararası standartlara uygun yüksek öğrenim görme fırsatı sağlanmıştır.

2012 yılından bu yana devlet, yükseköğretimin düzenlenmesi süreci üzerindeki kontrolünü daha da güçlendirmiştir. Eğitim kalitesini kontrol etmek için yeni bir mekanizma oluşturuldu - yükseköğretim eğitim kurumlarının etkinliğinin izlenmesi, bunun sonuçları çok sayıda üniversitenin birleşmesine ve yeniden yapılanmasına yol açmıştır. 2012-2021 döneminde Rus yükseköğretim sistemi, önde gelen Rus üniversitelerinin uluslararası rekabet gücünü artırmak için "Proje 5-100"ü uygulamaya koymuştur. Rusya, 2021 yılından bu yana

"Araştırma Liderliği", "Entegrasyon", "Personel", "Altyapı" ve "Kampüsler" girişimlerini içeren "Bilim ve Üniversiteler" öncelikli ulusal projesini uygulamaktadır. Projenin ana hedefi, etkin bir yükseköğretim sisteminin oluşturulması da dahil olmak üzere, Rusya Federasyonu'nun araştırma ve geliştirme açısından dünyanın ilk 10 ülkesi arasında yer almasını sağlamaktır.

Günümüzde Rusya, Rusya Federasyonu'nun ulusal kalkınma hedeflerini hayata geçirmeyi amaçlayan Priority-2030 Stratejik Akademik Liderlik Programını uygulamaktadır (Rusya Federasyonu Hükümeti Kararı, 2021). Rusya Federasyonu Devlet Başkanı V.V. Putin, 21 Şubat 2023 tarihinde Federal Meclis'e hitaben yaptığı konuşmada eğitim alanındaki temel görevleri formüle etmiştir: ". Putin eğitim alanındaki temel görevleri şu şekilde formüle etti: "...Sovyet eğitiminin en iyilerini ve modern deneyimi sentezlemek gerekiyor. Önümüzdeki yıllarda elektronik, sanayi, tarım, savunma sanayi, inşaat, ulaşım gibi alanlar için 5 milyon uzman yetiştirmemiz gerekiyor". 12 Mayıs 2023 tarihinde Rusya Federasyonu Devlet Başkanı, 2023-2026 yılları arasında mesleki eğitim seviyelerinin değiştirilmesine yönelik bir pilot projenin uygulanmasına ilişkin bir Kararname imzalamıştır. Proje, temel yükseköğretim (lisans derecesi, uzmanlık) ve uzmanlaşmış yükseköğretim (yüksek lisans derecesi, ihtisas, asistanlık - staj) olmak üzere iki yükseköğretim seviyesinin yanı sıra lisansüstü (ek) çalışmalar olmak üzere bir mesleki eğitim seviyesi öngörmektedir. Rusya 2023'ten itibaren Bologna sistemini terk edecek ve ulusal ekonominin çıkarlarını dikkate alan ve her öğrencinin potansiyelinin en etkin şekilde gerçekleştirilmesine odaklanan yerli "benzersiz" bir yükseköğretim modeli geliştirmeye başlayacaktır.

Rusya Federasyonu'nun yükseköğretim sistemi dünyadaki en merkezi sistemlerden biridir. Rusya Federasyonu Federal Hükümeti, ülkedeki yükseköğretim kurumlarının %91'inden fazlasını kontrol etmekte ve doğrudan yönetmektedir. Bu nedenle, 2017 yılına göre, özel yükseköğretim kurumlarının sayısının oranı azalma eğilimindedir - 2020'de oran, yalnızca 2021'den itibaren özel yükseköğretim kurumlarının sayısında bir artış vardır. Rusya'da 1990'dan 2009'a kadar yükseköğretimin kitleselleşmesi eğiliminin etkisi altında, Rus üniversitelerinin öğrenci sayısında önemli bir büyüme eğilimi vardı. Yeni teknolojilerin yükseköğretim kurumlarının faaliyetleri üzerindeki etkisi, bu süreçlerin katılımcıları arasındaki etkileşim süreçlerini ve biçimlerini o kadar hızlı ve radikal bir şekilde değiştirmektedir ki, göz ardı edilemez. Toplumun dijital dönüşümü bağlamında dijitalleşme, yükseköğretimin gelişim düzeyini belirleyen öncü bir trend haline gelmektedir.

1997’li bir tarihte Rusya Federasyonu ile Azerbaycan Cumhuriyeti arasında Dostluk, İşbirliği ve Karşılıklı Güvenlik Anlaşması imzalanarak iki ülke arasında gerçek bir işbirliğinin temeli atılmıştır. Bu antlaşmanın imzalanmasından bu yana Bakü ve Moskova arasındaki ilişkiler enerjiden tarıma, askeri-sanayi kompleksindeki işbirliğinden eğitim ve kültüre kadar her alanda gelişti. Rusya-Azerbaycan ilişkilerinin doğası ve kapsamı “dostluk ve işbirliğinin” çok ötesine geçerek Temmuz 2008’de Devlet Başkanları Vladimir Putin ve İlham Aliyev tarafından Dostluk ve Stratejik Ortaklık Deklarasyonu’nun imzalanmasıyla sonuçlanmıştır. 22 Şubat 2022 tarihinde Moskova’da yapılan görüşmelerin ardından iki ülkenin liderleri Vladimir Putin ve İlham Aliyev, Rusya Federasyonu ve Azerbaycan Cumhuriyeti arasında Müttefik İşbirliği Deklarasyonu imzaladı. Ayrıca Rus bölgeleri ile Azerbaycanlı ortaklar arasında ticari-ekonomik, bilimsel-teknik ve kültürel işbirliğine ilişkin 12 anlaşma bulunmaktadır. Azerbaycan ve Rusya’nın bilim ve eğitim alanında uzun bir işbirliği geçmişi var. Eğitim alanındaki ilişkiler geleneksel bir karaktere sahiptir ve son 25 yılda ülkeler bu gelenekleri sadece korumakla kalmamış, hatta güçlendirmiştir ve buna hem orta hem de yükseköğretim de dahildir. Azerbaycanlı ve Rus öğrenciler Rusya ve Azerbaycan’daki eğitim kurumlarında eğitim görüyorlar. İki Rusya yükseköğretim kurumunun Azerbaycan’da (Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesinin Bakü şubeleri ve Seçenev Birinci Moskova Devlet Tıp Üniversitesinin Bakü şubeleri) ve Rusya’da (Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi Derbend şubesi) şubelerinin açılması iki devlet arasındaki gelişmesinin bir göstergesidir. Bilim ve eğitim alanında karşılıklı ilişkilerin ana yönlerinden biri Rusya ile Azerbaycan arasındaki işbirliğidir. Gelecekte ülkeler arasındaki ilişkileri daha da güçlendirmek ve iş birliğini geliştirmek amacıyla yükseköğretim kurumlarında Rusça dil merkezleri kurulmaktadır. Bakü Devlet Üniversitesi’nde "Rus Dünyası" Merkezi kurulmuş olup, temel amaç diğer birçok yükseköğretim kurumunda Rus dili bilgi düzeyini yükseltmek ve bu gelişme sayesinde öğrencilerin ve mezunların hareketliliğini arttırmaktır. Azerbaycan dilini öğrenme ve öğretme programı Moskova Devlet Dil Üniversitesi’nde yürütülmektedir. Azerbaycan ve Rusya’nın bilim ve eğitim alanında uzun bir işbirliği geçmişi vardır ve kurulan ilişkilerin ortak çıkarlar doğrultusunda geliştirilmesi gerekmektedir. Elde edilen başarılar, Azerbaycan ve Rusya’nın tek bir eğitim alanı düzenlemeye yaklaştıklarını kanıtlamaktadır. Bunun uzun bir süreç olduğu açıktır, ancak yakınlaşmaya, deneyim ve yeterlilik alışverişinde bulunmaya, iki ülkenin bilim ve eğitim sistemlerinin entegrasyonunu teşvik eden çeşitli birlik ve ittifaklar yaratmaya yönelik adımların atılabileceğini her zaman görülmektedir.

Azerbaycan ve Rusya yükseköğretim kurumlarının amaçları sadece bilginin edinilmesini sağlamak değil, aynı zamanda öğrencilerin entelektüel, kültürel ve ahlaki gelişimini teşvik etmek de önemlidir. Yükseköğretim, mezunların topluma ve profesyonel çevreye başarılı bir şekilde uyum sağlamalarına yardımcı olacak yeterliliklerin oluşturulmasını amaçlamaktadır. Yükseköğretim kurumları çeşitli alanlar için nitelikli uzmanlar yetiştirmelidir. Ayrıca, meslekteki değişikliklere uyum sağlayabilmeleri için mevcut profesyonellere yeniden eğitim ve mesleki gelişim fırsatları sağlanması da önemlidir. Azerbaycan ve Rusya yükseköğretim sistemleri, toplumun kültürel, ahlaki ve bilimsel değerlerinin korunması ve geliştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadırlar. Bu, hem kültürel mirasın aktarılmasını hem de bu mirasın geliştirilmesi ve zenginleştirilmesine aktif katılımı içermektedir.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin tek bir çatı altında yönetilmesi ve yükseköğretim sisteminin Bologna sistemine dahil edilmesi, Rusya ve Azerbaycan'daki yükseköğretim sistemini eşit derecede etkilemiştir. Örneğin, yükseköğretim iki aşamalı bir sisteme geçilmiştir. Bir yükseköğretim kurumuna giren öğrenciler devlet sınavına girmekte ve sonuçlara göre ücretli veya ücretsiz (devlet tarafından finanse edilen) eğitim almaya hak kazanmaktadır. İlgili sözleşme ve yasal çerçeve sayesinde Rus diplomaları Azerbaycan'da, Azeri diplomaları ise Rusya'da tanınmaktadır. Azerbaycan ve Rus vatandaşları dil sıkıntısı yaşamadan rahat bir şekilde bu iki ülke çapında yükseköğretim kurumlarında eğitim almaktadırlar. Buna sebep ders içeriğinin ve kaynakların bazıları benzerdir.

Azerbaycan Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu yükseköğretim ve ilgili ek mesleki eğitim, bilimsel, bilimsel-teknik ve inovasyon faaliyetleri alanında devlet mülkiyetini yöneten ana kuruluş Bilim ve Yükseköğretim Bakanlığı'dır. Bakanlık ayrıca, alt kuruluşlar tarafından yürütülen faaliyetlerin organizasyonu alanında normatif-yasal düzenleme ve devlet hizmetlerinin sağlanması işlevlerini de yerine getirmektedir. Bilim ve Yükseköğretim Bakanlığı yükseköğretim kurumlarının tüm süreçlerinde faaliyetini sürdürmektedir.

6. ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın sonuçlarından elde edilen sonuçlara dayalı olarak önerilere yer verilmiştir.

Rusya ve Azerbaycan'daki yükseköğretim sistemini optimize etmek ve iyileştirmek için, eğitim sürecinin kalitesini ve verimliliğini etkileyen hem iç hem de dış faktörleri dikkate almak önemlidir. Yükseköğretimin kalitesinin daha da geliştirilmesi ve iyileştirilmesi için bazı temel öneriler aşağıda yer almaktadır:

- ✓ Müfredat ve programların modern işgücü piyasası gerekliliklerine ve yeni bilimsel başarılarla uygun olarak düzenli olarak güncellenmesi ve uygulamaya yönelik ders ve modüllerin dahil edilmesi önem arz etmektedir.
- ✓ Öğrenme materyallerinin etkileşimini ve erişilebilirliğini artırmak için yeni eğitim teknolojilerinin ve çevrimiçi kaynakların kullanılabilir.
- ✓ Müfredat ve programların geliştirilmesinde küresel eğitim standartları ve uygulamalarına dikkat edilmelidir.
- ✓ Uluslararası konferanslara ve değişim programlarına katılım da dahil olmak üzere öğretmenler için düzenli eğitim ve mesleki gelişim kursları düzenlenebilir.
- ✓ Bilimsel başarılar, öğretimde yenilikler ve akademik ve kamusal etkinliklere aktif katılım için öğretmenlere yönelik destek ve teşvik programlar hazırlanabilir.
- ✓ Bilimsel araştırma ve projelere yönelik kamu ve özel finansmanın artırılması, genç bilim insanları için hibe programlar düzenlenebilir.
- ✓ Araştırma merkezlerinin ve laboratuvarların kurulması ve desteklenmesi, yüksek kalitede araştırma için koşulların yaratılması önerilebilir.

- ✓ Uluslararası İşbirliği: Uluslararası bilimsel projelere aktif katılım, yabancı üniversiteler ve bilimsel kuruluşlarla ortaklıklar kurulması yapılabilir.
- ✓ Uzak ve kırsal bölgelerden gelen öğrencilerin eğitime erişiminin artırılması, uzaktan eğitim ve hibrit formatların geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Bu çalışma aynı konuda gelecekte yapılacak araştırmalar için de faydalı olabilir. Konu daha fazla araştırmaya açıktır. Araştırmacılar için aşağıdaki konular önerilebilir:

Bu çalışmada döküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Araştırmacılar, yükseköğretim sisteminde farklı yöntem ve teknikleri kullanarak çalışmalar gerçekleştirebilir, sistem hakkında farklı bir perspektif elde edilebilir. Azerbaycan ve Rusya'daki yükseköğretim sistemleri hakkında mevcut literatürün kapsamlı bir taramasını yaparak, önceki çalışmaların bulguları, eğilimler ve politika önerileri hakkında bilgi toplanabilir. Bu, mevcut durumu anlamak ve yeni politika önerilerini şekillendirmek için bir temel sağlayabilir. Her iki ülkenin yükseköğretim sistemlerini karşılaştırarak güçlü ve zayıf yönlerini belirlemek, hangi uygulamaların diğerine fayda sağlayabileceğini ve hangi uygulamaların uyarlanabileceğini anlamak için faydalı olabilir.

Alanyazın taraması sonucunda eğitim kalitesi, öğrenci memnuniyeti, öğretim üyeleri memnuniyeti gibi araştırmaların sınırlı olduğundan, farklı nicel araştırmalar yapılabilir. Türkiye, Azerbaycan ve Rusya yükseköğretim sistemi karşılaştırmalı olarak incelenebilir.

KAYNAKLAR

- Abdullayeva, N. (2010). Yükseköğretimde Bologna sistemi. *Ses gazetesi*, Azərbaycan Milli Kütüphanesi, s. 10.
- Ahmedov, H. (2000). *19. yüzyl Azərbaycan okulu*. Bakü, "Maarif", 300.
- Ahmedov, H. (2001). *Azərbaycan Okulu Tarihi ve Pedagogik Düşünce* (ders kitabı) Bölüm I. Bakü Azərbaycan Uluslararası Üniversitesi, 320.
- Aliyev, H.A. (2006). *Bağımsızlığımız sonsuzdur*. Bakü: Azərnaşr, 19. kitab (s. 131), 528.
- Andreev, A.U. (2005). *Üniversite eğitiminin "ulusal modeli" ortaya çıkışı ve gelişimi*. Bölüm 2. Rusya'da yükseköğretim 2, 110–119.
- Avis, G. (1990). The soviet higher education reform: proposals and reactions. *Comparative Education*. Vol. 26. No. 1. 5–12.
- Avrus, A. (2001). *Rus üniversitelerinin tarihi*. Moskova: Moskova Kamu Bilim Vakfı, 85.
- Azərbaycan Cumhuriyeti hakkında genel bilgi <https://azerbaijan.az/ru/information/101> adresinden 15 Şubat 2024 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Azərbaycan Cumhuriyeti Devlet Bütçesi Hakkında Kanun, (2021). <https://president.az/az/articles/view/58483> adresinden 15 Nisan 2022 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Azərbaycan Cumhuriyeti Bilim Hakkında Kanun, (2016). <https://e-qanun.az/framework/33488> adresinden 12 Aralık 2023 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Azərbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı, (2022). <https://edu.gov.az/> adresinden 20 Haziran 2022 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2010-cu il 3 iyun tarixli 103 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsilin dövlət standartları"nda

dəyişiklik edilməsi haqqında, (2010) <https://nk.gov.az/az/senedler/qerarlar/azerbaycan-respublikasi-nazirler-kabinetinin-2010-8123>.

Azərbaycan Cumhuriyyət Anayasası, (1995). <https://www.e-qanun.az/framework/897>.,
adresindən 24 Şubat 2024 tarixində erişim sağlanmışdır.

Azərbaycan Cumhuriyyəti Milli Ansiklopedisi, (2007). "Azərbaycan Milli Ansiklopedisi" Bilim
Mərkəzi, 881.

Azərbaycan Cumhuriyyəti'ndə Eğitimin Gəliştirilməsi İçin Dövlət Stratejisi, (2013). <https://e-qanun.az/framework/27274> adresindən 15 Şubat 2024 tarixində erişim sağlanmışdır.

Azərbaycan Cumhuriyyəti Bilim və Eğitimi Bəkanlığına Bağlı Dövlət Bilim və Yüksəköğretim
Ajansı Tüzüğü, (2023) <https://president.az/az/articles/view/60575> adresindən 18 Mayıs
2024 tarixində erişim sağlanmışdır.

Azərbaycan Cumhuriyyəti'nin Yüksəköğretim Kurumlarına Öğrenci Kabulünə İlişkin Kurallar,
(2017) <https://e-qanun.az/framework/34839> adresindən 5 Mart 2024 tarixində erişim
səğlanmışdır.

Azərbaycan Cumhuriyyəti Yüksəköğretim Kurumları Tüzüğü'nün Onaylanması Hakkında
Kanun, (1995) https://e-qanun.az/framework/14459#_edn1 adresindən 2 Mart 2024
tarixində erişim sağlanmışdır.

Azərbaycan Cumhuriyyəti Dövlət İstatistik Komitəsi, (2020)
<https://www.stat.gov.az/source/education/> adresindən 15 Nisan 2024 tarixində erişim
səğlanmışdır.

Azərbaycan Cumhuriyyəti Dövlət İstatistik Komitəsi, (2023)
<https://www.stat.gov.az/source/education/> adresindən 15 Nisan 2024 tarixində erişim
səğlanmışdır.

Azərbaycan Cumhuriyyəti Eğitimi Reformu Programı, (1999) <https://e-qanun.az/framework/5363> adresindən 15 Aralık 2023 tarixində erişim sağlanmışdır.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Azerbaycan Latin alfabesinin restorasyonuna ilişkin kanunu (1991) <https://e-qanun.az/framework/6803> adresinden 17 Aralık 2023 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Eğitim Kanunu № 833-IIIQ, (2009). <https://e-qanun.az/framework/18343> adresinden 17 Mayıs 2024 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Azerbaycan Cumhuriyeti Yükseköğretim Kurumu Hakkında Bilgiler, (1995). <https://e-qanun.az/framework/14459> adresinden 10 Kasım 2023 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim Ve Eğitim Bakanlığı Yönetmeliği, (2023). <https://president.az/az/articles/view/60574> adresinden 5 Aralık 2023 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Azerbaycan Cumhuriyeti Lisans (Temel (Temel Yüksek) Tıp Eğitimi) Eğitiminin İçeriği Ve Organizasyonu Kuralları, (2010). <https://e-qanun.az/framework/20009> adresinden 11 Nisan 2024 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Azerbaycan Cumhuriyeti Doktora Çalışmaları Kurma Ve Doktora Çalışmalarına Kabul Kurallarını onaylanması kararı, (2010). <https://nk.gov.az/az/senedler/qerarlar/%22doktoranturalarin-yaradilmasi-va-doktoranturaya-qabul-qaydalari%22-nin-tasdiq-edilmesi-haqqinda-317> adresinden 20 Şubat 2024 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Standardı Ve Yükseköğretim Seviyesi Programı, (2010). <https://e-qanun.az/framework/19531> adresinden 3 Şubat 2024 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Azerbaycan Cumhuriyeti Yüksek Lisans Eğitiminin İçeriği, Organizasyonu Ve "Yüksek Lisans" Derecelerinin Verilmesi, (2010). <https://e-qanun.az/framework/19534> adresinden 9 Nisan 2024 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Azərbaycan Cumhuriyyəti Yükseköğretim Kurumlarının Lissans Ve Yüksek Lissans Seviyelerinde Ve Azərbaycan Milli Bilimler Akademisinin Yüksek Lissans Seviyəsində Kredi Sistemiyl    retimin Düzenlenmesine İlişkin Kurallar, (2016). <https://edu.gov.az/az/esas-senedler/13936> adresinden 20 Mayıs 2024 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Azərbaycan Cumhuriyyəti Yükseköğretim Kurumlarında Bölüm Başkanı, Dekan Ve Dekan Yardımcısı Görevlerine İlişkin Kurallar, (2017). <https://edu.gov.az/upload/file/qerara-elave/2017/11/kafedra-mudiri-ve-dekan-secki-qaydalari.pdf> adresinden 18 Mayıs 2024 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Azərbaycan Cumhuriyyəti Yükseköğretim Kurumunun Bilim Senatosu Hakkında Düzenleme, (1997). <https://unec.edu.az/application/uploads/2015/02/Ali-t-hsil-m-ssis-nin-Elmi-uras-haqq-nda-sasnam-nin-t-sdiqi-bar-d-AR-TN-nin-mri.pdf> adresinden 2 Haziran 2024 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Azertac, (2022). Az rbaycan t hsilinin inkişafında ulu  nd r Heyd r  liyevin tarixi xidm tl ri. Azərbaycan Devlet Enformasyon Ajansı.

Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.

Balayev, A.H. (1993). *Azərbaycan Demokratik Cumhuriyyəti (1918-1920'ler)*, Azərbaycan Tarihi (en eski çağlardan 20. yüzyılın başlarına kadar), Bakü: Elm Yayıncılık, 243.

Bayramov, C. (2020). Başarılı eğitim reformlarının kurucusu. *Azərbaycan gazetesi*.

Bekirova, N. (2014). Ortaçağ'da Bakü'de bilim ve eğitim. Azərbaycan Cumhuriyyəti Kültür Bakanlığı'nın yayını.

Bir Yükseköğretim Kurumunun Yönetimi, Madde 12, (2006). <https://base.garant.ru/5228498/b6e02e45ca70d110df0019b9fe339c70/> adresinden 5 Mayıs 2024 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Boguslavsky, M.V. (2006). 19. ve 20. yüzyıllarda Rus eğitimindeki reformlar. küresel bir proje olarak / Eğitim sorunları. Hayır. 3. S. 5–21.

- Boguslavsky, M.V., & Neborsky E.V. (2016). Rusya'da yükseköğretim sisteminin gelişimi kavramı. *World of Science Dergisi*, Cilt 4 (5).
- Boguslavsky, M.V. (2015). Rusya'da yükseköğretim sisteminin gelişmesi için beklentiler. *Bilim Çalışmaları Dergisi*, (3), 139. <http://naukovedenie.ru/PDF/111PVN315.pdf>.
- Bugrov, K. D. & Sokolov, S. V. (2018). *Rusya Tarihi: kısa bir kurs: eğitim yönetimi*. Ekaterinburg: Ural federal üniversitesi. Ural Yayınevi, 128. ISBN 978-5-7996-2433-0.
- Cabrayılov, İ. (2021). Eğitim Kurumu Ve Tarihi: Faaliyetin Yolcusu. Azerbaycan okulu, *Azerbaijan Journal of Educational Studies*, № 3(696), 107–114.
- Chernov, A. V., & Blokhin, V. V. (2020). *Periodization of the Reign of Alexander I in Soviet Historiography*. *Nauchnyi dialog*, 12: 378-393. DOI: 10.24224/2227-1295-2020-12-378-393.
- Corbin, J., & Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. Thousand Oaks: Sage.
- Çanbarisov, Ş. H. (1988). *Sovyet üniversite sisteminin oluşumu (1917–1941)*. Moskova: Yüksek Okul. 2. baskı.
- Dalman, S.V. (2007). *Halk eğitim yönetimi sisteminin geliştirilmesi. 19. yüzyılın ikinci yarısında Rusya'daki gelişmeler*. St.Petersburg. 296 s.
- Davletshin, R.R. (2023). Rusya'da yükseköğretimin gelişimindeki eğilimler. *Genç bilim adamı*. 42 (489). s. 94-96. — [URL:https://moluch.ru/archive/489/106903/](https://moluch.ru/archive/489/106903/).
- De Martino, M., Tkach G.F., & Kovalenko S.A., (2020). *Güncel trendler yükseköğretimin devlet finansmanı*. Rusya'da yükseköğretim. T. 29. No. 3. S. 136-152. DOI: <https://doi.org/10.31992/0869-3617-2020-29-3-136-152>.
- Devlet Bütçesi Hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu (2023). <https://president.az/az/articles/view/58483> adresinden 17 Nisan 2022 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Dneprov, E.D. (2011). *19. - 20. yüzyılın başlarında Rus eğitimi*: 2 ciltte Moskova, Marios.

- Dolzhiyova, A., Rummyantseva, N., Rubtsova, D., & Sapozhnikov. P., (2019). *Eski Rus'tan modern Rusya'ya* (tarih ve kültür) ders kitabı. Moskova: RUDN. 84 s.
- Drynochkin, V.V., Zalesky, A.I., Zakharov, I.Z. ve diğeri (1980). *Büyük Vatanseverlik Savaşı sırasında Sovyet lisesi* / F.B. Komal (ed.). Moskova: Yüksek Okul.
- Ekiz, D. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Anı Yayıncılık, 244, ISBN 9786051703183.
- Erdoğan, İ. (2003). Karşılaştırılmalı Eğitim: Türk Eğitim Bilimleri alışmaları içinde önemsenmesi Gereken Bir Alan. *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(3), 265–283.
- Erkılıç, T. A. (2022). *Türkiye’de Yükseköğretim ve yönetimi* (yaklaşım, görüşler ve yorumlar). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ercantrk, O. K. (2010). *Rus eğitim sisteminin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Garayeva, S. (2012). *"Azerbaycan'ın eğitim tarihi"*: değerli bir eğitim tarihi. 525. Gazete.
- Gregg, R. T. (1957). *The administrative process in administrative behavior in education*. Roald F. Campbell & Russell T. Gregg (Eds.), New York: Harper & Brothers.
- Gudkov, L. (1998). Rusya'da yükseköğretimin krizi: Sovyet modelinin sonu. *"Eğitim Bilimleri" uzmanlık alanında bilimsel makalesi № 4 (36)*.
- Gl, Y. E. (2019). *Günümüzde Türk devletlerinde örgün eğitim*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Habibbaylı, İ. (2015). Bilimler Akademisi'nin kuruluş süreci ve ilk oluşumu. *№ 525 gazetesi*. (10-12).
- Hatch, J. A. (2002). *Doing qualitative research in education settings*. Suny Press, 312.
- Huseynova, M. (2021). Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in başarılı eğitim politikası. *Azerbaycan muallimi gazetesi*.
- Hüseynova, L. (2023). Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Sisteminin Oluşumu (1991-2011). *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 10(4), 1028-1037.

- İbadoglu, G. (2019). Higher education system of Azerbaijan: Country report. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/https://ssrn.com/abstract=3458560>
- İgnatiev V.P., Alekseeva T.E., & Bogushevich I.P. (2019). Yükseköğretimde federal eyalet eğitim standartlarının güncellenmesinin temel ilkeleri. *Bilim Ve Eğitimin Modern Sorunları Dergisi*. Doğa Bilimleri Akademisi" LLC Yayınevi.
- İsayev, İ. (2003). *Azerbaycan'da Özel Yükseköğretimin Sorunları*. Bakü: Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi, 24.
- İsahanlı, H. (2008). *Modern dünyada yükseköğretim sisteminde neler oluyor ve "Azerbaycan Cumhuriyeti'nin 2008-2012 Yükseköğretim Sisteminde Reformlar Dönem Programı" ne kadar iyi?* Hazar Üniversitesi Yayınevi, Bakü, 30.
- İsahanli, H., & Paşayeva, A. (2018). *Higher education transformation, institutional diversity, and typology of higher education institutions in Azerbaijan*. In J. Huisman, A. Smolentseva & I. Froumin, 25 Years of Transformations of higher education systems in post-Soviet countries (1st ed.). Palgrave Macmillan Cham, 120.
- İsahanlı, İ. (2012). Kamu ve özel sektörde yükseköğretim. Karşılaştırmalı Analiz: Finansman, Yönetim ve İşlevler. *Yükseköğretim ve toplum, Bilimsel - metodik dergisi*, № 2, s.10-15.
- Ivanov, A.E. (1991). *19. yüzyılın sonlarında - 20. yüzyılın başlarında Rusya'da yüksek okul*. M.: SSCB Bilimler Akademisi, SSCB Tarihi Enstitüsü.
- Kazımov, N. (2008). *Ulusal pedagojiden beslenen yükseköğretim pedagojisinin içeriği*, Cilt XIII. Bakü: Milli Pedagoji Okulu, 520.
- Khalilova, L. (2015). Azerbaycan'da eğitimin gelişmesinin modern aşamaları. <https://lent.az/news/192289> adresinden 2 Haziran 2024 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Kocatürk, H. E. (2021). *Türkiye'de Yükseköğretim Yönetimi: Tarihsel Dönüşüm, Sistem Koordinasyonu ve Kurumsal Yönetişim*. (Doktora tezi), Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kolpak, E. P., & Stolbovaya, M. V. (2019). *Rusya'da Eğitim Sisteminin Gelişimi (IX – XIX yüzyıllar)*. Buk Kazan Yayınevi 222. ISBN 978-5-00118-370-9.

- Korotaeva, T.V. (2014). Amerika Birleşik Devletleri ve Batı Avrupa'daki yükseköğretim kurumlarının yönetim politikalarını uygulama deneyimi. *Bilim Çalışmaları Dergisi* 5(24).
- Korotkov, R. (2006). *On the Effectiveness of Higher Education in Russia. Russian Education and Society*, vol. 48, № 1. 28–36.
- Kovalenko, V. I. (2020). *Modern Rus siyaseti: ders kitabı*, 2. baskı, Moskova: Moskova Üniversitesi Yayınevi, 379, [1] s. – (Moskova Devlet Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kütüphanesi). ISBN 978-5-19-011459-1.
- Krainik, V. L. (2015). *Rusya'da Yükseköğretim: Eğilimler Ve Gelişme Beklentileri*. Barnaul Altay Devlet Pedagoji Üniversitesi, ISSN 2225-5486 (Baskı), ISSN 2226-9010.
- Kruglyansky, M.R. (1970). *Büyük Vatanseverlik Savaşı sırasında SSCB'nin yüksek okulu*. Moskova: Yüksek Okul, 245.
- Kuzminov, Ya.I., Semenov D.S., Frumin I.D., (2013). *Üniversite ağının yapısı: Sovyet'ten Rus "ana planına" // Eğitim Sorunları*. 4. sayfa 8–63.
- Kuzminov, Ya. I., Yudkevich, M. M., (2021) *Rusya'daki üniversiteler: nasıl çalışır. Ulusal araştırma Üniversite "İktisat Yüksek Okulu"*. - Moskova: Yayınevi. 616 s.— 2000 kopya. — ISBN 978-5-7598-2373-5.
- Lebedeva, T.V. (2022). Uluslararası eğitim göçünün Rusya Federasyonu'ndaki modern yüksek öğretim sisteminin gelişimine etkisi // *Refah vektörleri: ekonomi ve toplum*. Sayı 4. – s. 23-39.
- Lukov, V. A. (2007). *The System of Higher Education in Russia: A Diversity of Forms, Resources, and Prospects: A Roundtable*, Russian Education and Society, vol. 49, 6–22.
- Maksimenko, S.R., & Krivoschapova S.V. (2015). Modern Rusya'da yükseköğretimin rolü ve önemi. *Elektronik periyodik bilimsel Dergisi*.

- Mammadov, J. (2008). *Bağımsızlık sonrası Azerbaycan Eğitim sistemindeki değişim ve gelişmeler*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Mardanov, M. (2006). *Azerbaycan Eğitimin dünü, bugünü ve yarını*. Bakü: Eğitim Yayınları.
- Mardanov, M. (2011). *Azerbaycan eğitim tarihi*. (I cilt), Bakü: Eğitim Yayıncılık.
- Marginson, S. (2014). Küreselleşme bağlamında Rusya bilimi ve yükseköğretim. *Eğitim sorunları makalesi 4*. 8-35.
- Martynenko, A. (2019). Rusya'daki üniversiteler ve onların statüleri. *"Akademik eleştirmen" makalesi*.
- Mehrabov, A. O. (2006). *Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Sorunları Enstitüsü*, Bakü, 308 (41-66).
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis*. Sage, Thousand Oaks.
- Oxford Sözlüğü. (2020).
- Miroshnikova, O.H. (2015). Post-modern üniversite: geleceğe bir bakış. *Bilim Dünyası Dergisi*, 3.
- Morgan, D. L. (1996). *Focus groups as qualitative research* (C. 16). New York: Sage publications.
- Muromtseva A.K.,& Erfurt L.G., (2017). *Modern Toplumun Oluşumunda Yükseköğretimin Önemi*. T. F. Gorbaçov adına Kuzbass Devlet Teknik Üniversitesi, Kemerovo.
- Nağı, A. (2014). *Karabağ savaşı, kısa tarihçesi*. Baki, M.F. Ahundov'un adını taşıyan Azerbaycan Milli Kütüphanesi.
- Nazarlı, A. E. (2008), *Azerbaycan Cumhuriyeti'nde halk eğitimi (1918-1920)*. Bakü, Nurlan, 224.
- Neff, K., A. Lauwerys, J. A., & Varı, F. (1979). *Mukayeseli Eğitim*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

- Novikov, M.V., & Perfilova T.B. (2012). *Rus üniversitelerinin tarihinde “kasvetli yedi yıl”*. Yaroslavl Pedagoji Bülteni. T. 1. No. 4. S. 7–15.
- Orlov, A.S., Georgiev, V.A., Georgievya, N.G., & Sivokhina, T.A. (1997). *Rusya Tarihi*. Moskova: Ders Kitabı, 544.
- Petrov, F.A. (2002a). *Rusya'da üniversite eğitim sisteminin oluşumu. Cilt 1. Rus üniversiteleri ve 1804 Şartı*. Moskova: Moskova Devlet Üniversitesi.
- Polyanskaya, N.M. (2015). Bir yükseköğretim kurumunda eğitim sürecinin kalitesinin iyileştirilmesinde öğretmenin rolü. *Bilim Dergisi* 3. <http://mir-nauki.com/PDF/48PDMN315.pdf>.
- Porokhovsky, A. A. (2015). *Modern Rusya'nın ekonomik sistemi: kalkınmanın yolları ve hedefleri*. (Elektronik baskı). – Moskova: M.V. adına Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesi İktisat Fakültesi, 896 s. ISBN 978-5-906783-00-4.
- Rakovskaya, E.M. (2013) *Rusya'nın fiziki coğrafyası: Cilt 2: öğrenciler için ders kitabı*. Moskova: Yayın merkezi "Akademi", 256 s. ISBN 978-5-7695-9571-4.
- Rusya Federasyonu hakkında genel bilgi <https://www.bgoperator.ru/price.shtml?flt=100410000050&tid=-2> adresinden 16 Mart 2024 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Rusya Federasyonu Yükseköğretim Kurumları, (2014). http://edu.garant.ru/education/guide/highschool/7_1/ adresinden 17 Şubat 2024 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Rusya'da yükseköğretim türleri, farklılıklar ve özellikler, (2020) https://fdo.tusur.ru/news/novosti_do_vysshee_obrazovanie_kakie_byvayut formy/ adresinden 25 Mart 2024 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Rusya Federasyonu'nda Eğitim Hakkında N 273-FZ Federal Kanun, (2012). Rusya gazetesi - Federal sayı: No. 303 (5976).

- Rusya Federasyonu Üniversitenin Konusu, Amaçları Ve Faaliyetlerinin II. Şartı (2021) <http://www.stu.ru/about/index.php?page=1859> adresinden 10 Aralık 2023 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Rusya Federasyonu'nda Eğitime İlişkin Federal Yasa, (2012). adresinden 5 Mayıs 2024 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Rusya Federasyonu Anayasasının Eğitim hakkında 43. Maddesi <https://constitutionrf.ru/rzd-1/gl-2/st-43-krf> adresinden 4 Şubat 2024 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Samadov, A. (2010). *Milli liderimiz Haydar Aliyev'in Azerbaycan'daki eğitim ve eğitim emekçileriyle ilgili kaygısı*. Ders kitabı, Gence Devlet Üniversitesi.
- Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç., & Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-250.
- Sarıbaylı, F. (2023). *Azerbaycan yükseköğretim sistemi üzerine bir araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Üniversitesi.
- Sardarov, E. (2010). *Dünya Bankası mali desteğiyle Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde hayata geçirilen projeler*. Bakü: Azerbaycan Muallimi.
- Sedash, T.N., (2022). *Beşeri sermaye gelişiminin bir faktörü olarak yükseköğretimin finansmanı*. Ekonomi, Vergiler ve Hukuk. Finans Üniversitesi, Moskova, Rusya. 15(6):112-121. DOI: 10.26794/1999-849X-2022-15-6-112-121.
- Seferov, R., & Akkuş, A. (2005). Azerbaycan nüfusunun eğitim açısından analizi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (13), 357-376.
- Senashenko, V.S. (2017). *Yurt içi yükseköğretim sisteminin reformu üzerine: bazı sonuçlar ilişkin Rusya'da yükseköğretim*. Sayı 6. s. 5–15.
- Sivertseva N.L. (1995). *Büyük Vatanseverlik Savaşı ve Yüksek Okul // Sosyolojik Araştırma*. 5. sayfa 35–44.
- Sitarov, V. A. (2019). *Rusya'da eğitimin tarihi: Sovyet öncesi ve Sovyet dönemleri*. Pedagoji Ve Psikolojinin Sorunlari. DOI: 10.17805/zpu.2019.2.20.

- Suleymanov, T. (2020). Transformation Of Higher Education In Azerbaijan: Reforms, Policies And Current Trends. Baku: Azerbaijan State University of Economics (UNEC), *The Journal Of Economic Sciences: Theory And Practice*, V.77, (40-60).
- Şekeraliyev, A., & Şekeraliyev, G. (2016). *Azərbaycan iqtisadiyyatı: reallıqlar və perspektivlər*. Bakı: "Turxan" NPB, 536 s.
- Şükürov, K. (2017). *Gülistan ve Türkmençay Antlaşması*. Halk Cephəsi gazetesi 14.
- Taghiyev, E. (1993). *Azərbaycan okul tarixi*. Bakü, "Maarif", 114.
- Tahirov, K. M. (2014). *Azərbaycan kitabı*, CİLT III, Bakü: Azərbaycan Milli Kütüphanesi, (1941-1950). 488.
- Tahirov, K. M. (2016). *Azərbaycan kitabı*, Cilt II, Bakü: Azərbaycan Milli Kütüphanesi, (1921-1940). 488.
- Vinogradov, K., Posokhova, N., & Ignatova, V. (2016). 'О Системе Высшего Образования В России' Professional Education in Russia and Abroad 4 (24).
- Varshavskaya, E. A. (2018). *Rusya'da yarı zamanlı yükseköğretim sistemi: ekonomik ve istatistiksel analiz*. İstatistik soruları, 25(7):31-39.
- Vladimirsky-Budanov, & Flegontovich, M. (1874). 17. yüzyıldan bakanlıkların kuruluşuna kadar Rusya'da devlet ve halk eğitimi. *Halk Cumhuriyeti Halk Cumhuriyeti Dergisi*.
- Voitekhovskaya, M.P. (2013). *Rusya'da genel eğitimin tarihi*: Ders kitabı. Bölüm I. – Tomsk Üniversitesi, 212 s.
- Wach, E. (2013). Learning about qualitative document analysis. *Ids Practice Paper In Brief*.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, (Genişletilmiş 9. Baskı), Ankara: Seçkin.
- Yakubi. E. (1975). *Azərbaycan'da okul tarixi üzerine bazı notlar*. "Azərbaycan Öğretmeni" gazetesi.
- Yıldırım, C., & Türkoğlu, A. (2018). Karşılaştırmalı eğitim yansımaları: On yıl sonra. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 31-45.

Yıldırım, A. Ve Şimşek, A. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (8. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Zhurakovsky, V.M., Arzhanova I.V., Vorov A.B. (2015). *Federal üniversiteler ağı oluşturma başlangıç aşamasının sonuçlarının değerlendirilmesi* // Rusya'da ve yurtdışında mesleki eğitim. T. 3. Sayı 19. S. 25–31.

